

FORUM FOR GENSTART
AF DANSK EKSPORT

September 2020

Genstart af dansk eksport – i lyset af covid-19

Indholdsfortegnelse

1. Sammenfatning	3
1.1. Udfordringsbilledet for dansk eksport	7
1.2. Tværgående anbefalinger fra Forum for genstart af dansk eksport	8
2. Eksportanalyse i lyset af COVID-19	9
2.1. Genstartsteams optegner udfordringsbilledet for dansk eksport	9
2.2 Eksportens betydning for dansk økonomi og arbejdspladser	10
2.3 Seneste eksportudvikling	11
2.4 Udfordringer for dansk eksport	16
2.5 Åbner krisen op for nye eksportmuligheder?	21
3. Markedsudsigterne på centrale eksportmarkeder	23
4. Bilag	31
4.1. Bilag 1: Kommissorium for genstartsteams	32
4.2. Bilag 2: Regeringens økonomiske initiativer i lyset af COVID-19	35
4.3. Bilag 3: Overblik over markedsudsigter	37
4.4. Bilag 4: Anbefalinger fra de enkelte genstartsteams	39

1. Sammenfatning

Regeringen nedsatte i august 2020 Forum for genstart af dansk eksport og otte genstartsteams. Denne afrapportering optegner udfordringsbilledet for dansk eksport ifølge Forum for genstart af dansk eksport. Endvidere indgår en række overordnede anbefalinger til løsningstiltag til genstart af dansk eksport.

- Dansk økonomi står over for et tilbageslag af næsten samme størrelsesorden som under finanskrisen i 2008. Eksporten som helhed ventes at aftage med 10,2 pct. i 2020, hvilket dog dækker over store branchemæssige forskelle.
- Især tjenesteeksporten er svækket, og der forventes et fald på 14,3 pct. i 2020.
- Vareeksporten forventes at falde med 7,7 pct. i 2020, men faldet mindskes af en robust eksport af life science, biotek samt en stærk men vigen- de eksport af fødevarer.
- Næste år forventes imidlertid en bedring svarende til, at eksporten stiger med 6,2 pct. i 2021.¹
- Eksporten er særligt faldet til nærmarkeder som Tyskland og Sverige, mens eksporten samlet set er steget til Kina og USA drevet af øget eksport af fødevarer og medico.
- Faldende international efterspørgsel, øget usikkerhed omkring udsigterne med tilbageholdenhed som konsekvens og begrænsede muligheder for erhvervsrejser, er de største udfordringer for dansk eksport.
- Udsigt til stort økonomisk tilbageslag i mange af Danmarks vigtigste samhandelslande medfører bekymring for, at krisen trækker dybere spor.

Danmark er en lille åben økonomi, og den danske velstand og danske styrkepositioner er i høj grad tilvejebragt på baggrund af den internationale samhandel. International samhandel er afgørende for dansk velstand. For eksempel giver eksportvirksomheders afsætningsmuligheder gennem adgang til nye og større markeder, nye muligheder for at indgå i internationale værdikæder, der øger den

globale arbejdsdeling og giver mulighed for øget produktivitet.

Men COVID-19 pandemien har haft stor negativ betydning for den danske og den globale økonomi. Der er tale om en markant tilbagegang i efterspørgslen. Faldet i det samlede BNP for verden i 2020 tegner ifølge OECD til at blive større end under finanskrisen. Men tilbageslaget er – modsat under finanskrisen – ikke udløst af underliggende økonomiske ubalancer, hvor væsentlig omstilling er nødvendig, før aktiviteten vender tilbage. Det betyder også, at der for mange brancher er bedre mulighed for en hurtig genopretning. Tilbageslaget er udløst af en sundhedskrise, der indebærer midlertidige restriktioner og medfører usikkerhed og tilbageholdenhed i investeringer og forbrug.

Stor usikkerhed og mange udfordringer

Der er fortsat stor usikkerhed i forhold til varigheden af det økonomiske tilbageslag. Det er en usikkerhed, der præger investeringslysten hos forbrugere og virksomheder verden over, og som samtidig udfordrer virksomhedernes evne og mulighed for at planlægge frem i tiden.

De enkelte eksporterhverv er generelt præget af den ekstraordinære usikkerhed til de fremtidige udsigter, der følger af COVID-19 krisen. Krisen har bl.a. medført nedlukninger og begrænsninger på personers mobilitet, og restriktionerne er oftest af national karakter og med hyppige ændringer.

Alle genstartsteams har peget på ekstraordinære udfordringer som følge af faldende international efterspørgsel og som følge af rejserestriktioner, der begrænser personstrømmene over grænser. Teamene har også understreget behovet for en fortsat infrastruktur og logistik til at understøtte eksporten i form af fx flyforbindelser, lufthavne og andre transportmuligheder.

Flere eksporterhverv peger desuden på finansieringsudfordringer, hvad enten de måtte vedrøre

¹ Økonomisk Redegørelse august 2020

likviditetsproblemer eller adgang til kapital i forhold til investeringsbehovet. Flere peger på en frygt for, at der ikke bliver investeret tilstrækkeligt til at indfri fremtidige vækstmulighederne, eksempelvis ift. innovation og nye produkter, grøn omstilling eller digitale løsninger – om end krisen samtidig skubber på, at virksomhederne i højere grad bliver digitale i såvel kommunikation, salg som servicering.

På nogle områder resulterer den lavere globale efterspørgsel i faldende priser og tilsvarende tab, fx for visse fødevarer, hvor produktionen ikke kan tilpasses på kort sigt, og hvor der er begrænsede muligheder for oplagring, hvorfor produkter må afsættes til lavere priser.

Flere genstartsteams er bekymrede for, at lavere investeringer og en generel tilbageholdenhed kan reducere omfanget af investeringer i grøn omstilling. Og samtidig er der en frygt for, at det politiske ambitionsniveau, hvad angår klimaudfordringen, falder internationalt.

Muligheder og anbefalinger

Den grønne omstilling opfattes omvendt også som en af de store muligheder, krisen har affødt, idet flere lande og EU lægger op til en "green recovery" og derfor øremærker midler til at stimulere økonomien til grønne formål.

Også i life science og biotekindustrien har krisen skabt ændrede internationale handelsmønstre og derved nye muligheder for salg og udvikling af nye produkter.

Den "disruption", der i øjeblikket sker på flere markeder, opfattes som en mulighed for at komme ind og vinde nye markedsandele. Markedsandele, der bl.a. kan vindes med fokus på digitale salgs- og servicekanaler.

På baggrund af udfordringerne for eksporterhvervene tegner sig et behov her og nu for en række tværgående indsatsområder for dansk eksport, *jf. boks 1*.

De otte genstartsteam har en række konkrete anbefalinger til, hvordan de tværgående udfordringer kan løses, og peger hver især samtidig på løsninger for deres specifikke erhvervsområde, *jf. bilag 4*.

Boks 1: Tværgående indsatsområder for dansk eksport her og nu

- Lettere adgang til erhvervsrejser
- Mere risikovillig kapital
- Styrket international markedsføring af danske styrkepositioner i en digital verden
- Styrket e-handel og digitale serviceløsninger

Anbefalingerne skal være med til at understøtte den danske eksport på kort sigt, men også understøtte, at dansk eksport står stærkere efter COVID-19 krisen. Her tegner der sig et behov for mere vedvarende løsninger, *jf. boks 2*.

Boks 2: Længerevarende indsatsområder for dansk eksport

- Fremtidens styrkepositioner gennem grøn og digital omstilling
- International koordination af rejseregler- og restriktioner
- Styrket eksportrådgivning og økonomisk diplomati
- Kompetencer til at understøtte grøn og digitalt baseret eksport

Konkrete forslag til udmøntning heraf fremgår af bilag 4 med de enkelte genstartsteams anbefalinger til det længere sigte.

Eksporten er faldet som følge af COVID-19

Inden COVID-19 var dansk økonomi i en gunstig position med økonomisk vækst og jobskabelse og en god konkurrenceevne. I tiden op til finanskrisen var der væsentligt større pres på arbejdsmarkedet, hvilket dengang bl.a. også bidrog til tab af lønkonkurrenceevne. Der er derfor bedre forudsætninger for en hurtigere økonomisk genopretning nu end efter finanskrisen.

Dansk eksport går især til Tyskland, USA, Storbritannien samt de nordiske lande. Det er samtidigt lande, hvor den økonomiske vækst ventes at falde væsentligt i 2020 som følge af COVID-19.

Den danske økonomi som helhed er væsentligt påvirket af COVID-19-pandemien, *jf. tabel 1*. Der forventes markant tilbagegang i 2020, men næste år skønnes en delvis genopretning, hvor der forventes en BNP-vækst på godt 4 pct. og en stigning i eksporten på godt 6 pct. på baggrund af en forventet

stigning i vareeksporten på 5,1 pct. og en stigning i tjenesteeksporten på 8,2 pct. i 2021.

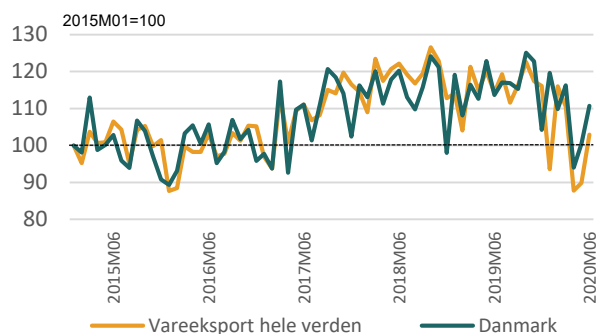
Tabel 1. Regeringens prognose for dansk økonomi 2020-2021

BNP-vækst		Eksport-vækst	
2020	2021	2020	2021
-4,5 pct.	4,2 pct.	-10,2 pct.	6,2 pct.

Anm. Realvækst, procentvis ændring i BNP hhv. eksport ift. året før.
Kilde: Finansministeriet "Økonomisk Redegørelse august 2020"

Der er indikationer på, at den danske eksport har klaret sig bedre end verdenshandlen generelt, *jf. figur 1*. Det skyldes bl.a. sammensætningen af den danske vareeksport, der generelt er mindre konjunkturfølsom.

Figur 1. Dansk vareeksport er faldet lidt mindre end verdenshandlen

Anm. Verdenshandel her lig vareeksport i verden. T.o.m juni 2020.
Kilde: World Trade Organization

En række eksportorienterede erhverv såsom mode- og tekstilbranchen, turisme og luftfart blev ramt direkte af forårets nedlukninger. Mange andre eksporterhverv, fx produktionsvirksomhederne, forventes at blive ramt mere gradvist af COVID-19, fordi virksomhederne ikke på samme måde blev ramt af forårets ophør i produktionsmulighederne, men forventes at blive berørt af omslaget i den globale økonomi.

En række af produktionsvirksomhederne har samtidig produktionen baseret på ordrer, der er afgivet inden krisen. Det indebærer en risiko for, at nogle af de tilgængelige oplysninger undervurderer krisens konsekvenser for eksporten. Dermed kan effekten af en lavere international efterspørgsel være forsinket for eksportvirksomhederne. Det understøttes af en medlemsundersøgelse fra Dansk Eksportforening, der viser, at der gennemsnitligt går fem måneder fra salg til levering for eksportvirksom-

hederne. Det bemærkes dog, at der naturligvis er meget stor variation mellem brancherne.

Robust eksport af føde- og medicinalvarer

Føde- og medicinalvarer er generelt mindre påvirket af den globale nedgang i efterspørgslen end andre forbrugs- og kapitalgoder, da forbruget af medicin og fødevarer er mindre følsomt over for konjunkturudsving. Der er dog store forskelle inden for fødevarerektoren, idet visse produkter også i høj grad har været påvirket af nedgang i efterspørgsel og priser. På tværs af varegrupper er der derfor stor forskel, hvor fx medicinaleksporten ikke har været påvirket negativt i samme grad som fx eksporten af færdigvarer.

Der er fortsat stor usikkerhed om, hvordan det økonomiske tilbageslag, genopretningen og dermed også eksporten i Danmark helt generelt kommer til at udvikle sig. Meget afhænger af den sundhedsmæssige og økonomiske udvikling i resten af verden. COVID-19 startede som en sundhedskrise, men har samtidig medført en økonomisk krise på baggrund af den generelt lavere internationale efterspørgsel. COVID-19 fungerer som et midlertidigt negativt økonomisk stød, der ramte i store dele af verden nogenlunde samtidig. På den måde adskiller den nuværende krise sig fra finanskrisen, der i første omgang primært ramte de udviklede landes finansielle sektorer og først med forsinkelse fik realøkonomiske konsekvenser i større skala.

Det nuværende økonomiske tilbageslag er således ikke funderet i strukturelle ubalancer i økonomien. Men krisen forventes alligevel at være omfattende i år, blandt andet fordi den har ramt så hurtigt og bredt, og krisens natur forstærkes af den store usikkerhed om krisens varighed for så vidt angår sundhed og økonomi. Det er en usikkerhed, der kan skabe tilbageholdenhed hos forbrugere og virksomheder verden over.¹

Udsigterne for eksportvirksomhederne afhænger i høj grad af markedsudsigterne. OECD vækstskøn viser generelt stor negativ BNP-vækst på centrale danske eksportmarkeder i 2020. En stor risiko forbundet med prognoser for resten af 2020 og 2021 er mulig genopblussen af COVID-19. En anden risiko er uvisheden om de mere langsigtede økono-

¹ OECD (2020, juni): "OECD Economic Outlook June 2020"

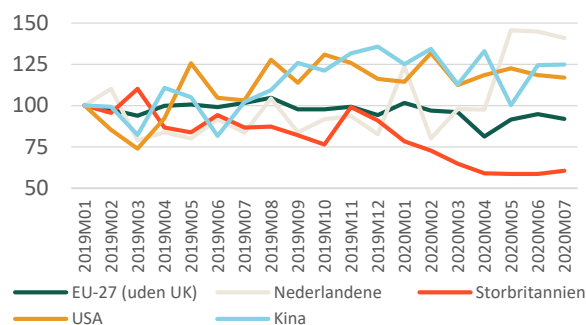
miske konsekvenser af COVID-19, herunder at et langsigtet fald i beskæftigelsen og konkurser kan føre til en langsommere genopretning. Herudover er der fortsat en væsentlig risiko forbundet med den manglende afklaring af bl.a. handelsrelationen mellem EU og Storbritannien fra 1. januar 2021 samt handelsforholdet mellem USA og Kina.

Tjenesteeksporten er især påvirket

Dansk tjenesteeksport faldt markant med 16,1 pct. i 2. kvartal. Foreløbig har tjenesteeksporten, herunder særligt turisme og søtransport, således været hårdest ramt. Søtransporten, der udgør 40 pct. af tjenesteeksporten, er generelt meget afhængig af aktiviteten i den globale økonomi og ventes derfor at være fortsat underdrejet på grund af den dæmpede globale efterspørgsel. Turismeeksporten har været kraftigt udfordret af, at udlændinges rejseaktivitet i Danmark har været dæmpet meget markant i kraft af nedlukninger, indrejserestriktioner og restriktioner i fx hotel-, restaurations- og oplevelseserhvervet.

Dansk vareeksport fik en positiv start på 2020, men faldt med 6,9 pct. i 2. kvartal. Fra marts 2020 faldt vareeksporten markant, mens tendensen herefter synes mere usikker med en lille stigning i maj og juni, der blev afløst af et lille fald i de seneste tal for vareeksporten i juli. Den seneste tendens i vareeksporten er derfor meget usikker. Det er især vareeksporten til nærmarkederne, der er faldet, hvorimod eksporten til både Kina og USA er steget væsentligt i 2020 i forhold til 2019, jf. figur 2.

Figur 2. Øget vareeksport til Kina og USA

Anm. Den sæsonkorrigerede vareeksport ekskl. skibe, fly og brændsel, mv. T.o.m. juli 2020.
Kilde: Danmarks Statistik

Eksportordrebekholdningen i industrien er fortsat lidt lavere end før COVID-19-krisen. Det er endnu for tidligt at gøre status for, hvor stor tilbagegangen i eksporten er, men ordretilgangen havde et markant større dyk i umiddelbar forlængelse af finanskrisen. For nuværende er der en række virksomheder, som melder om udskudte ordrer, dvs. ordren fastholdes, men leverancetidspunktet udskydes – nogle gange også for en meget lang periode, hvilket betyder aktivitetsnedgang, lavere inflow af likviditet og vanskeligere planlægning. Så selv om ordrebekholdningen opretholdes, betyder krisen øgede vanskeligheder for eksportvirksomhederne.

Den danske eksport har således allerede været hårdt ramt i 2. kvartal 2020 og forventes fortsat at være udfordret i 3. og 4. kvartal. Foreløbigt har eksporten dog været mindre hårdt ramt end i flere sammenlignelige lande blandt andet på grund af øget medicinaleksport.

Udfordringer for dansk eksport ifølge genstartsteamene

Økonomisk krise

8 ud af 8 teams har rejst denne udfordring

FALDENDE INTERNATIONAL EFTERSPØRGSEL

Eksporterhvervenes hovedudfordring er den økonomiske tilbagegang på eksportmarkederne og den deraf faldende efterspørgsel. Ud over den direkte effekt af den økonomiske nedgang medfører usikkerhed, nedlukninger, restriktioner, tendens til protektionisme, og et generelt øget fokus på selvforsyning, lavere efterspørgsel efter eksportvirksomheders produkter og services. Eksisterende ordrer bliver udskudt til senere leverance, hvilket indebærer uventede aktivitetspauser og mere uforudsigeligt cashflow. Den faldende efterspørgsel medfører på nogle områder også faldende priser og dermed lavere indtjening. Det rammer særligt de erhverv, hvor det er sværere at justere på udbuddet via produktionen. Endvidere medfører nedlukningen af specifikke erhverv, at afsætningsmulighederne på disse områder oplever et kraftigt efterspørgselsfald.

4 ud af 8 teams har rejst denne udfordring

RISIKO FOR LAVERE GRØNNE AMBITIONER

Der er bekymring for, at den økonomiske tilbagegang risikerer at sætte en stopper for den grønne omstilling og grønne investeringer til fordel for billigere og mindre miljø- og klimavenlige løsninger, og at det grønne image som konkurrenceparameter vil betyde mindre i den globale konkurrence.

Restriktioner

8 ud af 8 teams har rejst denne udfordring

REJSERESTRIKTIONER

Rejserestriktionerne udfordrer erhvervsrejser og kunde- og leverandørkontakt. Det giver udfordringer i forhold til salg, service- og driftsforpligtigelser, markedsføring og distribution og risikerer at føre til tab af markedsandele, fx til indenlandske leverandører i det pågældende land. Tilsvarende har rejserestriktioner medført et fald i ferie- og forretningsrejsende til Danmark. Usikkerheden forbundet med hyppigt skiftende rejsevejledninger, samt landespecifikke tilgange til restriktioner og karantæne regler, er en udfordring. Virksomheder har svært ved at overskue, hvilke rejseaktiviteter, der er mulige og forsvarlige, og der er forvirring og misforståelser om rejsevejledningerne, hvilket samtidig medfører, at mange virksomheder opererer med et udvidet forsigtighedsprincip, hvor deres rejseadfærd er mere restriktiv end myndighedernes anbefalinger. Selv om rejsevejledningerne ikke nødvendigvis er møntet på erhvervsrejsende, appliceres det ofte af virksomhederne, og virksomhederne finder det vanskeligt at afgøre, hvornår en erhvervsrejse er nødvendig i et omfang, der retfærdiggør den. Begrænset testkapacitet med tilhørende lange svartider er samtidig en udfordring for erhvervsrejsende.

5 ud af 8 teams har rejst denne udfordring

USTABIL LOGISTIK OG FORSYNINGSKÆDER

Nedlukningen har givet problemer med virksomhedernes forsyningsskæder. Både i forhold til import, som indgår i produktionen, og i forhold til logistik i forbindelse med eksport. Der er problemer med væsentlig længere leveringstider, leverancer fra nedlukkede lande, hvor produktionen går i stå, fejlbehæftede leverancer, manglende muligheder for luftfragt og stigende fragtpriiser. Det udfordrer eksportvirksomhedernes leverancer til egne kunder.

COVID-19 SKABER ØGET USIKKERHED

Markedsadgang- og udvikling

3 ud af 8 teams har rejst denne udfordring

ØGET PROTEKTIONISME OG FLERE HANDELSBARRIERER

Protektionistiske tendenser i form af handelsrestriktioner, nationale statsstøtteordninger, et øget pres for større anvendelse af lokale produkter og lokal arbejdskraft, fokus på selvforsyning og manglende overholdelse af international regulering, som favoriserer lokale produkter for at beskytte egne nationale virksomheder, medfører ulige konkurrencevilkår for danske eksportvirksomheder. Det sker samtidig med, at den faldende efterspørgsel medfører øget konkurrence. Disse udfordringer kommer oven i verserende handelsudfordringer mellem EU og USA, USA og Kina, samt usikkerheden ift. det forestående Brexit.

5 ud af 8 teams har rejst denne udfordring

LAVERE INVESTERINGER I NY TEKNOLOGI OG FREMTIDIG VÆKST

Rejserestriktioner, nedlukninger, forsamlingsforbud og lignende tiltag verden over har medført et øget behov for digitale løsninger. Det gælder på tværs af virksomhedernes værdikæder og dækker både interne processer og konkrete tiltag såsom e-handel og digitale platforme. Det omfatter også digitalisering af løsninger, der tidligere er foregået ved fysisk fremmøde, fx online eller virtuel servicering af produkter. Der er desuden udtrykt bekymring for manglende investeringer i innovation og forskning bl.a. som følge af nedlukning af samfundet, hjemsendelse af medarbejdere og manglende adgang til kapital samt reducerede muligheder for at teste nye produkter.

Likviditet og kapital

7 ud af 8 teams har rejst denne udfordring

SVÆRERE ADGANG TIL KAPITAL

Krisen gør det sværere at finde tilstrækkelig med risikovillig kapital. Det er særligt udfordrende for vækstvirksomheder, der som følge af krisen har udfordringer med at nå de vækstsmål, der skal udløse yderlige finansiering samt for forskningstunge virksomheder. Adgang til risikovillig kapital er afgørende for investeringer og vækst, herunder udvikling af innovative nye løsninger. Krisen øger tilsvarende behovet for forsikring ved international handel i form af eksportkreditter.

5 ud af 8 teams har rejst denne udfordring

MANGLENDE LIKVIDITET

Krisen udfordrer på nogle områder likviditetsbeholdningerne i ellers sunde virksomheder, som følge af midlertidigt faldende efterspørgsel, aflysninger og refunderinger, og udskydelse af allerede indgåede ordrer. Det medfører en ringere betalingsevne, som påvirker likviditeten i andre virksomheder. Manglende likviditet kan true ellers sunde virksomheder og risikerer at føre til konkurser.

Anbefalinger fra Forum for genstart af dansk eksport

Forum for genstart af dansk eksport er enige om, at følgende tværgående indsatsområder bør **prioriteres på den korte bane** for at understøtte eksporten:

LETTERE ADGANG TIL ERHVERVSREJSER

Styrket information om rejserestriktioner og rejsevejledning, fast-track ordninger i forhold til konkrete lande, pres for øget international koordination af reglerne, herunder øget EU-koordination af COVID-19 relaterede rejserestriktioner, brug af covid-19 pas og bedre og hurtigere testmuligheder i forbindelse med erhvervsrejser.

STYRKET E-HANDEL OG DIGITALE SERVICELESNINGER

Virksomhederne, herunder også de små og mellemstore virksomheder, skal på kort tid kunne agere i et mere digitalt salgs- og serviceunivers og har brug for rådgivning og understøttelse i denne udvikling.

STYRKET INTERNATIONAL MARKEDSFØRING FOR AT STIMULERE EFTERSPØRGSEL I EN DIGITAL VERDEN

Der er behov for at styrke den digitale markedsføring af danske styrkepositioner, fx gennem de etablerede markedsføringskonsortier, for at kompensere for de begrænsede fysiske muligheder på eksportmarkederne og for fortsat at være konkurrencedygtige.

MERE RISIKOVILLIG KAPITAL

Det er behov for mere risikovillig eksportkreditfinansiering, fx ift. grønne løsninger. Krisen gør samtidig lånemarkedet mere tilbageholdende, så der er brug for at styrke adgangen til kapital til små- og mellemstore virksomheders fortsatte udvikling gennem vækstkautioner og matchfinansiering. På tværs af virksomheder og brancher skal der skabes bedre mulighed for projekt- og markedsmodning af grønne løsninger.

... og at følgende derudover søges prioriteret med henblik på en **længerevarende indsats**, så dansk eksport står styrket også efter COVID-19:

FREMTIDENS STYRKEPOSITIONER GENNEM GRØN OG DIGITAL OMSTILLING

Der skal investeres mere i at udvikle fremtidens styrkepositioner, hvor grøn omstilling, et stærkt sundhedsvæsen og digitale løsninger er afgørende katalysatorer for en øget konkurrencekraft på den anden side af krisen. Dette kræver et fortsat fokus på projekt- og markedsmodning. Udviklingen kan understøttes af et permanent forhøjet fradrag for forsknings- og udviklingsudgifter.

STYRKET EKSPORTRÅDGIVNING OG ØKONOMISK DIPLOMATI

Myndighedssamarbejdet skal styrkes på centrale eksportmarkeder for at understøtte danske virksomheders eksport af grønne og bæredygtige løsninger, og den lokale eksportrådgivning skal til fortsat lave timepriser understøtte robuste og grønne værdikæder med blik for importdelen. Gennem en styrket grøn og klimadiplomatisk indsats skal danske virksomheders muligheder ift. EU's Green Deal og Genopretningspakke øges. Og presset skal øges for at nedbryde handelsbarrierer i og uden for EU.

INTERNATIONAL KOORDINATION AF REJSEREGLER OG -RESTRIKTIONER

Der er behov for at styrke den diplomatiske indsats for at facilitere en lettere adgang for erhvervsrejsende til udvalgte lande, og at etablere et harmoniseret EU-system for rejsevejledninger og håndtering af rejseregler og restriktioner under COVID-19.

KOMPETENCER TIL AT UNDERSTØTTE GRØN OG DIGITALT BASERET EKSPORT

Der skal investeres i kompetencer, der kan udfolde grønne og digitale løsninger til gavn for dansk eksport, og fx gives bedre mulighed for, at nyuddannede kommer ud og udbreder ny viden og digitale kompetencer i små- og mellemstore virksomheder. Fortsætter COVID-19 i længere tid, rejser det også et behov for, at servicemedarbejdere og andre med personkontakt mere systematisk kan håndtere smittefaren.

De enkelte genstartsteams har derudover peget på en række konkrete tiltag på deres erhvervsområder.

Alle eksporterhverv har brug for, at der er en velfungerende infrastruktur og logistik omkring rejser og transport. Danmark skal have en global tilgængelighed.

2. Eksportanalyse i lyset af COVID-19

2.1. Genstartsteams optegner udfordringsbilledet for dansk eksport

Eksporten har stor betydning for dansk økonomi, og COVID-19-krisen påvirker i øjeblikket de danske eksportvirksomheders forretningsmuligheder. Omkring 30 pct. af den samlede værdiskabelse i Danmark bliver afsat i udlandet,¹ og de eksportende virksomheder står for i omegnen af 800.000 danske beskæftigede.² Omslag i den globale økonomi påvirker i særlig grad en lille åben økonomi som den danske.

COVID-19 pandemien skabte først en sundhedskrise, som siden har udviklet sig til en global økonomisk krise. Først skabte nedlukningerne aktivitetsnedgang og forsinkede leverancer, og siden kom et fald i den globale efterspørgsel og tilbageholdenhed i privatforbrug og investeringer i lyset af den ekstraordinære usikkerhed om krisens udvikling. En usikkerhed, der for eksportvirksomhederne kommer oven i den eksisterende usikkerhed i den globale handel bl.a. som følge af Brexit, stigende tendenser til protektionisme og handelshindringer, som fx set i handelsforholdet mellem USA og Kina.

COVID-19-krisen skaber mange udfordringer, men der er også muligheder for danske eksportvirksomheder, fx i forhold til medicinalprodukter og grupper af fødevarer, og i forhold til grøn omstilling, som der fortsat skal investeres i. Dynamikken i konkurrencesituationen på de internationale markeder flytter sig, og mange eksporterende virksomheder skal forholde sig til den lavere internationale efterspørgsel.

I løbet af COVID-19 krisen har regeringen og Folketinget indført hjælpepakker til erhvervslivet generelt rettet mod at understøtte danske arbejdspladser og indenlandsk efterspørgsel. Det er tiltag, som også kommer eksporterende virksomheder til gode. I april 2020 blev der med Eksport- og investeringspakken afsat 225 mio. kr. bl.a. til at styrke

¹ Eksporten udgør ca. 30 pct. af værdiskabelsen., når der tages højde for, at en del af eksporten udgøres af input fra udlandet. Økonomisk Redegørelse, august 2020
² Der er forskellige tilgange til opgørelser af eksportrelateret beskæftigelse og opgørelserne er behæftet med betydelig usikkerhed, jf. Økonomisk redegørelse, august 2020.

ambassadernes COVID-19 rådgivning samt afsat en statslig garantiramme på 30 mia. kr. til statslig garantidækning af virksomheders eksport. I juni 2020 blev der med Aftale om udfasning af hjælpepakker, stimuli-initiativer og eksportinitiativer afsat ½ mia. kr. i 2020 til at understøtte en genstart af dansk eksport. For at få et aktuelt situationsbillede og anbefalinger til initiativer, der kan hjælpe danske eksportvirksomheder, blev der i august igangsat otte genstartsteams med inddragelse af erhvervslivet, jf. *boks 3*.

Formændene for de otte genstartsteams deltager i Forum for genstart af dansk økonomi sammen med repræsentanter for fagbevægelsen og brancheorganisationerne. Opgaven er sammen med genstartsteamene at udfolde udfordringsbilledet for danske eksportvirksomheder i lyset af COVID-19 og komme med anbefalinger til politiske tiltag, der kan bidrage til at styrke eksportvirksomhederne, jf. kommissorium i *bilag 1*.

Boks 3: Forum for genstart af dansk eksport

De otte genstartsteams repræsenterer følgende erhvervsområder med tilhørende formænd:

- Produktionsvirksomheder og grøn teknologi
(v/ Michael Lundgaard Thomsen, Aalborg Portland)
- Det Blå Danmark
(v/ Henriette Hallberg Thygesen, Mærsk)
- Mode og tekstil
(v/ Frederikke Schmidt, Roccamore)
- Turisme og oplevelsesøkonomi
(v/ Lars Liebst, Tivoli)
- Luffart
(v/ Simon Pauck Hansen, SAS)
- Life science og biotek
(v/ Lars Fruergaard Jørgensen, Novo Nordisk)
- Fødevarerektoren
(v/ Jais Valeur, Danish Crown)
- Små og mellemstore virksomheder
(v/ Carsten Jensen, CKJ Steel)

I Forum for genstart af dansk eksport indgår desuden Dansk Industri, Dansk Erhverv, SMVDanmark, Landbrug & Fødevarer, Danske Rederier, Lægemedelindustriforeningen, HORESTA og dansk Mode og Textil, samt FH, Dansk Metal og 3F.

De kommende eksportinitiativer er en målrettet indsats, der bygger oven på de eksisterende massive hjælpepakker og stimuliinitiativer, som sigter på at hjælpe dansk økonomi gennem COVID-19 krisen, og som også understøtter mange danske eksportvirksomheder, *jf. bilag 2*.

Denne rapport udgør den fælles afrapportering fra Forum for genstart af dansk eksport og de otte genstartsteams til regeringen med fokus på såvel tværgående udfordringer og mulige løsninger, som individuelle udfordringer og behov. Anbefalinger fra de enkelte teams ses i *bilag 4*.

2.2 Eksportens betydning for dansk økonomi og arbejdspladser

Danske virksomheder eksporterer varer og tjenester for omkring 1.250 mia. kroner om året, især til Tyskland, USA, Storbritannien samt de nordiske lande, *jf. tabel 2*. Det er samtidigt lande, hvor den økonomiske vækst ventes at falde væsentligt i 2020 som følge af COVID-19.

Tabel 2. Danmarks største eksportmarkeder 2019

	Eksport af varer og tjenester, mia. kr.
Tyskland	157
USA	143
Sverige	114
Storbritannien	96
Norge	79
Kina	54
Nederlandene	50
Frankrig*	26
Resten af EU	213
Resten af verden	320
I alt	1.252

Anm. *Eksporten til Frankrig er eksklusiv tjenester. Den sæsonkorrigerede eksport er opgjort eksklusiv skibe, fly og brændsel mv. på baggrund af udenrigshandelsstatistikken. "Resten af EU" er EU-27 fratrukket Tyskland, Sverige, Nederlandene og Frankrig. "Resten af verden" er den samlede eksport af varer og tjenester fratrukket EU-27, USA, Kina, Norge og Storbritannien.
Kilde: Danmarks Statistik

Skøn fra EU-Kommissionen peger på, at EU-landenes BNP kan falde med ca. 8 pct. i 2020, hvilket er mere end ved finanskrisen i 2009.¹ Eksporten er typisk af relativt afgørende betydning for mindre

¹ Europa Kommissionen (2020, juli): "European Economic Forecast Summer 2020"

lande som Danmark end for større økonomier. I Danmark udgør eksporten omkring 30 pct. af den danske værdiskabelse, når der tages højde for, at en del af eksporten udgøres af importeret input fra udlandet.² Det indebærer, at fald i eksporten kan bidrage til betydelige konjunkturudsving. De danske eksportvirksomheder beskæftiger samtidig i omegnen af 800.000 personer i Danmark.³ Når der ses på, hvor de danske eksportvarer endeligt anvendes, var USA i 2015 den største aftager af dansk eksport efterfulgt af Tyskland, Sverige, Kina og

” Vi skal ikke bare skabe politiske rammer, der fungerer for os, og som vi kan være stolte af her i Danmark – det skal også være noget, der virker ude i verden, og som giver os adgang til de globale markeder. (Arla)

Storbritannien. Derudover er lande i Asien, Mellemøsten og Rusland også store aftagere.⁴

International samhandel er afgørende for et lands økonomi og dermed velstand. Det gælder særligt små åbne økonomier som Danmark. For eksempel øger eksport virksomheders afsætningsmuligheder gennem adgang til nye og større markeder, der giver mulighed for at indgå i internationale værdikæder, der øger den globale arbejdsdeling og giver mulighed for øget produktivitet.

Inden COVID-19 stod dansk økonomi på solid grund, og Danmarks konkurrenceevne rangerede i 2019 som verdens 10. bedste.⁵ Det er opnået blandt andet på baggrund af en stabil makroøkonomisk udvikling, en stærk digitalisering samt et robust arbejdsmarked. Samtidig er produktivitetens niveauet blandt de højeste i OECD, og produktivitetens væksten har været relativt høj i international sammenligning de seneste 10 år.⁶

I de seneste 10 år har verdenshandlen også været i fremgang generelt, *jf. figur 3*. I tiden efter finanskrisen har verdenshandlen oplevet en større stigning end den danske vareeksport, som dog foreløbigt har oplevet et mindre fald under den nuværende COVID-19-krise.

² Økonomisk Redegørelse, august 2020

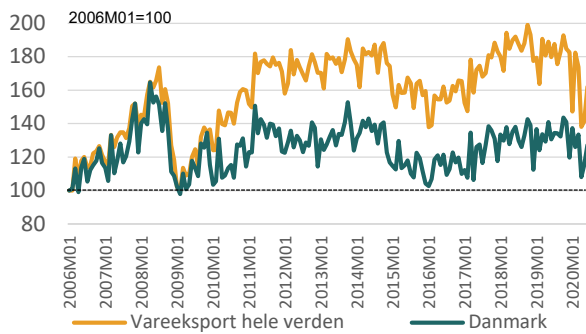
³ Der er forskellige tilgange til opgørelser af eksportrelateret beskæftigelse, og opgørelserne er behæftet med betydelig usikkerhed, *jf. bl.a. Økonomisk Redegørelse, august 2020*.

⁴ Seneste data for endelig anvendelse er fra 2015. Datagrundlag er OECD's TIVA data (Trade in Value Added). Ny opdatering i efterår 2020.

⁵ World Economic Forum, 2019: The Global Competitiveness Report 2019.

⁶ Redegørelse om vækst og konkurrenceevne 2018.

Figur 3. Verdenshandlen i bedre udvikling end dansk vareeksport ovenpå finanskrisen

Anm. Verdenshandel her lig vareeksport i verden. T.o.m. juni 2020.
Kilde: Danmarks Statistik

Mange erhverv er negativt påvirket af COVID-19

En række erhverv berøres direkte eller indirekte af restriktioner som følge af COVID-19 og den faldende efterspørgsel. Erhverv som turisme & oplevelsesøkonomi samt luftfarten og skibsfarten påvirkes direkte af, at den internationale mobilitet er mindsket væsentligt som følge af rejserestriktioner, risiko for smittespredning og generel tilbageholdenhed som følge af stor usikkerhed.

” Vi kunne se med det samme, at det her ville få enorm betydning for efterspørgsel af flyrejser både for erhvervsrejsende og turister. Da Danmark lukkede grænserne, var det, det sidste tydelige signal om, at nu var selv nødvendige rejser ikke noget, man skulle foretage. (SAS)

Samtidig har erhverv som fx Det Blå Danmark, mode og tekstil, produktionserhverv og grøn teknologi samt mange små og mellemstore virksomheder også oplevet udfordringer på baggrund af den generelt faldende efterspørgsel.

” I løbet af få dage lukker lande ned overfor hinanden – det ødelægger vores forretning, og vi kan ikke gøre noget ved det. (DFDS)

Omvendt medfører det ændrede internationale handelsmønster nye muligheder inden for life science, healthtech og biotek, som står for godt 20 pct. af vareeksporten, samt i dele af fødevarersektoren, hvor Danmark har en høj fødevarerikkerhed. Serviceerhvervene er mere indirekte påvirkede af lavere global efterspørgsel som underleverandører af fx rådgivning, IT-services, revision, byggeindustrien samt kommunikation.

Der er forskel på, hvor meget beskæftigelse der er knyttet til eksporten inden for forskellige erhverv. Medicinalektoren, som er mindre konjunkturfølsom, fylder en stor del af eksporten målt i værdi, men en betydelig mindre del af beskæftigelsen. Det samme gælder for fødevarer. Omvendt er beskæftigelsesintensiteten større i eksporten inden for handel, rejser og erhvervsservice, som normalt er mere konjunkturfølsom og som særligt påvirkes negativt under indeværende tilbageslag. Derfor påvirkes beskæftigelsen knyttet til eksport potentielt hårdere end eksportværdien¹.

2.3 Seneste eksportudvikling

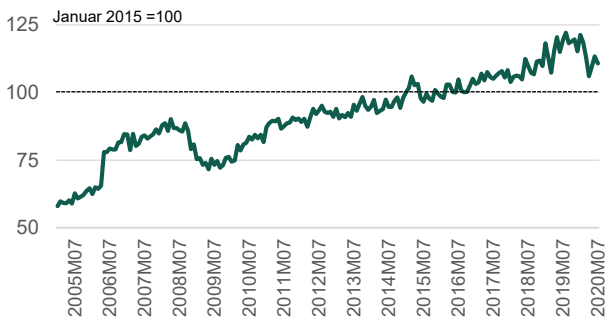
Hele den globale økonomi er påvirket af det økonomiske tilbageslag, som giver lavere efterspørgsel på tværs af landegrænser. Eksporten som helhed ventes at aftage med 10,2 pct. i 2020, hvilket dækker over et forventet fald i vareeksporten på 7,7 pct. og et fald i tjensteeksporten på 14,3 pct. I 2021 skønnes en delvis genopretning af eksporten med en stigning på 6,2 pct. på baggrund af en forventet stigning i vareeksporten på 5,1 pct. og en stigning i tjensteeksporten på 8,2 pct.

” Det har betydning for os, hvis arbejdsløsheden i Europa stiger med 25 millioner. Det får betydning for forbruget. Det følger vi meget med i, [og] hvis det kommer dertil, må vi justere. (Jysk)

Dansk vareeksport fik en positiv start i 2020, men faldt med 6,9 pct. i 2. kvartal, *jf. figur 4*. Fra marts 2020 er vareeksporten løbende faldet, men der er usikkerhed om tendensen efter udviklingen i maj og juni indikererede, at faldet var stoppet, mens tallet for juli igen peger nedad. Det er især vareeksporten til nærmarkederne, der er faldet, hvorimod eksporten til både Kina og USA samlet set er steget væsentligt i 2020 ift. 2019. For USA er det blandt andet øget medicinaleksport, mens den øgede eksport til Kina blandt andet kan forklares af udbruddet af svinepest i Asien i 2019. Eksporten til Nederlandene er også steget i 2020, hvilket dog især kan begrundes af ekstraordinære omstændigheder i form af enkelte store vindmølleprojekter.²

¹ Nationalbanken (2020, juni): "Udsigt til gradvis genopretning af økonomien"
² Økonomisk Redegørelse august 2020

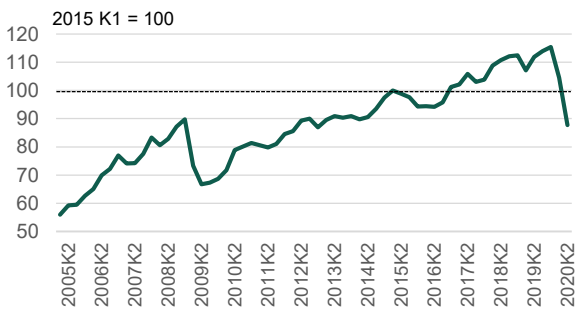
Figur 4. Usikker tendens i vareeksporten efter kraftigt fald i foråret

Anm. Den sæsonkorrigerede vareeksport i alt ekskl. skibe, fly, brændsel, mv. T.o.m. juli 2020.
Kilde: Danmarks Statistik

Tjenesteeksporten faldt markant med 16,1 pct. i 2. kvartal, *jf. figur 5*. Foreløbig har tjenesteeksporten, herunder særligt turisme og søtransport, således været hårdest ramt.

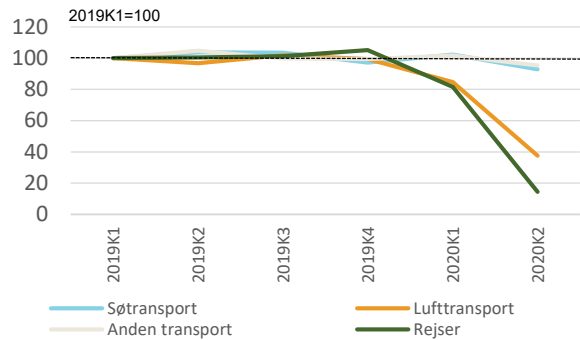
Figur 5. Markant fald i tjenesteeksporten

Anm. Den sæsonkorrigerede tjenesteeksport. T.o.m. 2. kvartal 2020.
Kilde: Danmarks Statistik

Søtransporten, der udgør 40 pct. af tjenesteeksporten, er generelt meget afhængig af aktiviteten i den globale økonomi og ventes derfor at være fortsat underdrejet på grund af den dæmpede globale efterspørgsel. Turismeeksporten har været kraftigt udfordret af, at udlændinges rejseaktivitet i Danmark har været markant dæmpet i kraft af nedlukninger, indrejserestriktioner og restriktioner som fx forsamlingsforbud i fx hotel-, restaurations- og oplevelseserhvervet. Luftfarten har også oplevet et markant fald som følge af nedlukninger og rejserestriktioner i det første halvår af 2020, *jf. figur 6*.

Figur 6. Lufttransport og rejser trækker ned

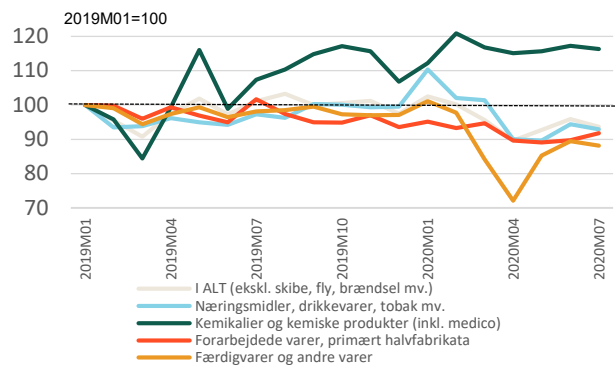

Anm. Den sæsonkorrigerede tjenesteeksport i forskellige brancher er indekseret med 1. kvartal 2019 som indeks 100. T.o.m. 2. kvartal 2020.
Kilde: Danmarks Statistik

Nogle erhverv hårdere ramt end andre

På tværs af varegrupper er der forskel på påvirkningen, hvor fx eksporten af kemikalier og kemiske produkter, der inkluderer medicinaleksporten, ikke har været påvirket negativt i samme grad som fx eksporten af færdigvarer, *jf. figur 7*.

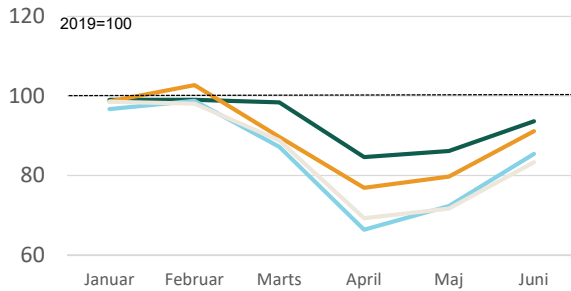
Figur 7. Medico trækker samlet eksport op

Anm. Den sæsonkorrigerede vareeksport i forskellige brancher er indekseret med januar 2019 som indeks 100. T.o.m. 2. juli 2020.
Kilde: Danmarks Statistik

Der er indikationer på, at den danske eksport har klaret sig bedre end verdenshandlen generelt i den nuværende situation, og den danske vareeksport har fx oplevet et mindre fald end svensk og tysk eksport, *jf. figur 8*.

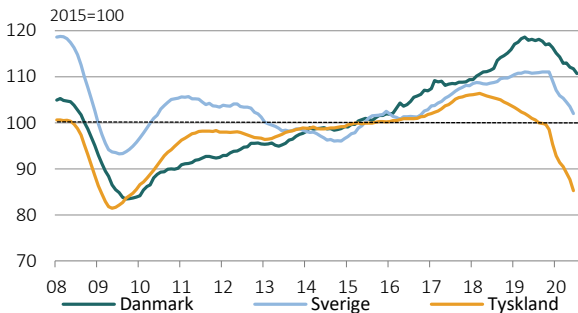
Figur 8. Større eksportfald i Tyskland og Sverige

Anm. Eksport af varer omregnet til indeks ift. samme periode i 2019. T.o.m. juni 2020.
Kilde: OECD

Ser man på industriproduktionen, var der et markant større fald i den tyske produktion, mens den svenske og danske industriproduktion er faldet i nogenlunde samme omfang, om end mere brat i Sverige, jf. figur 9.

Figur 9. Industriproduktionen er hårdere ramt i Tyskland

Anm. Sæsonkorrigeret. Industriproduktionen i Danmark, Sverige, Tyskland, jan 2008 - juli 2020. Trend er beregnet ved et centreret 9 måneders glidende gns. af de faktiske observationer. T.o.m. juli 2020, for Tyskland dog kun t.o.m. juni 2020.
Kilde: Danmarks Statistik og Eurostat

Eksportordrebeholdningen i industrien er fortsat lidt lavere end før COVID-19-krisen. Det er endnu for tidligt at gøre status for, hvor stor tilbagegangen i eksporten er, men ordretilgangen havde et markant større dyk i umiddelbart forlængelse af finanskrisen, jf. figur 10.

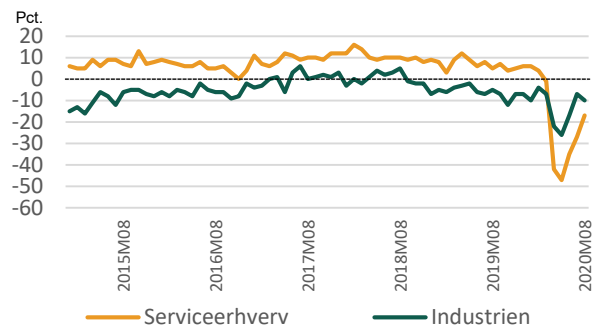
Figur 10. Industriens eksportordrer

Anm. Vurderinger i industrien. T.o.m. august 2020.
Kilde: Danmarks Statistik

Ved det igangværende tilbageslag vedrørte aktivitetsnedgangen i første omgang særligt service-sektoren, fordi smittefare begrænsede mange aktiviteter direkte i fx restaurationsbranchen og oplevelseserhvervene. Modsat blev industrien i mindre grad påvirket af de direkte smitteinddæmningstiltag. Det afspejles bl.a. i Danmarks Statistiks konjunkturindikator, hvor indikatoren for servicevirksomheder aftog betydeligt mere i maj, end den gjorde for industrivirksomheder. Sidenhen er konjunkturindikatorerne vendt tilbage til i underkanten af niveauet før COVID-19, jf. figur 11. Blandt industrivirksomhederne indikerer DI's konjunkturindikator dog bedre udsigter for de hjemmemarkedsorienterede virksomheder end for eksportvirksomhederne. Der er naturligt stor usikkerhed herom.

Figur 11. Serviceerhvervene ser mere negativt på udviklingen end industrien

Anm. Sammensat konjunkturindikator. Sæsonkorrigeret. T.o.m. august 2020.
Kilde: Danmarks Statistik

Forventede fald i eksporten

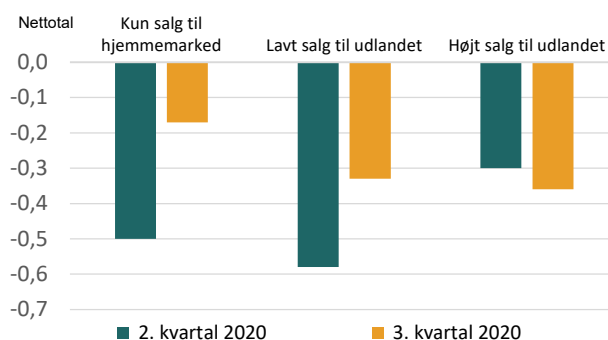
Der er stor usikkerhed omkring udviklingen i dansk eksport i andet halvår af 2020 og ind i 2021. Det skyldes ikke kun den direkte påvirkning af COVID-19-udbruddet, men også eventuelle ændrede forbrugspræferencer og ændrede investeringsbeslutninger.

” Overordnet set har de forskellige restriktioner medført, at vores omsætning på nuværende tidspunkt er faldet med omkring 20-25%. Dog er det de langsigtede konsekvenser, som vi er mest bekymrede for. Hvis investeringslysten og verdenshandlen ikke kommer tilbage, så kommer vores forretning heller ikke tilbage. (MAN Energy Solutions)

Virksomhedsundersøgelser peger på, at eksportvirksomhederne er hårdt påvirket på kort sigt. Blandt DI's medlemsvirksomheder forventes et fald på 18 pct. i andet kvartal, mens eksportomsætning samlet ventes at falde 13 pct. i 2020.¹ En medlemsundersøgelse fra Dansk Erhverv viser, at virksomhederne angiver, at eksporten gennemsnitligt var 31 pct. lavere i maj i forhold til maj sidste år, og at der er en forventning om 26 pct. lavere eksport i perioden juni-august sammenlignet med samme periode sidste år.²

Svar fra virksomhederne indikerer samtidig, at mange hjemmemarkedsvirksomheder har set en form for normalisering i de seneste måneder, mens eksportvirksomhedernes forventninger endnu ikke er stabiliseret. Det afspejles bl.a. i, at lidt flere virksomheder med stort salg til udlandet vurderer fremtidsudsigterne negativt i 3. kvartal. Omvendt er forventningerne blandt virksomheder, der hovedsageligt orienterer sig mod hjemmemarkedet, forbedret fra 2. til 3. kvartal ifølge en undersøgelse fra DI, jf. figur 12.

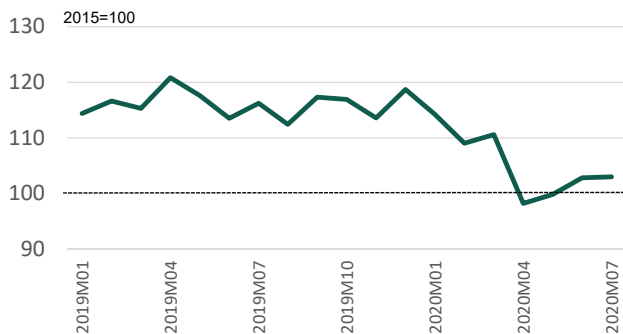
Figur 12. Ingen bedring i de eksporttunge virksomheders forventninger

Anm. Lavt salg til udlandet dækker over virksomheder, hvor salg til udlandet udgør halvdelen eller derunder af omsætningen. Højt salg til udlandet dækker over virksomheder, hvor salg til udlandet udgør over halvdelen af omsætningen. Konjunkturindikatoren er et simpelt gnst. af indikatorerne for hhv. omsætning, indtjening og beskæftigelse. Indikatorerne er beskæftigelsesvægtede gnst. af vurderinger fra en rundspørge blandt 716 virksomheder, som er tildelt point fra -1 til 1, hvor negative værdier viser tilbagegang. T.o.m. august 2020.
Kilde: DI's Virksomhedspanel 2020

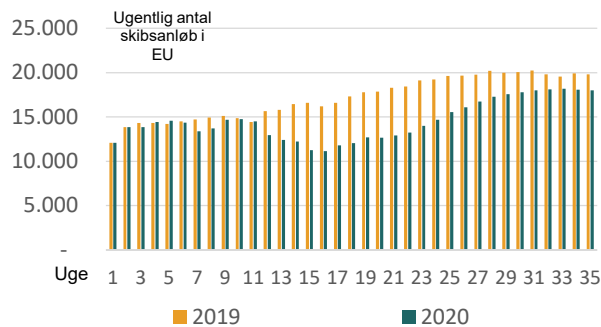
¹ Dansk Industris virksomhedspanel 17.-18. maj 2020.
² Dansk Erhvervs medlemsundersøgelse 2. juni-10. juni 2020.

Nedgang i industriens eksportsætning

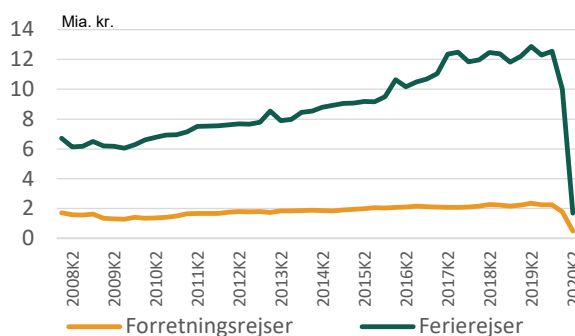
Anm. Produktionsvirksomheder og grøn teknologi. Sæsonkorrigeret eksportsætning i industrien i løbende priser. Indeksret med 2015=100. T.o.m. juli 2020.
Kilde: Danmarks Statistik

Meget færre skibsanløb i Europa i 2020

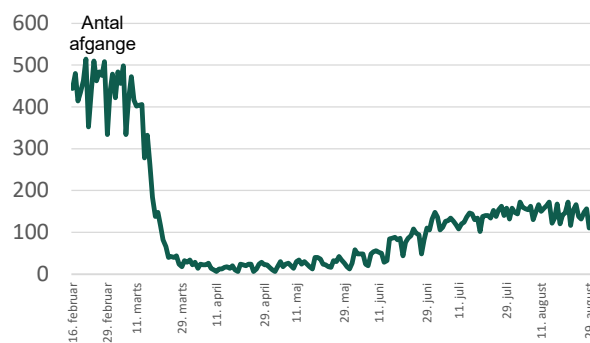
Anm. Det Blå Danmark. Udviklingen i antallet af skibsanløb til EU-havne fra 2019 til 2020 i ugerne 1-35.
Kilde: Danmarks Statistik

Stort fald i turismeindtægter fra rejser ind i landet

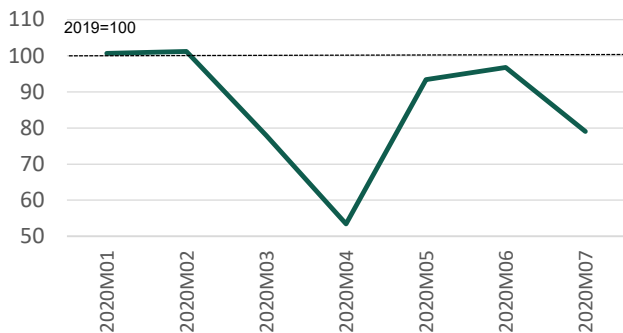
Anm. Turisme og oplevelsesøkonomi. Tjenesteeksport af forretningsrejser og ferierejser. T.o.m. 2. kvartal 2020.
Kilde: Danmarks Statistik

Luffarten hårdt ramt - meget svag genstart

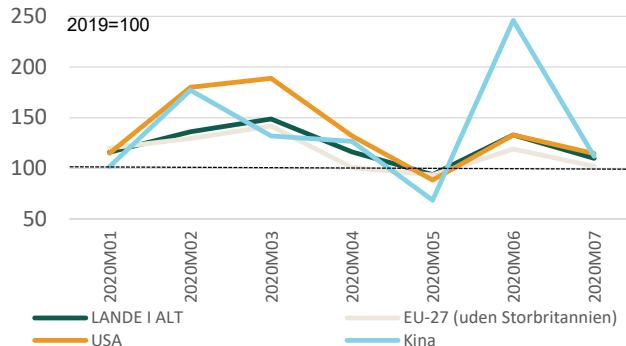
Anm. Luffart. Dagligt antal flyafgange med passagerfly fra Københavns Lufthavn. T.o.m. 29. august.
Kilde: Danmarks Statistik

Modeeksport i stort fald i foråret

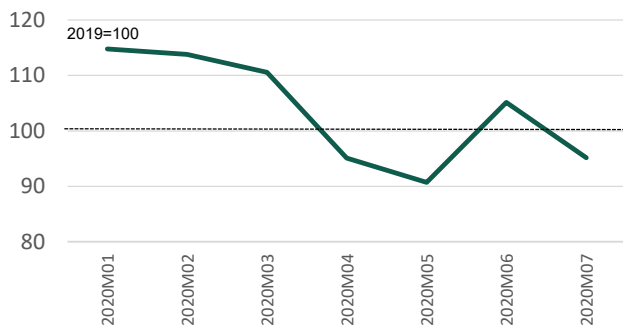
Anm. Mode og tekstil. Eksport af beklædningsgenstande- og tilbehør samt fodtøj. Omregnet til indeks ift. samme måned året før.
Kilde: Danmarks Statistik

Medicineksport i stigning ift 2019

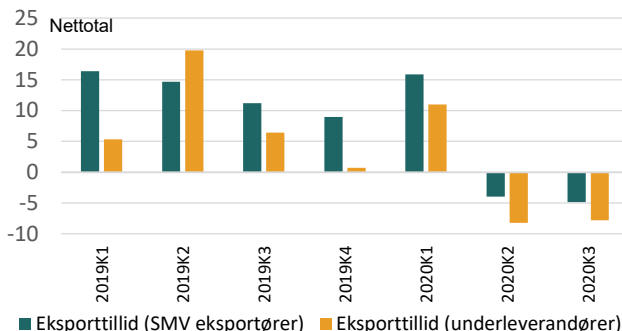
Anm. Life science. Eksport af medicinske og pharmaceutiske produkter. Omregnet til indeks ift. samme måned året før.
Kilde: Danmarks Statistik

Fødevareeksport aftager fra ellers stærkt udgangspunkt

Anm. Fødevaresektoren. Eksport af næringsmidler og levende dyr. Omregnet til indeks ift. samme måned året før.
Kilde: Danmarks Statistik

Fald i eksporttillid blandt SMV'er

Anm. Små og mellemstore virksomheder. Positivt netttotal betyder forventning om øget eksport, negativt netttotal forventning om fald i eksport.
Kilde: Danmarks Statistik

2.4 Udfordringer for dansk eksport

Mange eksporterhverv, fx produktionsvirksomhederne, blev i første omgang ikke lige så hårdt ramt af nedlukning og restriktioner som de hjemmemarkedsorienterede virksomheder, hvoraf mange er servicevirksomheder, som hurtigere blev ramt af restriktioner som følge af COVID-19. Mange virksomheder oplevede, at efterspørgslen forsvandt, fordi danske forbrugere var bekymrede for den økonomiske udvikling og smitte. Andre virksomheder oplevede at blive nedlukket med få eller ingen muligheder for at omstille forretningsmodellen. I takt med at samfundet er genåbnet, har mange af de hjemmemarkedsorienterede virksomheder fået gang i produktionen igen.

” Hvis der bliver ved med at komme varer ind, men ingen ud, så får man et pladsproblem. (Jysk)

Danske eksportorienterede virksomheder er i højere grad berørt af det markante omslag i global økonomi som den dominerende udfordring. COVID-19 har dog også medført en række andre udfordringer for eksportvirksomhederne.

Udfordringsbilledet i dette afsnit bygger på meldinger fra genstartsteams, analyser og medlemsundersøgelser fra brancheforeninger og erhvervsorganisationer samt virksomhedsinterviews foretaget af Erhvervsstyrelsen.¹

Forsinkelse og tværgående udfordringer

På trods af, at verdenshandlen reagerer hurtigt på ændrede indkøbsmønstre fra forbrugere, gennemføres eksport typisk via kontrakter med en vis varighed. Det betyder, at effekten af lavere international efterspørgsel kan være forsinket.² En ny medlemsundersøgelse fra Dansk Eksportforening viser, at op mod ¾ af eksportvirksomhederne har ordrelængder på op mod 6 måneder. Den gennemsnitlige periode fra salg til levering estimeres til 5 måneder.

Undersøgelsen fra Dansk Eksportforening tegner på tværs af virksomhederne et billede af, at omkring tre ud af fire virksomheder dels oplever

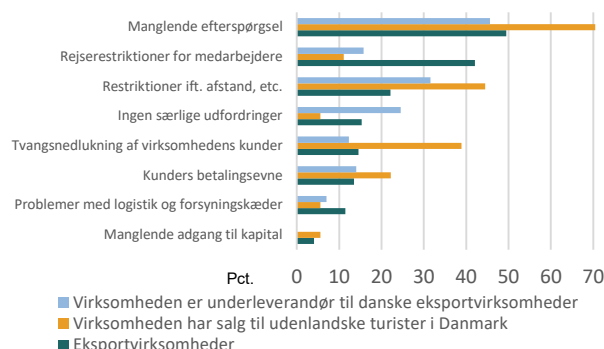
udfordringer forbundet med rejserestriktioner og dels oplever den store usikkerhed forbundet med den nuværende situation som en stor udfordring. Knap halvdelen af virksomhederne oplever faldende efterspørgsel som en udfordring, mens mange i tillæg oplever salgsudfordringer. 20 pct. af virksomhederne oplever udfordringer med likviditeten.³

” Der er hård konkurrence på eksportmarkedet. Men som vi ser det, skal man bruge krudt på at få gang i økonomien igen, og ikke kun i Danmark, men i hele Europa. Det værste der kan ramme os, det er, at der indtræder en pessimisme, og alle holder på pengene. Det er som at trykke på en knap, så vælter alt. (Egernsund Tegl)

Genåbningen af samfundene er undervejs mange steder, men går langsommere end forventet, og usikkerheden i forhold til fremtiden er endnu stor. Eksportvirksomhederne oplever flere usikkerhedsmomenter end de virksomheder, der kun sælger til det danske marked. Der er særlig bekymring for en fortsat svag efterspørgsel samt nye markedslukninger og begrænsede muligheder for kundebesøg.

Virksomhederne (via Dansk Industris Virksomhedspanel) understreger endvidere, at også underleverandører til eksportvirksomheder, samt virksomheder, der sælger til udenlandske turister i Danmark, oplever den faldende efterspørgsel som den primære udfordring, *jf. figur 13*.

Figur 13. Især lavere efterspørgsel og rejserestriktioner udfordrer

Anm. Svar til spørgsmålet: "Hvad er de største usikkerheder, der kan påvirke din virksomheds salg i negativ retning?".
Kilde: Dansk Industris Virksomhedspanel, uge 34 august 2020

¹ Samling af virksomhedscases vedlagt uden for bilag.
² Eksportkontrakter er typisk på 30-45 dage, 2-5 måneder eller op mod 1 år. EKFSkønner, at under 10 pct. af eksporten sker på kontrakter af over 1 års varighed.

³ Dansk Eksportforenings medlemsundersøgelse, august 2020

Føde- og medicinalvarer har ofte korte kreditter, mens forbrugs- og kapitalgoder har længere kreditter, hvilket afspejler, at fx producenter af forbrugsgoder er mere eksponeret over for nedgang i efterspørgslen.¹ For life science- og biotekindustrien har det især været salg og marketing samt forsknings- og udviklingsaktivitet, der har været negativt påvirket.

Den faldende efterspørgsel i verdenshandlen, som er den primære udfordring for en lang række eksporterhverv på tværs af landegrænser, er samtidig en udfordring, en lille økonomi som Danmarks ikke kan præge.

Foruden efterspørgselsnedgangen er også mange eksportvirksomheder udfordret af COVID-19 relaterede restriktioner både i Danmark og i udlandet og den generelt mere usikre økonomiske situation.

” Markeder med stor usikkerhed omkring håndteringen af pandemien, f.eks. USA, UK, Brasilien, Mexico og hele Latinamerika, går forsat ikke særligt godt. Vi er stadig i krise-mode, men dog på en måde, hvor virksomheden ikke længere taber penge. (Demant)

Faldende efterspørgsel og presset likviditet

Flere virksomheder oplever faldende efterspørgsel samt ændrede adfærds- og forbrugsmønstre, der forventes at påvirke eksporten negativt.

” Den barriere, der går mest igen, er betalingsevnen for de kunder, hvor landet eller området er lukket ned, og hvor de ikke får omsætning i flere måneder. Her afhænger det af, hvilken støtte de forskellige lande kan give de forskellige butikker i forhold til sikkerhed. (DK Company)

Desuden oplever flere virksomheder, at de selv eller deres kunder er udfordret på likviditeten og efterfølgende indtjeningen. En udfordret likviditet hos kunderne kan medføre, at ordrer og leverancer må udskydes. Blandt de interviewede virksomheder går dette billede igen blandt flere erhverv med undtagelse af dele af life science.

¹ EKF vurderer, at eksportører, der handler på længere kreditter, erfaringsmæssigt bliver hårdere ramt af konjunkturudsving, end de, der handler på korte kreditter.

” Vi kan godt frygte lidt for fremtiden, særligt hvordan den finansielle sektor reagerer på det her. (Vestas)

Vanskeligt at gennemføre erhvervsrejser

Flere virksomheder nævner, at rejserestriktioner enten har været en barriere for deres eksport eller har haft betydelige konsekvenser, både i forhold til den direkte kundekontakt samt udførelsen af salg og service. Virksomhederne er afhængige af, at deres sælgere, specialiserede teknikere og rådgivere kan rejse ud for at indgå aftaler om at afsætte deres produkter og services og for at kunne opfylde allerede indgåede kontrakter og for turisme gælder, at man er helt afhængig af, at kunne få gæster ind i Danmark. Nogle virksomheder er påbegyndt deres aktivitet i EU igen, men er stadig forhindret i at rejse til markeder såsom USA og Rusland. Ud over den direkte adgang til forskellige markeder efterlyses også klare retningslinjer i forhold til, hvordan de skal forholde sig i forskellige lande, så medarbejdere trygt kan sendes på forretningsrejser.

” Det er fint at kunne få det på vej ind men når vi skal ud i verden skal vi vise en testrapport der ikke er mere end 48-72 timer gammel, når vi kommer frem til en kunde. Om det er 48 timer eller længere afhænger af kunden. Og det er umuligt i dag... (Cabinplant)

Mange virksomheder udtrykker behov for bedre muligheder for hurtigere at kunne tage en COVID-19-test, fx i lufthavnen. Det udfordrer virksomhederne, at de flere steder skal fremvise en negativ test, men at dette for nuværende er meget besværligt og ufleksibelt.

” Restriktioner på bevægelsen har været en stor begrænsning, som har skabt forsinkelser på mange projekter – og forsinkelser koster penge. (Vestas)

COVID-19 har medført et væsentligt fald i flyaktiviteten, hvilket både skyldes nedgangen i erhvervs- og ferierejser. Med besværlig adgang til at foretage erhvervsrejser ud af Danmark kan danske virksomheder tabe ordrer og markedsandele, da rejserestriktioner sætter visse grænser i forhold til eksportvirksomhedernes muligheder for at indgå nye kontrakter.

” Det sløver markedet, når man ikke kommer ud til kunden. (MiR - Mobile Industrial Robots)

Udfordringen for virksomhederne har i nogle tilfælde været, at erhvervsrejser alt andet lige er lettere at dokumentere i forbindelse med gennemførelse af eksisterende kontrakter, hvorimod det kan være vanskeligere i forbindelse med et opsøgende arbejde ift. kommende kontrakter.

” Lige nu er rejsevejledningerne jo en generalisering, hvor man rammer alle lige meget. Men det er kun en meget lille procentdel, der har corona. (CPH Lufthavn)

Forsinkelse og usikkerhed

Det ser ud til, at de økonomiske efterdønninger af krisen endnu ikke har sat sit fulde aftryk på eksporten, hvorfor virksomhederne blandt andet afventer større investeringsbeslutninger. Samtidig forventer mange af de interviewede virksomheder, at stabiliseringen kan tage adskillige år – svarende til finanskrisen – hvorfor der vil ses en dalende investeringslyst på markederne.

” I midten af marts kunne ingen forestille sig, at vi her i slutningen af august stadig sidder i den suppedas, som vi sidder i. Men vi er blevet meget kloge. (Arp Hansen)

” Da vi nåede ind i maj, kunne vi se, at flyselskaberne begyndte at reducere deres kapacitet ved at pensionere gamle og oversøiske fly. Dermed sagde de, at deres kapacitet ikke umiddelbart kom tilbage før engang om 3-4 år. Der gik det op for os, at det her ville være en varig krise. (Billund Lufthavn)

Det er blevet mere vanskeligt for virksomhederne at planlægge deres produktion, drift og forretning. Flere virksomheder beskriver usikkerheden om fremtiden som en af de største udfordringer. Dette gælder både virksomheder, hvor eksporten er påvirket, og virksomheder, der allerede nu oplever at være tilbage på sporet.

Usikkerheden er ikke isoleret til COVID-19, men relaterer sig også til Brexit, handelskrig mellem USA og Kina, eksisterende handelsbarrierer mv.

” Der er mange politiske usikkerheder: et amerikansk valg, den kinesiske handelskrig, der er corona, og der er Brexit. Vi må se hvad der sker og være parat til at handle. (Jysk)

De samlede konsekvenser for dansk eksport afhænger i høj grad af forhandlingsresultatet ifm. Brexit. En analyse vurderer, at hvis forhandlingerne resulterer i en frihandelsaftale, forventes Danmarks eksport af varer og tjenester til Storbritannien at være mellem 10 og 20 pct. lavere i 2030, sammenlignet med fortsat medlemskab af EU – afhængig af integrationsniveauet i den konkrete aftale. Tilsvarende forventes eksporten til Storbritannien at mindskes med næsten 35 pct. i 2030, hvis scenariet ender i "no deal", hvor parterne ikke bliver enige om en frihandelsaftale.¹

Forsyningskæder

I starten af krisen var der stor nervøsitet om hvorvidt de internationale forsyningskæder kunne opretholdes eller om manglende leverancer kunne udgøre en barriere for produktionen. Hertil kom en helt konkret bekymring i forhold til værnemidler. De tilgængelige undersøgelser har ikke kunne dokumentere ustabile forsyningskæder som et stort og

” Vi har betragtelig import af elektronikdele, men vi har ikke haft nogle problemer med vores forsyningskæder under denne situation. (Windowmaster)

udbredt problem blandt eksportvirksomhederne. Det kan blandt andet afspejle, at alle – både danske og udenlandske virksomheder – har en stærk interesse i at forsyningskæderne opretholdes. COVID-19-krisen og de forskellige landes reaktioner herpå har imidlertid skærpet virksomhedernes opmærksomhed på, hvor fleksible forsyningskæderne er, og hvor afhængige man måtte være af enkeltleverandører.

” Ting der ellers blev lavet i Malaysia og Kina, de bliver lavet i Danmark. Og det betyder, at vi mister noget af vores konkurrenceevne. (MiR - Mobile Industrial Robots)

¹ Copenhagen Economics for Erhvervsministeriet, "Tjenestehandel og det fremtidige forhold mellem EU og Storbritannien", 2020

Bekymring for den grønne omstilling

Den øgede økonomiske usikkerhed internationalt som konsekvens af COVID-19 har medført bekymring for, om der slækkes på ambitionerne i EU inden for blandt andet den grønne omstilling. Derudover er der flere virksomheder, som er bekymrede for den europæiske økonomi og ønsker politiske tiltag på europæisk niveau, så den europæiske økonomi som helhed kickstartes.

» Det må være i alles interesse, at man holder hånden under europæisk økonomi. Det er nødvendigt med jobs i Europa for at afsætte vores varer. (Jysk)

Nyt EU budget med grønt fokus

EU har vedtaget et nyt samlet budget, som inkluderer en ekstraordinær genopretningsindsats (Next Generation EU), der udgør 750 mia. euro, og skal skabe jobs og rette op på de umiddelbare skader, som COVID-19-pandemien har forårsaget. Det er vedtaget, at 30 pct. af de samlede udgifter i det nye budget målrettes klimarelaterede projekter.¹

Handelsbarrierer

Allerede før COVID-19 var den globale handel påvirket af et stigende antal handelsbarrierer. Ifølge WTO steg det globale omfang af import omfattet af handelsrestriktive foranstaltninger med 27 pct. i 2019. Der er tale om det højeste niveau siden 2012. EU har tilsvarende i december 2019 registreret 438 aktive handels- og investeringsbarrierer i 58 tredjelande, hvor flere tiltag ydermere finder anvendelse i længere tid end tidligere. De seks lande med flest barrierer for europæiske virksomheder er Kina, Rusland, Indonesien, USA, Indien og Tyrkiet. Størstedelen af handelsbarriererne optræder ved varernes krydsning af eksportmarkedernes grænser i form af eksempelvis udfordringer med standarder for dyre- og plantesundhed (SPS-standarder), et stigende antal toldmæssige foranstaltninger, komplicerede toldprocedurer og kvantitative restriktioner.

Der findes imidlertid også betydelige udfordringer efter en vare har passeret grænsen, hvor barrierer i højere grad består af nye tekniske handelshindringer i relation til fx intellektuel ejendomsret. Samtidig har mange lande i lyset af COVID-19 indført restriktioner

for eksporten af essentielle produkter som medicinsk udstyr, værnemidler og fødevarer i form af primært eksportforbud og midlertidig anvendelse af eksporttilladelser. Dette afspejles i tal fra International Trade Centre, som ved udgangen af juni havde registreret mere end 140 handelsbegrænsende tiltag indført i lyset af COVID-19, fordelt på mere end 60 lande over hele verden.

I EU er der ligeledes blevet indført en række nationale tiltag samt fælleseuropæiske undtagelser fra de eksisterende regler i det indre marked grundet COVID-19. Visse tiltag er indført for at begrænse forsyningsproblemer med kritiske værnemidler og medicinsk udstyr, såsom EU-kommissionens midlertidige og nu ophørte krav om eksporttilladelse for værnemidler til lande uden for EU, mens andre tiltag har haft til hensigt at mindske de økonomiske følger af nedlukningen i EU-landene, fx. i form af lønkomensation og støtte til virksomheder.

Ud over de yderligere handelsbarrierer, som er fulgt i kølvandet på stigende protektionisme og COVID-19, begrænses eksporten også af mere strukturelle udfordringer for virksomhederne i det indre marked. Dette gælder eksempelvis på det digitale område med komplekse nationale regelsæt og store forskelle i graden af digitalisering af administrative procedurer i de enkelte EU-lande. På lignende vis præges det indre marked fortsat af uensartet gennemførelse og manglende håndhævelse af regler vedrørende både serviceydelser og varer.

Eksempler på specifikke udfordringer

Søtransporten, der alene står for 16 pct. af den samlede eksport, er blevet hårdt ramt. Det er en generel tendens, at den danske eksport af transporttjenester bevæger sig med udviklingen i verdenshandlen. Den afdæmpede globale handelsaktivitet, som kan konstateres efter nedlukningerne af landegrænser mv. rundt om i verden, har mindsket behovet for transport. Den forholdsvis hurtige genopretning af den kinesiske økonomi og den lave oliepris har dog hjulpet til at understøtte især søtransporten.

» Der er sket en kraftig recovery på fragtmarkedet. (DFDS)

¹ Det Europæiske Råd, "Langsigtet EU-budget 2021-2027", 21. juli 2020

Det Blå Danmark er med verdens femte største handelsflåde en toneangivende aktør internationalt, som med sin styrkeposition på maritime grønne løsninger kan føre an i den globale søfarts omstilling til klimaneutralitet. Den globale efterspørgselsnedgang har imidlertid medført en nedgang i den globale investeringslyst, herunder for nybygning og vedligehold af skibe. Dette har en mærkbar konsekvens for ikke kun skibsværfterne, men hele den maritime værdikæde. En undersøgelse blandt medlemmer af brancheorganisationen Danske Maritime viser, at over 40 pct. af de adspurgte virksomheder forventer at være negativt påvirket af krisen i op til et år.¹

Søtransportens afhængighed af udviklingen i verdenshandlen har medført, at særligt offshoreskibe samt skibe, der transporterer industrielle råvarer, har været hårdt ramt. Rejserestriktioner har desuden medført aktivitetsnedgang for passagertransport, herunder for krydstogtskibe og international færge drift.

” Åbningen af grænserne har været afgørende for sommersæsonen. Hvis ikke vi var blevet tvangslukket som institution, så havde vi alligevel været nødt til at overveje, om vi skulle holde åbent, hvis der ikke var gæster i sommerlandet. (Ringkøbing-Skjern Museum)

Serviceerhvervene, som fx hotel og restaurationsbranchen, conferencecentre samt oplevelseserhvervene, er direkte påvirket af mange af de restriktioner, der følger i kølvandet på COVID-19. En kraftig nedgang i antallet af udenlandske ferie- og forretningsrejsende i det første halvår indikerer store udfordringer inden for de serviceerhverv, der særligt er drevet af turisme. Udenlandske turister står normalt for knap halvdelen af den danske turismeomsætning, samt for omkring halvdelen af alle overnatninger på hoteller, feriehus og lign.²

” Der var nul gæster, erhvervssegmentet lå ned, alle vores møder blev annulleret, og vores restauranter blev tvangslukket. Overvejelserne gik jo på, skulle man sætte en G4S mand på til at holde foran døren, eller skulle man selv betale det, og redde hvad reddes kunne. (Arp Hansen)

¹ Danske Maritime (2020, juli) "Den maritime industri går på sommerferie i coronaens skygge"

² OECD (2020): "OECD Tourism Trends and Policies 2020"

Hotelbranchen har oplevet et fald på 70 pct. færre udenlandske overnatninger fra januar til juli 2020 sammenlignet med samme periode i 2019.³ En prognose for udviklingen fremadrettet viser, at hoteller har en fortsat forventning om et lavere antal internationale besøgende helt frem mod 2023. I 2021 forventes et fald blandt europæiske gæster på 10-20 pct., mens antallet af gæster fra øvrige lande forventes at falde 30-40 pct. I 2022 forventes antallet af europæiske gæster at være tilbage på 2019-niveau, mens antallet af gæster uden for Europa først forventes at være tilbage på niveau i 2023.⁴

” Vi kan i kystturismen skabe vækst på den meget korte bane, og også i 2021. I udlandet bliver Danmark set som et sikkert sted, hvor vi har styr på corona, og det skal vi udnytte i vores markedsføring især i Tyskland (...). (Sol og Strand)

” Når man har styr på pandemien, kan man jo begynde at se på markedsføringen af trygheden, altså eksempelvis "Nordtyskere, I kommer til at betale lidt mere, end hvis I holder ferie hjemme i Tyskland, men til gengæld kommer I til det tryggeste land i Nordeuropa. Vi har styr på pandemien, og her kan I roligt tage på ferie. (Jesperhus)

COVID-19 krisen har ændret afsætningsmarkederne for danske fødevarer virksomheder, da forbrugerne har ændret adfærd og forbruget af fødevarer har været dækket af detailhandlen, eftersom restauranter m.m. har været lukket ned i længere perioder. Efterspørgslen på high-end produkter er faldet, da det særligt er relativt dyrere typer varer som afsættes på restauranter.⁵ Volumenmæssigt har der været stort set samme efterspørgsel, men der er tale om produkter af lavere værdi. I modsætning til andre sektorer er der for en stor del af fødevarer ikke mulighed for på kort sigt at tilpasse produktionens volumen, hvorfor varerne sælges til mindre pris og med mistet indtjening til følge.

³ Danmarks Statistik (2020, september)

⁴ Colliers (2020, juni): "Hotelbranchen efter corona"

⁵ Landbrug & Fødevarer (2020, maj): "Eksportmarkederne åbner gradvist op igen"

” Som mange andre fødevarer virksomheder, så vi en markant tilbagegang i vores food service forretning da coronakrisen lukkede mange lande, mens forbruget i hjemmet steg kraftig fordi folk bagte og spiste mere hjemmelavet mad. Overordnet har stigningen i detailsalget opvejet faldet i food service, som vi ser, er på vej tilbage til normalen igen. (Arla)

Brancheorganisationen Dansk Mode & Textil gennemførte i august en undersøgelse blandt deres medlemsvirksomheder om den aktuelle situation. Undersøgelsen viser, at eksporten for mode- og tekstilvirksomhederne i 2020 foreløbigt har været 13 pct. lavere end i 2019. Manglende salg, tab på debitorer og usikre udsigter i hele Europa er bare nogle af de forhold, der påvirker branchen i en negativ grad.¹

” Med 90 pct. af vores omsætning, der går til eksport, er det situationen i Europa, der er altafgørende for os. På den måde har nedlukningen i Danmark været en udfordring, men det har langt fra været hovedudfordringen i det store billede. (DK Company)

De lukkede grænser og den faldende globale efterspørgsel har betydet, at beholdningen af eksportorder i industriens ordrebøger har været på det laveste niveau i ti år.² Samtidig har der været et samlet fald på 5,7 pct. i industriens produktion i maj til juli i forhold til perioden februar til april. Det kan skyldes den faldende globale efterspørgsel som følge af COVID-19.

2.5 Åbner krisen op for nye eksportmuligheder?

De otte genstartsteams har også identificeret en række nye muligheder i kølvandet på COVID-19, jf. boks 4.

Boks 4. Nye muligheder i lyset af COVID-19

- Grøn genopretning som vækstdriver
- Disruption på mange markeder giver mulighed for at vinde markedsandele især gennem digitale salgskanaler
- Danske styrkepositioner er kendt for høj troværdighed, forsyningssikkerhed og stabilitet
- Fokus på fremtidig vækst via innovation og forskning

¹ Dansk Mode og Textil (2020, august): "Covid-19 - effekt på den danske modebranche"

² Dansk Industri (2020, juli): "Industriproduktionen steg i juni efter fald i foråret"

Den grønne omstilling ses som en af de store muligheder affødt af krisen – idet flere lande og EU lægger op til en grøn genopretning og øre-mærker en række midler til at stimulere økonomien til grønne formål. Der er samtidig muligheder for at stille krav i importsituationer, fx til hvor grønne produkterne er.

” Hvis vi skal komme i mål med den grønne omstilling, kræver det, at vi laver nogle fysiske investeringer i den tunge ende, der kan understøtte en grøn industri. Vi skal huske på, at den grønne omstilling kræver et vist industriapparat, det bliver tit glemt i debatten. (Pond)

Flere danske styrkepositioner inden for eksport står stærkt ift. eksempelvis forsyningssikkerhed, ligesom en resolut smittebekæmpelse har betydning for andre landes efterspørgsel efter danske fødevarer. Dansk eksport er samtidig præget af en relativt høj andel af varer, som ikke er så konjunkturfølsomme, men fortsat vil være efterspurgte under en krise.

Særligt life science- og biotekindustrien er en af de brancher, der i mindre grad er negativt påvirket af krisen og har været med til at holde dansk eksport oppe. Branchen har også været påvirket af udfordringer med længere leveringstider og øgede fragtpreiser, men har generelt oplevet en stigning i efterspørgslen, hvilket virksomhederne forventer fortsætter i den kommende tid. Der ses også muligheder inden for bioteknologiske klimaløsninger. Det er dog ikke alle dele af life science, der oplever øgede muligheder i lyset af COVID-19, fx har salg af personlige hjælpemidler som høreapparater været udfordret.

Efterspørgslen efter medicinalprodukter og visse typer af fødevarer er mindre følsom over for udsving i den globale økonomi end fx maskineksporten og eksporten af halvfabrikat, og har også været det hidtil under COVID-19 krisen. Der er samtidig kommet ekstra fokus på stabile leverancer, og fødevareresikkerhed tillægges større vægt. En mindre konjunkturfølsom eksport er en styrke under globale lavkonjunkturer og recessioner, og der har været en tendens til, at den samlede danske eksport vinder

markedsandele under lavkonjunkturer.¹ Desuden forventer flere organisationer, at health-tech-industrien i Danmark, som blandt andet udvikler software, apps og udstyr rettet mod sundhedsområdet, og som under krisen har oplevet en øget efterspørgsel, kan stå over for et eksporteventyr.²

Den disruption, der i øjeblikket sker på flere markeder opfattes også som en mulighed for at komme ind og vinde nye markedsandele. Markedsandele, der især kan vindes vha. digitale salgskanaler.

” Online handel blev fordoblet mange gange. Vi fik svært ved at levere, for vores logistik var ikke bygget til den slags online handel. Før lå online handel på 7% af vores samlede salg i Europa, og mange steder var det pludselig 100%. (Jysk)

Nedlukningerne i mange lande har desuden betydet, at e-handel naturligt er kommet i fokus hos flere virksomheder end tidligere. En analyse fra DI viser, at de virksomheder der sælger online, tjener mere pr. medarbejder end dem, der ikke har haft fokus på online salg.³

” Folk kunne sidde derhjemme og bestille vores produkt online, så vi oplevede, at efterspørgslen eksploderede. Vores importører har talt om, at efterspørgslen steg med 200-300%. Men dem i vores branche, der primært leverer til cateringbranchen, de var hårdt ramt. (Ocean Seafood)

¹ Nationalbanken (2020, juni): "Stort fald i dansk eksport, men sammensætningen kan være en stødpude"

² Finans (2020, juni): "Eksporteventyr venter på den anden side af krisen"

³ DI Handel har undersøgt vigtigheden af at være til stede online, og ikke mindst at have fået gang i e-eksporten. DI Handel, 2020.

3. Markedsudsigterne på centrale eksportmarkeder

COVID-19 har medført ekstraordinær usikkerhed omkring markedsudsigterne. På den positive side peger tillidsindikatorer og omsætningstal på, at det værste tilbageslag er bag os, og en mærkbar genopretning er på vej. På den anden side er økonomien i mange af Danmarks centrale samhandelslande betydeligt negativt påvirket af krisen, hvilket medfører risiko for, at krisen kommer til at trække dybere spor.

OECD vækstsøn viser, at der generelt forventes negativ BNP-vækst på centrale danske eksportmarkeder i 2020, jf. tabel 3. EU-Kommissionen forudser i deres prognose, at EU-landenes samlede økonomi vil skrumpes med 8,3 pct. i 2020. I anden halvdel af 2020 og 2021 forventes den europæiske økonomi igen at vokse. I takt med begyndende udfasning af restriktioner og inddæmningstiltag er den økonomiske aktivitet begyndt at vende tilbage. I Kommissionens prognose forventes EU-landenes samlede økonomi at vokse med 5,8 pct. i 2021.

Tabel 3. OECD vækstsøn for 2020 (juni 2020)

	Scenarie uden ny smittebølge, pct.	Scenarie med ny smittebølge, pct.
Danmark	-5,8	-7,1
Tyskland	-6,6	-8,8
USA	-7,3	-8,5
Sverige	-6,7	-7,8
Storbritannien	-11,5	-14
Norge	-6	-7,5
Kina	-2,6	-3,7
Nederlandene	-8	-10
Frankrig	-11,4	-14,1
Polen	-7,4	-9,5
Japan	-6	-7,3

Anm. Procentvis ændring i BNP ift. året før. OECD opererer med hhv. "single hit" og "double hit" scenari, jf. boks.5
Kilde: OECD Economic Outlook June 2020

En stor risiko forbundet med de nuværende prognoser er mulig genopblussen af COVID-19, jf. boks 5. Der er enkelte steder igangsat nedlukningstiltag

efter tidligere genåbning. Det gælder fx lokalt i specifikke regioner i Spanien og Australien. En anden risiko er uvisheden om de mere langsigtede økonomiske konsekvenser af COVID-19, herunder på beskæftigelsen og konkurser i virksomheder, hvilket kan føre til en langsommere genopretning gennem tab af viden og at folk mister kontakten til arbejdsmarkedet. Der er desuden fortsat en væsentlig risiko forbundet med den manglende afklaring af bl.a. handelsrelationen mellem EU og Storbritannien fra 1. januar 2021 samt handelsforholdet mellem USA og Kina. På den mere positive side vil det langsigtede EU-budget for 2021-2027 og de genopretningsinstrumenter, som indgår deri, kunne bidrage med en betydelig stimuli til EU's økonomi.¹

Boks 5: OECD's to scenarier

OECD arbejder ud fra to scenarier, hhv. single-hit scenario, hvor der ikke kommer en anden smittebølge, double-hit scenario, hvor der kommer en anden smittebølge med restriktioner til følge, der vil bremse den økonomiske aktivitet. I single-hit scenariet forventes den samlede danske eksport af varer og tjenester at falde med 8,2 pct. i 2020 og stige igen med 5 pct. i 2021. I double-hit scenariet er forventningerne til eksporten, at den i 2020 vil falde med 10,2 pct. og i 2021 blot stige med 1 pct.

Kilde: OECD (2020, juni): "OECD Economic Outlook June 2020"

Hvordan eksporten til enkelte markeder påvirkes afhænger dog bl.a. af eksportens sammensætning. Eksporten til nærmarkeder som Tyskland, Sverige, Norge, Storbritannien og Nederlandene udgøres i høj grad af konkurrentfølsomme varer. På disse markeder vil økonomiske udsving og fald i efterspørgslen være en stor udfordring for dansk eksport. Samtidig udgøres langt størstedelen af dansk eksport til markeder som USA og Kina af mindre konkurrentfølsomme varer, som historisk set ikke har været tilsvarende påvirket af udsving i den globale økonomi. Dette afspejler sig i tal fra den økonomiske redegørelse, hvor det fremgår at dansk vareeksport til EU-landene i 2. kvartal samlet set var 16 pct. lavere end året før, mens vareeksport til USA og Kina var hhv. 8 pct. og 19 pct. højere end samme periode året før.

¹ EU Kommissionen (2020, juli): "European Economic Forecast Summer 2020"

Markedsudsigter set fra ambassaderne

Udenrigsministeriet har gennemført vurderinger af udsigterne på centrale markeder pr. 1. september 2020:

Tyskland¹

Tyskland har reageret hurtigt og effektivt på pandemien, og har fået kontrol over smittespredning. Forbundsregeringen forventer et økonomisk forløb som en "V-kurve" med et samlet fald i BNP på 6,3 pct. i 2020 med efterfølgende vækst på 5,2 pct. i 2021. Over en sjettedel af alle arbejdstagere er p.t. på lønkomensation. Tyskland var før pandemien i rigtig god form og kan efter krisen meget vel komme styrket ud med nye strategiske satsninger på brint, digitalisering og industripolitik, samt et styrket indre marked.

Tyske virksomheder er relativt konservative ift. mødeaktivitet, særligt større virksomheder har restriktive politikker. Fysiske møder gennemføres dog i tiltagende omfang, og danske virksomheder kan med en vis sandsynlighed deltage i fysiske møder i Tyskland. Særligt bilindustrien har været hårdt ramt, da mange af de tyske bilkoncerner har leverandørkæder i nogle af de hårdest ramte lande og regioner, herunder Norditalien. Produktionen genoptages i stærkt stigende grad. Danske food service-leverandører har været mærket af de corona-relaterede restriktioner i catering- og restaurationsbranchen, men disse restriktioner og begrænsninger lempes nu løbende.

Den tyske regering har i marts gennemført en historisk stor kredit-, hjælpe- og stimuluspakke med finansiel strakshjælp til en samlet værdi på op mod €600 mia. En ny stimuluspakke på i alt €130 mia. fra juli indeholder fremadrettet støtte til bl.a. grøn omstilling, brintteknologi, vind- og solenergi samt digitalisering. Danske virksomheder med datterselskab i Tyskland kan modtage støtte. I tråd med regeringens udmeldinger om, at COVID-19 ikke må blive en undskyldning for at udsætte den grønne omstilling har de tyske støttepakker fokus på paradigmeskifte inden for bl.a. grøn omstilling og digitalisering. Sommerens stimuluspakke har øremærket €50 mia. til fremadrettede investeringer, hvoraf en betydelig del går til grøn omstilling.

¹ Indmelding lavet inden fund af afrikansk svinepest i Tyskland d. 10/9 2020.

Især brintteknologi er en central del af den nyeste stimuluspakke, men også bygningssanering og solenergi er vigtige elementer. Samtidig fastholdes målene om at udfase atom- og kulkraft. Energiskaberne står over for en stor udfordring med at erstatte nuværende, fossile energikilder med vedvarende energi, samt at få udbygget og effektiviseret det tyske energinet, så fx vindkraft skabt i Nordsøen kan transporteres til hele Tyskland. Der ses på både kort og langt sigt gode muligheder for dansk eksport inden for digitalisering af bl.a. skolevæsen, myndigheder og sundhedsvæsen, samt energi, herunder brint, fjernvarme og vind.

USA

Det amerikanske marked er fortsat stærkt påvirket af COVID-19, og rejserestriktioner besværliggør den danske eksportindsats. Der er regionale forskelle i både genåbning og smittetryk, hvor flere delstater aktuelt oplever øget smittespredning sætte genåbningen i bero. For 2020 ventes en økonomisk tilbagegang på ca. -6 pct. af BNP. Trods forventning om stærk økonomisk vækst i årets tredje kvartal og en fortsættelse af den økonomiske genopretning i resten af året og videre gennem 2021, forventes det, at BNP-niveauet i 2021 fortsat ligger 1½-2 pct. under niveauet fra 4. kvartal 2019. Mens ledigheden i april steg fra 4,4 pct. til 14,7 pct. af arbejdsstyrken, viser de seneste ledighedstal fra juli, at ledigheden er faldet til 10,2 pct. Forventningen er at ledigheden gradvist vil reduceres, så den ved udgangen af 2021 ligger på 7,5 pct.

Indrejserestriktionerne til USA resulterer i udfordringer for danske virksomheder. Et eksempel er eksporten af dansk vindteknologi til USA, hvor indrejsebegrænsningerne er hæmmende særligt på 'operations and maintenance' området. Indrejserestriktionerne er i juli blevet lempet noget og forretningsrejsende forventes fremover at kunne opnå undtagelse, hvis der er tale om en rejse i USA's "nationale interesse". Den nuværende lave oliepris og regulering er dog af større betydning for vindindustriens udvikling i USA og fremtidige udsigter end COVID-19. Tjenesteydelserne påvirkes i form af personalemæssige begrænsninger, hvor f.eks. rederiers mulighed for at skifte besætning er begrænset. Analyser af beskæftigelsessituationen viser, at 17 pct. af jobs er gået tabt i den amerikanske clean energy sektor siden marts 2020.

Der ventes fortsat at være et stort marked for life science produktioner og teknologier i USA både hvad angår medicin og medicinsk udstyr. COVID-19 har skabt en eksponentiel stigning i antallet af telehealth-konsultationer, hvilket primært skyldes, at mange føderale barrierer for telehealth er blevet midlertidigt fjernet, og at der ydes finansiering til telehealth via de økonomiske hjælpepakker. Fremadrettet estimeres det, at virtuelle sundhedsbesøg potentielt kan komme til at udgøre en værdi af USD 250 milliarder. Ligeledes forventes vækst i andre digi-tale sundhedsløsninger, herunder digitale symptomtjek og fjernovervågning af patienten. I tillæg underskrev præsidenten fire 'Executive Orders' den 24. juli, som skal reducere prisen på receptpligtige lægemidler. Effekten forventes at være begrænset og skal i vid udstrækning anses for en politisk motiveret handling forud for det kommende præsidentvalg.

Også fødevareeksporten vurderes at fortsætte på et fornuftigt leje. For eksport af akvakulturteknologier og -løsninger, agroindustri, procesindustri og andre relaterede produkter til grøn- og bæredygtig omstilling er udfordringer for den nuværende eksport, vanskeligheder ved at få teknikere ind og ud af USA. Der vurderes fortsat at være et betydeligt potentiale for øget markedsadgang og eksport på længere sigt.

Den nuværende krise har ramt danske rederier i varierende grad. Containerfragten, som udgør omkring 80 pct. af den danske eksport af maritime serviceydelser til USA, har som følge af en nedgang i efterspørgslen oplevet et betydeligt aktivitetsfald i USA. Siden har containerrederierne formået at tilpasse sine aktiviteter til de forandrede omstændigheder, hvormed man har formået at begrænse den negative økonomiske indvirkning. Containerrederierne ventes at fortsætte et reduceret aktivitetsniveau i tredje kvartal og resten af 2020. Olie- og produkttanksegmentet har omvendt oplevet en stor efterspørgsel grundet manglende amerikansk lagerkapacitet til opbevaring af de store mængder af overskydende amerikansk olie, der som følge af relativt højere produktions-kostninger har vanskeligt ved at konkurrere, når olieprisen er lav. Tankskibe er i vid udstrækning blevet anvendt som flydende lagre, hvilket har taget

transportkapacitet ud af markedet og mangedoblet fragtpriiserne til gavn for bl.a. dansk tankrederier. Boomet forventes dog at få en ende i takt med, at verdens økonomier genåbner og efterspørgslen på olie stiger.

Sverige har kun i begrænset omfang været lukket ned, men er ligesom de øvrige europæiske økonomier ramt af den økonomiske krise i kølvandet på COVID-19-pandemien. Den seneste vurdering fra EU-kommissionen forudser, at Sverige står til et fald i BNP på 5,3 pct. i 2020. Det svenske finansministerium forventer i sin seneste prognose lidt mere optimistisk et fald på -4,6 pct. i 2020. Den svenske krone er blevet styrket under COVID-19-krisen om end fra et historisk lavt niveau. Den svenske regering ønsker, at bruge genopretningen af den svenske økonomi til at fremme den grønne omstilling. Der vil blive investeret massivt i den offentlige sektor, samtidig med at den digitale udvikling accelereres. Det forventes derfor, at der i de kommende år vil være gode muligheder inden for grønne løsninger, digitalisering, infrastruktur, velfærdsteknologi og bæredygtig industri.

Det svenske marked er generelt lettilgængeligt for danske virksomheder – også under den økonomiske krise som følge af COVID-19. Der er gennem sommeren sket en markant forbedring af smittesituationen, således at der siden slutningen af juli har været åbent for indrejse til Danmark. Sverige er kategoriseret som et industritungt produktionsland. Bil-, jern/stål-, papir- og maskinproduktionen samt kemikalie-industrien har været negativt påvirket af COVID-19 særligt grundet fald i efterspørgsel og brud på forsyningskæder både for underleve-rancer og udstyr. Industrien melder om en langsom tilbagevenden til normalen med en større efterspørgsel, hvilket er vigtigt for at styrke den samlede svenske økonomi. Sverige har implementeret en række støttetiltag som minder om de danske, herunder mulighed for lønkomensation, statsstøttede lånegarantier og komensation for faste udgifter. Støttetiltagene ligner i høj grad de danske. Som udgangspunkt kan virksomheder og datterselskaber, der er registreret i Sverige og betaler skat i Sverige, benytte sig af støtteordningerne.

Den svenske regering vil satse på velfærdsydelse og grønne offentlige investeringer i bl.a. infrastruktur og byggeri for at få gang i svensk økonomi igen. Desuden ønsker Sverige at være førende indenfor digital infrastruktur og innovative løsninger. Der er derfor gode muligheder for danske virksomheder inden for bl.a. rådgivning, byggeri, e-handel, digitale løsninger, robotteknologi og sundhed.

omfattende infrastrukturinvesteringer på £5 mia. med henblik på at kickstarte den britiske økonomi. Infrastruktur, energi- og miljøprojekter med lange planlægningshorisonter ventes samtidig at fortsætte uhindret, idet at grøn genopretning vil spille en afgørende rolle. Her står bæredygtige danske løsninger stærkt, og investeringerne skaber gode markedsmuligheder for danske virksomheder.

Storbritannien

Storbritannien er blandt de lande, som er hårdest ramt af COVID-19. Genåbningen af det britiske samfund er i gang, men nogle restriktioner er endnu i kraft, og en række planlagte genåbningstiltag er midlertidigt sat på hold. Der forventes fald i BNP på 9,5 pct. i 2020 afløst af en vækst på 9 pct. i 2021. Der er indikationer på stigende arbejdsløshed. Antallet af ansatte på en lønningliste er faldet med 730.000 fra marts til juli 2020, mens antallet af ledige stillinger er faldet til 370.000 i juli. Antallet af ansatte midlertidigt ikke på arbejde er steget til ca. 7,5 mio.

Storbritannien har afskaffet karantæne for bl.a. danske indrejsende, således at det igen er muligt at besøge kunder og samarbejdspartnere, dog med det forbehold, at landelisten løbende justeres afhængig af den lokale smitteudvikling. Samfundet er dog endnu ikke så meget tilbage til normaltstanden, at det er almindeligt accepteret at sætte forretningsmøder op. Mens eksisterende partnerskaber og kundeforhold kører videre forholdsvis uhindret digitalt, er det stadig meget vanskeligt at sætte nye aktiviteter i gang. Mens eksporten af fødevarer kun oplever et mindre fald på 10 pct., er leverandører til de sektorer, der er under økonomisk pres, dårligere stillet. Det gælder for eksempel leverandører til service- og oplevelsesindustrien, den farmaceutiske industri og eksportører af mere luksusprægede forbrugsgoder såsom tøj og designvarer.

Den britiske regering har introduceret en række støttetiltag til erhvervslivet i form af flere store hjælpepakker med bl.a. låneforanstaltninger på særlige favorable vilkår, kreditlempelser, tilskud, skattefritagelse mv. Det er kun muligt for britiske virksomheder at ansøge om støtte, herunder dog også danskejede datterselskaber i Storbritannien.

Med den britiske regerings' "New Deal" besluttes

Norge

Norge blev hårdt ramt af COVID-19 og det led-sagende olieprisfald samt den globale recession. Virusset er under kontrol, og landet er genåbnet. Der forventes tilbagegang i norsk økonomi på 4-8 pct. i 2020 med en relativt hurtig genopretning med 4-7 pct. vækst i 2021. Norge har under COVID-19 oplevet den højeste arbejdsløshed i 75 år med 10,9 pct. i slutningen af marts, dog faldet til 8,2 pct. i juli.

Ikke mindst den norske olie- og gassektor er blevet hårdt ramt. Olieselskaber har måtte afskedige og udskyde ellers planlagte investeringer, hvor danske virksomheder kunne være mulige underleverandører. Det samme er gældende for norsk skibsværftsindustri, som også er blevet hårdt ramt, og hvor den norske stat har været nødsaget til at indføre støttetiltag for at holde sektoren i gang. Den svækkede norske krone har dog generelt gjort det dyrere at importere udenlandsk teknologi. De norske regler om 10 dages indrejsekarantæne for arbejdskraft fra "røde" regioner eller lande inden for EØS- og Schengen, kan fortsat være en udfordring for danske virksomheder. Der er dog mulighed for undtagelse, hvis der bliver taget to negative COVID-19 test efter ankomst til Norge.

Stortinget og regeringen har vedtaget tre økonomiske krisepakker til omkring NOK 360 mia. De tre pakker dækker akutte økonomiske udfordringer som at sikre indtægt til arbejdstagere og likviditet til virksomheder for at undgå massefrysninger og konkurser. Danske virksomheder kan søge om økonomisk støtte i Norge.

Regeringen har i seneste krisepakke inkluderet NOK 3,6 mia. til ny grøn omstilling, som særligt retter sig mod Norges industrisektor. Pakken skal understøtte grøn teknologiudvikling og forskning hos etablerede virksomheder i Norge inden for en række områder som havvind, batteriteknologi,

hydrogen og grøn skibsfart. Samtidigt forventes der fortsat vækst og flere investering inden for sundhed, digitalisering, grønne teknologier, byudvikling og infrastruktur, som alle er vigtige for omstillingen af norsk økonomi. Fx er der afsat ca. 1.000 mia. NOK til infrastrukturprojekter og ca. 200 mia. NOK til sygehusbyggerier i de kommende år. Det er områder, hvor danske virksomheder generelt står stærkt og med gode markedsmuligheder med bl.a. rådgivning og produkter inden for bæredygtigt byggeri; løsninger til digitalisering af det offentlige inkl. på sundhedsområdet eller inden for energieffektivisering og vedvarende energi.

Kina

Ifølge officielle data faldt kinesisk BNP med 6,8 pct. i første kvartal 2020 efterfulgt af en stigning på 3,2 pct. i andet kvartal sammenlignet med tilsvarende perioder i 2019. Dette gav overordnet set et fald i BNP på 1,6 pct. i det første halvår af 2020. På årsbasis opererer både IMF og EU-Kommissionen med en prognose om BNP-vækst på 1 pct. for 2020. For 2021 forudses betydelig fremgang i den kinesiske økonomi, hvor IMF skønner en BNP-vækst på 9,2 pct. Den officielle arbejdsløshedsrate ligger på 5,7 pct. i juli 2020, men iagttagere vurderer, at den reelle arbejdsløshed er højere.

Kinas grønne ambitioner må overordnet siges at være nedjusteret i lyset af COVID-19, som det fremgik af de politiske udmeldinger på den seneste Folkekongres. Vind- og solenergi udfordres som følge af udfasning af offentlige støtteordninger til nye investeringer netop disse sektorer og det er fortsat uklart i hvilket omfang lokale provinsregeringer vil videreføre støtteordningerne. Der er indført en række erhvervsstøtteforanstaltninger, der imidlertid varierer lokalt, såsom tilskud til ansatte og kompensation for faste udgifter.

Elbiler og ladeinfrastruktur, energieffektivitet, samt affalds- og spildevandsbehandling er nogle af de få grønne områder, der blev fremhævet på den seneste Folkekongres. På lidt længere sigt er Kina fortsat et af de markeder, der byder på det største eksportpotentiale inden for danske styrkeområder som f.eks. søfart, sundhed, fødevarer, energi, miljø og design. Eksempelvis er der øgede muligheder for danske virksomheder, der kan levere grønne løsninger til infrastruktur-, energi- og miljøprojek-

ter, særligt inden for projekter drevet af offentlige investeringer. Herudover findes særlige muligheder knyttet til energieffektivitet inden for datacentre og bygninger samt elektrificering af elbiler, busser og skibe.

Endelig vurderes det at der fortsat vil være gode muligheder inden for e-handel, som fortsat driver væksten i detailsektoren. En undersøgelse foretaget blandt dansk erhvervsliv bekræfter, at danske virksomheder generelt melder om et positivt syn på mulighederne på det kinesiske marked, trods fortsatte udfordringer med bl.a. rammevilkår.

Kina ønsker at opnå en global førerposition ift. udvikling og produktion af medicin og medicinsk udstyr i regi af den tiårige industristrategi Made in China 2025. Det bekræftes af massive investeringer i uddannelse og forskning, og fordelagtige vilkår for kinesiske life science-virksomheder. Importerede produkter nyder fortsat særlig anseelse, mens tilliden til lokale produkter på mange områder er præget af de seneste års skandaler på fødevarer- og sundhedsområdet.

Nederlandene

COVID-19 pandemien har ramt Nederlandene relativt hårdt. Samfundets omfattende nedlukning, forbundet med en meget stor sårbarhed ift. udviklingen på de globale markeder, betyder en ventet tilbagegang i BNP på ca. 6 pct. i 2020 med efterfølgende vækst på ca. 3 pct. i 2021.

Der forventes en langvarig genopretningsfase for Danmarks 6. største eksportmarked. Der forventes stigende arbejdsløshed fra 3,4 pct. i 2019 til ca. 4,8 pct. i 2020 og 7,0 pct. i 2021. Forbrugertilliden, der de sidste tyve år i gennemsnit har været på -5, lå i juni på -27. Generelt er forbruget aftaget med 17,3 pct. i maj ift. samme måned i 2019.

Nogle sektorer har lidt større skade end andre, herunder turisme og hotel- og restaurationsbranchen. Rejseaktivitet er vanskeligere end før krisen bl.a. pga. færre flyforbindelser samt restriktioner for mødeaktivitet hos nogle virksomheder og offentlige myndigheder. Ift. energisektoren samt bygge- og anlægssektoren falder efterspørgslen på kort sigt, da forskellige procedurer, såsom godkendelse af projekter, forsinkes. Fokus på energiomstill-

ingen er dog uforandret, hvorfor efterspørgslen på længere sigt øge som led i en grøn genopretning af økonomien.

Der er vedtaget en række økonomiske tiltag som nødkompensation, skatteudsættelse samt rentenedsættelse til hårdt ramte virksomheder grundet COVID-19. Der er tale om en række støtte- og stimulipakker, herunder til lønkompensation og lånegarantier, som gælder frem til 1. oktober 2020. Danske datterselskaber registreret i Nederlandene kan ansøge om støtte.

For Nederlandene er vejen ud af krisen grøn. Den nederlandske regering forfølger fortsat sin klimahandlingsplan, og der planlægges store offentlige investeringer i bl.a. vindfarme, styrkelse af elektricitetsnettet og fjernvarmenettet. Det giver mulighed for danske virksomheder. Nederlandene oplever akut boligmangel, og regeringen planlægger at bygge 75.000 nye boliger årligt i de kommende år. Coronakrisen udfordrer den målsætning, hvorfor regeringen stiller en særlig boligpakke på €1 mia. til rådighed for kommunerne for at stimulere byggeriet.

Samtidig er digitalisering af den offentlige sektor en vigtig nederlandsk prioritet. Det knytter an til sundhedsområdet med e-health som styrende trend. Nederlandene oplever stort demografisk skift med en stigning i den ældre befolkning, hvorfor regeringen bl.a. sætter fokus på udviklingen af innovative e-health løsninger.

I Nederlandene er der massiv vækst i markedet for e-handel, og den nederlandske befolkning er blandt de forbrugere i verden, der handler mest på nettet. Nederlandene har flere år i træk ligget forrest blandt lande med den bedste digitale infrastruktur. Det giver en udvidet ny markedsplads for dansk online-salg.

Frankrig

Frankrig er genåbnet efter en ganske hård nedlukning. Den franske økonomi er gået fra at have en af de højeste vækstrater i EU til at være en af de hårdest ramte økonomier med forventet tilbagegang på 11 pct. af BNP i 2020. Der fremhersker en vis optimisme på den mellemlange bane, hvor der ventes en genopretning til førkrise-niveauet i løbet

af 2022. Ledigheden forventes at stige til 11,5 pct. som følge af krisen.

Der var et indledende dyk i efterspørgslen på forbrugsvarer og den totale nedlukning betød, at mange danske virksomheder ikke kunne få teknisk personale ind i landet. Forbruget er ved at være tilbage til normalen og indrejseforbuddet ophævet for europæiske borgere. Flere brancher er fortsat ramt af krisen, særligt automobil, luftfart, hotel, restauration og turisme. Påvirkningen af danske virksomheders aktivitet og produktion i Frankrig har været begrænset. De danske virksomheder inden for life science i Frankrig har kunnet fortsætte produktionen under krisen og har bidraget aktivt til at sikre forsyning.

Frankrig implementerede under første del af COVID-19-epidemien 460 mia. euro i låne- og hjælpepakker, herunder særlige hjælpepakker til bil-, bygge-, luftfart-, turisme-, og Tech sektorerne. Den franske regering er nu i gang med at udfase hjælpepakkerne, herunder store del af lønkompensationsordningerne, men virksomhederne kan fortsat benytte sig af de statsgaranterede lån. Danske selskabers datterselskaber registreret i Frankrig kan bruge de samme ordninger, som franske selskaber. Frankrig vil mobilisere €100 mia. over to år til den økonomiske genopretning, herunder €20 mio. øremærket den grønne omstilling med et særligt fokus på vedvarende energi og energieffektivitet i bygninger. Samtidig vil man lempe beskatningen på særligt industriproduktion for 20 mia. euro i 2021-2022.

Før og efter krisen er det største eksportpotentiale inden for sundhedssektoren og grønne løsninger, særligt energi. Der vil blive tilført øgede budgetter til sundhedssektoren og større projekter indenfor bl.a. energieffektivitet. Inden for sundhed vil det særligt være danske løsninger inden for Life Science, velfærdsteknologi og ældrepleje, værnemidler samt hospitalssektoren, der efterspørges. Inden for de grønne løsninger vil Frankrig bevare meget høje ambitioner for en omstilling mod vedvarende energi, herunder vind samt øge ambitionerne ift. energieffektivitet. Det giver muligheder for danske virksomheder, der arbejder med grøn energi, energieffektivitet og byudvikling. Nedlukningen og følgende hjemmearbejde viste et stort behov for en

øget digitalisering af både franske virksomheder som de offentlige franske organisationer. Danske løsninger kan bidrage positivt.

Polen

Polen er indtil videre et af de EU-lande, der økonomisk kommer bedst ud af COVID-19 krisen. BNP-væksten var i første kvartal 2020 på 3,2 pct., mens BNP i andet kvartal faldt med -8,9% i forhold til første – et gennemsnitligt fald sammenlignet med øvrige EU-lande. Arbejdsløsheden var i andet kvartal 2020 på 3,2%, som er den næstlaveste i EU efter Tjekkiet. Danske virksomheder bør i stadig stigende omfang monitorere og vurdere politiske udmeldinger inden for særligt de regulerede sektorer som forsvar, sundhed og energi, da rammebetingelserne kan være endog meget dynamiske med store både positive og negative konsekvenser for de danske markedsaktører.

Den polske regering lancerede i foråret en række hjælpepakker til erhvervslivet med en værdi på 530 mia. kr., med fokus på lønkomensation samt hjælp til SMV'er. Danske virksomheder med datterselskab i Polen kan søge støtte fra den polske hjælpepakke.

Den polske energisektor står fortsat over for en større transition fra kul til naturgas og vedvarende energi. Fokus er på vedvarende energieffektivitet i ejendomme. Knap PLN 10 mia. gives i støtte til grønne investeringer i 2020. Støtten skal være med til at stimulere økonomien, og sikre en ny vej for den grønne udvikling. Midlerne vil bl.a. blive tildelt inden for områderne økotransport herunder en mindre klimabelastende transportsektor, vandretransport, energieffektivitet og udvikling af solcelleenergi. Mulighederne for danske markedsaktører vurderes fortsat at være store, og udvikling og investering vurderes at være tæt ved uændret på trods af COVID-19-krisen. Polen bliver en af de klart største modtagere af midler under den nye europæiske genopretningsfond og det nye EU-budget, hvilket giver store muligheder for danske virksomheder inden for særligt energi, klima, vand og teknologi.

Yderligere digitalisering af flere sektorer, herunder finans, energi, uddannelse og offentlig administration, forventes at fortsætte og endda accelerere som følge af COVID-19-krisen. Polen har i forvejen

en førerposition inden for digitalisering, og danske løsninger og produkter begynder i stigende grad at være interessante og konkurrencedygtige, ikke mindst i lyset af massiv tilstedeværelse af danske IT-virksomheder. Reformerings og forbedring af sundhedssektoren vurderes at være en høj prioritet for de polske beslutningstagere, særligt i lyset af COVID-19. Der kigges både på reformering af hospitalsstrukturen og implementering af e-løsninger.

Japan

Japan har siden ultimo maj været genåbnet efter en blød nedlukning. I perioden fra april 2020 til april 2021 forventer den japanske nationalbank nu et fald i økonomien på omkring 4,7 pct. Antallet af konkurser er dog fortsat lavt, og tilsvarende er den meget lave japanske arbejdsløshed kun steget marginalt, og forventningen er, at arbejdsløsheden vil holde sig på omkring 2 pct.

Den japanske nationalbank har en forventning om økonomisk vækst på 3,3 pct. i året fra 1. april 2021. Den største tværgående udfordring for danske virksomheder er de japanske indrejseregler, idet det kun er muligt for japanske statsborgere at rejse ind i Japan, hvilket besværliggør mulighederne for at drive forretning, også for udenlandske virksomheder.

Vigtige danske sektorer som sundhed, fødevarer og energi har kun i begrænset omfang været ramt. Japan har været ret fleksibel ift. importrestriktioner for at imødegå udfordringer i forbindelse med COVID-19.

Der er i alt tre hjælpepakker med et samlet beløb svarende til 40 pct. af landets BNP. Støtten går til bl.a. generel støtte af virksomheder, SMV'er, og lønkomensation, hvor også danske virksomheder kan søge om støtte. Den danske vareeksport til Japan steg med 0,3 pct. i årets første tre måneder sammenlignet med samme periode sidste år, hvilket især skyldes en vækst på hele 39 pct. på life science-området, hvor der utvivlsomt har været en hamstringeffekt, da flere virksomheder har oplevet, at japanske distributører har villet sikre sig leverancer givet de usikre forsyningskæder. Der er generelt en tro på fortsat vækst.

Japan har været længe om at omstille sig til vedvarende energi og også inden for energieffektivitet er der store muligheder. COVID-19 krisen har desuden markant øget appetitten på digitalisering i Japan, dog startende fra et lavt udgangspunkt. Det omsætter sig i nylige planer om, at ministerier og andre offentlige organer skal blive markant bedre til at kommunikere digitalt med hinanden og et opgør med brug gammeldags stempler, fax etc. Tilsvarende har de seneste måneders hændelser yderligere accelereret udviklingen inden for e-handel, hvor Japan i forvejen var det 3. største marked globalt. Det har også sat skub i danske datterselskabers satsninger på området, og crowd-funding har fået ny betydning, også for danske virksomheder, der via sådanne japanske platforme er begyndt at finde vej til det japanske marked.

4. Bilag

- Bilag 1: Kommissorium for genstartsteams
- Bilag 2: Regeringens økonomiske initiativer i lyset af COVID-19
- Bilag 3: Overblik over markedsudsigter
- Bilag 4: anbefalinger fra de enkelte genstartsteams

Bilag 1: Kommissorium for genstartsteams

Kommissorium for genstartsteams - 2. juli 2020

Formål og baggrund

Det er som led i Aftale mellem regeringen og Venstre, Radikale Venstre, Socialistisk Folkeparti, Enhedslisten, Det Konservative Folkeparti og Alternativet om udfasning af hjælpepakker, stimuli-initiativer og eksportinitiativer besluttet at afsætte 500 mio. kr. i 2020 til en samlet eksportpakke, der skal forhandles på baggrund af bl.a. forslag fra genstartsteams, der skal trække erfaringer ind fra erhvervslivet om såvel udfordringer som nye muligheder for at øge markedsandele, som eksporterhvervene oplever som følge af COVID-19 krisen.

Danmark er - som en lille åben økonomi - afhængig af samhandel med andre lande. Danske virksomheder eksporterer varer og tjenester for mere end 1.100 mia. kr. om året og understøtter mere end 800.000 danske jobs, svarende til knap halvdelen af den private beskæftigelse. Dansk økonomi er stærkt afhængig af udviklingen i verdensøkonomien og på eksportmarkederne og på længere sigt af, hvordan danske eksportvirksomheder klarer sig igennem COVID-krisen.

OECDs seneste opgørelse af den internationale vareeksport viser et kraftigt fald i april 2020 sammenlignet med niveauet i foregående år. Dansk eksport ser ud til at være ramt på niveau med Nederlandene, men klarede sig bedre end fx Tyskland, som er påvirket af nedlukning af bilindustrien.

Udenrigsministeriet har via Kontaktforum, og direkte kontakt med danske eksportvirksomheder, erfaret, at virksomhederne oplever her-og-nu-udfordringer ift. rejsebegrænsninger for medarbejdere og servicemontører, vareleverancer på tværs af landegrænser, eksporttekniske vanskeligheder samt vigende salg og manglende kontakt til kunder. I dialogen om rådgivning fra Udenrigsministeriet / Trade Council har eksportvirksomhederne fokus på at finde nye markeder, nye kunder, forhandlere og distributører samt et ønske om bistand til at udarbejde markedsanalyser, rådgivning om e-handel med fokus på online-salg via de store platforme samt markeds-mæssig sparring ift. den nyeste udvikling på eksportmarkederne. Der er endvidere bekymring om handelsprotektionistiske tiltag hos visse eksportører om bl.a. eksportrestriktioner og krav om køb af lokale produkter.

For at understøtte vigtige danske eksportmæssige styrkepositioners vej gennem krisen etableres en række genstartsteams, som – inspireret af tidligere vækstteams – skal komme med anbefalinger til initiativer, der kan understøtte, at eksporterhvervene kommer bedst muligt ud af den nuværende krise. Hvordan eksportvirksomhederne klarer sig igennem krisen, kan være afgørende for deres fremtidige position på de internationale markeder, herunder ift. deres konkurrencekraft og markedsandele, og påvirke den danske økonomi gennem tilsvarende beskæftigelse og indtjening.

Genstartsteamenes arbejde forventes bl.a. at tage afsæt i anbefalingerne fra regeringens klimapartnerskaber.

Opgaven

Der oprettes genstartsteams for udvalgte eksportsektorer, som enten er særligt hårdt ramte af COVID-19, eller som udgør danske styrkepositioner.

De forskellige teams skal bestå af både store og mindre virksomheder fra relevante brancher. Denne tætte involvering af erhvervslivet skal understøtte, at der i kortlægningen af udfordringsbilledet og i udarbejdelsen af forslag til nye tiltag tages udgangspunkt i den virkelighed, som danske eksportvirksomhederne møder.

De nedsatte genstartsteams får til opgave navnlig at optegne, hvilke udfordringer og muligheder eksportvirksomhederne i den pågældende branche står over for, samt identificere mulige løsninger på den korte bane, der kan styrke branchens eksportmuligheder.

De nedsatte genstartsteams får konkret to hovedformål:

- *Belyse omfanget og karakteren af de aktuelle udfordringer:* Genstartsteamet skal identificere de konkrete udfordringer, som eksportvirksomhederne i den pågældende branche står over for. Det kunne fx være tendenser mod statsstøtte, eksporttekniske restriktioner og andre former for protektionisme, højere krav om lokalt indhold, udskydelser af planlagte udbud og investeringer, herunder på det grønne område, hvor danske virksomheder har en særlig konkurrencefordel.
- *Identificere mulige løsninger:* Med udgangspunkt i de identificerede udfordringer skal genstartsteamet præsentere konkrete forslag til mulige løsninger for udfordringer i den pågældende branche. Genstartsteamet skal blandt andet fokusere på løsninger inden for grøn eksport, herunder bæredygtige løsninger og energi- og miljøteknologi.

Der vurderes med de nye genstartsteams at være synergi med arbejdet i regi af klimapartnerskaberne.

Anbefalingerne skal håndteres inden for de afsatte midler på 485 mio. kr. i 2020. Det er således påkrævet, at løsningerne ikke er udgiftsdrivende ud over 2020.

De nedsatte genstartsteams skal afrapportere deres anbefalinger til regeringen medio september 2020. Anbefalingerne vil herefter indgå i politiske forhandlinger om eksportpakken, som foreslås ledet af erhvervsministeren og udenrigsministeren.

For at få branchespecifikke beskrivelser og forslag og til at rådgive de deltagende erhvervsledere (formænd) nedsættes genstartsteams inden for følgende områder:

- Produktionsvirksomheder og grøn teknologi
- Det Blå Danmark
- Mode og tekstil
- Turisme og oplevelsesøkonomien
- Luftfart
- Life Science og biotek
- Fødevareresektor
- SMV'er

Områderne dækker en meget væsentlig del af dansk eksport på såvel vare- som tjenestesiden.

Branchebeskrivelser og deltagende virksomhed i genstartsteamene beskrives nærmere i opgavebeskrivelser for de enkelte genstartsteams, som udpeges efter tvær-ministeriel godkendelse.

Organisering

Genstartsteamene skal bestå af virksomhedsledere fra eksportorienterede virksomheder, der i særlig grad er påvirket af COVID-19, eller hvor der er store eksportpotentialer i lyset af krisen samt en repræ-

sentant fra faglige organisationer. Opbygningen tager udgangspunkt i tilgangen fra tidligere vækstteams. Genstartsteamene organiseres i to niveauer. Der nedsættes et tværgående Forum for genstart af dansk eksport, hvor der afholdes et tværgående sættemøde ledet af erhvervsministeren og udenrigsministeren med deltagelse af formændene for de enkelte genstartsteams, erhvervsorganisationer og fagbevægelsen. Herefter afholdes 1-2 møder i genstartsteams. Arbejdet afsluttes med et tværgående møde i Forum for genstart af dansk eksport, hvor formændene afrapporterer til regeringen. Møderne afholdes online.

Den overordnede koordinering af arbejdet med genstartsteams forestås af Erhvervsministeriet og Udenrigsministeriet. De enkelte teams sekretariatsbetjenes af Erhvervsministeriet og Udenrigsministeriet samt med inddragelse af relevante sektorministerier.

Sekretariatet udarbejder en overordnet beskrivelse af de tværgående udfordringer for eksporterhvervene til det første møde i Forum for genstart af dansk eksport. Dette suppleres af individuelle beskrivelser for de enkelte sektorer og forslag til anbefalinger, som de enkelte genstartsteams måtte komme med. Beskrivelser og anbefalinger afleveres i en samlet, kortfattet afrapportering til regeringen.

Sammensætning

Sammensætningen tager så vidt muligt udgangspunkt i de strukturer, der er opbygget i regeringens samarbejde med erhvervslivet i klimapartnerskaberne. Hvert genstartsteam ledes af en formand og består af op til 5-6 virksomhedsledere og fagbevægelsen. Efter behov kan det enkelte genstartsteam konsultere etablerede fora på området. Eksempelvis vil genstartsteam for fødevarerektoren kunne konsultere Dialogforum for Miljø og Fødevarer, der består af relevante brancheorganisationer på området. Sættemødet og det afsluttende møde afholdes i regi af Forum for genstart af dansk eksport, med deltagelse af relevante erhvervsorganisationer (Dansk Industri, Dansk Erhverv, SMV:danmark, Landbrug & Fødevarer, Danske Rederier, Lægemiddelindustriforeningen, HORESTA samt Dansk Mode & Textil), fagbevægelsen (FH, Dansk Metal, 3F) og regeringen.

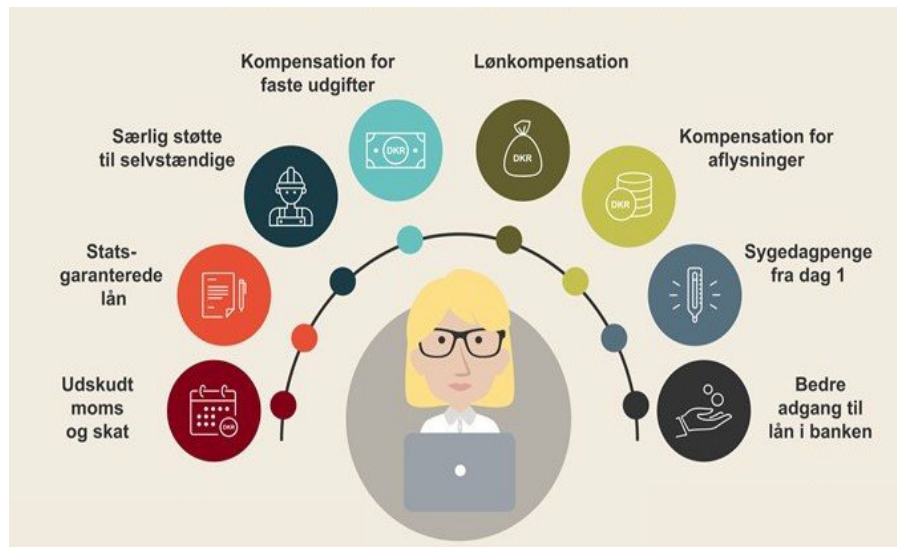
Økonomi

Midler til opfølgning på anbefalinger fra genstartsteams prioriteres inden for den afsatte reserve på 485 mio. kr. i 2020 til en eksportpakke.

Bilag 2: Regeringens økonomiske initiativer i lyset af COVID-19

Regeringen og et bredt flertal af Folketingets partier har vedtaget en række støttepakker og initiativer, der har holdt hånden under danske arbejdspladser og virksomheder. Eksportvirksomheder, der har været direkte ramt som følge af COVID-19 har kunne gøre brug af de generelle hjælpepakker, Eksport- og Investeringspakken i Udenrigsministeriet og eksportorienterede initiativer i regi af fx EKF.

Som følge af COVID-19-udbruddet er der blandt andet indført følgende tiltag:

Hjælpepakker

- Midlertidig ordning for lønkomensation
- Midlertidig ordning for kompensation for faste omkostninger
- Midlertidig ordning for kompensation til selvstændige, freelancere mv. samt kompensation for freelancere med både A- og B-indkomst
- Sygedagpengekompensation fra første dag ved sygdom relateret til COVID-19
- Øget fleksibilitet i ordning for arbejdsdeling

Andre økonomiske initiativer for at stimulere dansk økonomi

- Frigivelse af den kontracykliske buffer – 200 mia. kr. til udlån
 - Udskydelse af betalingsfrister for moms, AM-bidrag, A- og B-skat – likviditet for 165 mia. kr.
 - Udbetaling af indbetalt moms som rentefrit lån til SMV'er
 - Matchfinansieringstiltag i Vækstfonden – udlån for 2,8 mia. kr.
 - Pulje til omstilling af dansk erhvervsliv. Der er afsat 100 mio. kr. til en pulje til styrket innovation og omstilling for særligt hårdt ramte erhverv, herunder turismeerhvervet.
 - Eksport- og Investeringspakken (225 mio. kr.) og Eksportpakken (2*15 mio. kr.)
 - Udenrigsministeriet har oprettet en dedikeret taskforce, der skal hjælpe med at genstarte og styrke dansk eksport og udenlandske investeringer i Danmark. Taskforcens indsatser omfatter bl.a.:
1. Reducerede priser for eksportrådgivning. Timeprisen er halveret for store virksomheder og nedsat 75% for SMV'er. Gratis COVID-19 akutrådgivning på markederne og gratis skræddersyede rådgivningsforløb fra ny udrykkerenhed til særligt ramte SMV'er på tværs af landet.

2. Styrket opsporing af markedsmuligheder, der matcher danske styrkepositioner og kan danne grundlag for nye strategiske eksportalliancer, særligt inden for grønne og bæredygtige løsninger.
 3. Styrket økonomisk diplomati og myndighedssamarbejde på nøglemarkeder. Bl.a. gennem ansættelse af sektorrådgivere inden for vand- og miljøområdet, sundhed og e-handel samt mulighed for korttidsudsendelser fx fra forsyningsselskaber, myndigheder og andre specialister i eksportfremmearbejdet.
 4. Øget støtte til eksportfremstød og fokus på virtuelle fremstødsløsninger. Puljen for fremstød fordobles fra 34,7 mio. kr. til 69,4 mio. kr. i 2021, og tilskuddet til deltagelse sættes op fra 50% til 75%.
 5. Opprioritering af indsatsen i EU og for en fri, fair og bæredygtig handel. Herunder arbejdet med at afhjælpe handelshindringer, videreudvikle det indre marked og forbedre danske virksomheders chancer for at tage del i projekter under EU's genopretningsfond.
 6. Styrket indsats for at fastholde og tiltrække udenlandske investeringer, der skaber jobs og innovation i Danmark
 7. Analyser og udbredelse af nyeste markedsinformation, kortlægning af COVID-19-situationen, mv. til gavn for danske virksomheder gennem eksempelvis webinarer og markedsinformationer på eksport-hjælp.nu.
- Nye statslige lånegarantiordninger i Vækstfonden og EKF Danmarks Eksportkredit (udlån over 60 mia.)
 - Der er oprettet en række statslige garantiordninger for nyudlån fra pengeinstitutter mv. til SMV'er og større virksomheder. Ordningerne garanterer 80 pct. af udlån til ellers sunde virksomheder, der oplever betydelig omsætningsnedgang som følge af coronakrisen. De største ordninger, på 16,85 og 25 mia. kr. for hhv. SMV'er og større virksomheder, administreres af Vækstfonden, mens EKF Danmarks Eksportkredit administrerer ordninger på 1 og 5 mia. kr. for hhv. SMV'er og større virksomheder. For at komme i betragtning til ordningerne under EKF skal virksomheden enten have en eksportandel på 10 procent af sin omsætning eller være underleverandør til en virksomhed, der opfylder dette krav. Ordningerne for større virksomheder fungerer på markedsvilkår, mens der er afsat tabsrammer til finansiering af SMV-garantierne på grund af deres højere risikoprofil. Ordningerne er afgrænset til 2020.
 - Statslig garantidækning for virksomheders handel og eksport (30 mia. kr.)
 - For at sikre de danske virksomheder adgang til forsikring mod manglende betaling fra deres kunder er der etableret en statslig garantidækning, hvor staten påtager sig en del af kreditforsikrings-selskabernes risiko for tab på porteføljen af forsikringer tegnet i 2020. Til gengæld for garantidækningen forpligter de private kreditforsikringsselskaber sig til at opretholde en vis forsikringskapacitet i det danske marked. Ordningen administreres af EKF Danmarks Eksportkredit. Der er afsat en statslig garantiramme på 30 mia. kr. for 2020, heraf en tabsramme på 5 mia. kr. Ordningen er afgrænset til 2020.
 - Etablering af genstartsfond i Vækstfonden
 - Som følge af krisen har en række virksomheder fået svækket deres soliditet og har derfor brug for ansvarlig kapital for at kunne foretage de investeringer, der skal sikre virksomhedens fremtidige udvikling. Det er derfor besluttet at oprette en genstartsfond på 3 mia. kr. i regi af Vækstfonden, som målrettes SMV'er og små midcaps med en holdbar forretningsmodel, som har gode chancer for at overleve samt solide vækstperspektiver. Genstartsfondens fokus vil være på sektorer, der er særligt hårdt ramt af COVID-19-krisen.

Next Generation EU

I forbindelse med forhandlinger for EU's budget for årene 2021-2027 nåede EU's ledere d. 21. juli 2020 også til enighed om en omfattende pakke på 1.824,3 mia €, der kombinerer den flerårige finansielle ramme (FFR) og den ekstraordinære genopretningsindsats Next Generation EU (NGEU). Pakken skal hjælpe EU med at komme på fode igen efter COVID-19-pandemien og støtte investeringer i den grønne og digitale omstilling.

Bilag 3: Overblik over markedsudsigter

Udenrigsministeriets vurdering af markedsudsigterne på centrale eksportmarkeder pr. 1. september 2020:

Land	Markedssituation	Udfordringer for danske virksomheder	Støtteiltag	Danske styrkepositioner
Tyskland 	Tysk økonomi var i god form før pandemien, og kan komme styrket ud på den anden side. Ventet økonomisk tilbagegang på 6,3 pct. af BNP i 2020, efterfulgt af 5,2 pct. vækst i 2021.	Begrænset mulighed for fysiske møder; enkelte messer afholdes igen fra oktober. Tysk bilindustri hårdt ramt med leverandørkæder i bl.a. Norditalien.	Historisk store hjælpepakker på €600 mia. vedtaget, med yderligere €130 mia. til grøn omstilling, vind- og solenergi samt digitalisering. Danske virksomheder i Tyskland kan søge om støtte.	Udfasning af atom- og kulkraft giver eksportmuligheder for dansk 'clean energy'. Stort potentiale inden for digitalisering, energi og sundhed.
USA 	Amerikanske marked stærkt påvirket af COVID-19. Ventet økonomisk tilbagegang på mellem -5 og -6 pct. i 2020, og fortsat høj ledighed frem til udgangen af 2021.	Trods lempelser for erhvervsrejser er der fortsat store udfordringer med indrejserestriktioner. Udskydelser af store projektinvesteringer inden for særligt 'clean energy'-sektoren.	En række omfattende støtteordninger vedtaget, herunder \$659 mia. til SMV'er. Danske virksomheder i USA kan søge om støtte.	Gode udsigter for life science-sektoren, hvor det ventes stor efterspørgsel på medicin og medicinsk udstyr. Også fortsat gode udsigter for fødevarereksporten med potentiale for øget markedsadgang.
Sverige 	Trods en begrænset nedlukning rammes svensk økonomi hårdt af krisen; ventet fald i BNP på 5,3 pct. i 2020, med fremgang i 2021. Ledigheden ventes dog at stige frem mod udgangen af 2021.	Det svenske marked har generelt været lettilgængeligt for danske virksomheder under COVID-19. Store svenske virksomheder ser positivt på markedsudviklingen.	Støtteiltag meget lig tiltagene i Danmark. Som udgangspunkt kan danske virksomheders datterselskaber i Sverige benytte sig af ordningerne.	Fokus på velfærd og grønne offentlige investeringer giver gode muligheder for danske virksomheder inden for life science og sundhed, digitalisering og grøn omstilling i de kommende år.
Storbritannien 	Storbritannien er blandt de hårdest ramte lande, og venter et fald i BNP på 12,4 pct. i 2020, efterfulgt af vækst på 8,7 pct. i 2021.	Karantænereglen er afskaffet, men det er endnu ikke almindelig accepteret at arrangere fysiske møder.	En række støtteiltag til erhvervslivet med bl.a. låneforanstaltninger, tilskud, skattefritagelse og lønkompensation. Danske virksomheder i UK kan søge om støtte.	Grøn genopretning og investeringer i infrastruktur ventes at spille en afgørende rolle. Samtidig gode muligheder inden for sundhed og digitalisering.
Norge 	Norsk økonomi hårdt ramt af COVID-19 samt faldende oliepriser. Ventet fald i BNP på 4-8 pct. i 2020, med efterfølgende vækst på 4-7 pct. i 2021. Arbejdsløsheden er samtidig rekordhøj på 9,3 pct. i juni.	Norske olieselskaber og skibsværfter har udskudt og aflyst flere investeringer, hvor danske virksomheder kunne være underleverandører. Svækket norsk krone har gjort importen dyrere.	Tre økonomiske støttepakker på samlet NOK 360 mia., med NOK 3,6 mia. øremærket grøn omstilling i særligt industrisektoren. Danske virksomheder i Norge kan søge om støtte.	Med 'grøn' hjælpepakke er der gode muligheder for danske virksomheder inden for sundhed, digitalisering, grønne teknologier, byudvikling og infrastruktur.

Kilde: Udenrigsministeriet (indberetninger fra ambassader)

Land	Markedssituation	Udfordringer for danske virksomheder	Støttetiltag	Danske styrkepositioner
Kina 	<p>Kinesisk økonomi er i gradvis bedring, med ventet fremgang i BNP på omkring 1 pct. i 2020. For 2021 forudses væksten at accelerere til 9,2 pct. Officielle tal viser arbejdsløshed på 5,7% pct., men det faktiske tal regnes af iagttagere for at være højere.</p>	<p>På kort sigt udfordringer for virksomhedernes lokale produktion og aktivitet. Kinas grønne ambitioner er nedjusteret, bl.a. med udfasning af statsstøtteordninger til vind- og solenergi.</p>	<p>Støttetiltagene varierer lokalt, og der er varierende krav for at kunne drage nytte af disse, herunder for udenlandske virksomheder.</p>	<p>På trods af dæmpede grønne ambitioner er elbiler, energi samt affalds- og spildevandsbehandling områder, som fremhæves politisk. På længere sigt er Kina fortsat et af de største markeder for bl.a. sundhed, fødevarer, energi, miljø og design.</p>
Nederlandene 	<p>Omfattende nedlukning og stor sårbarhed ift. globale markeder betyder en ventet tilbagegang i nederlandsk økonomi på -6 pct. i 2021, med vækst på ca. 3 pct. i 2021. Arbejdsløsheden ventes at stige frem mod udgangen af 2021.</p>	<p>Udfordringer med rejseaktivitet og restriktioner for mødeaktivitet. På kort sigt faldende efterspørgsel inden for bl.a. energiomstilling, som ventes genoprettet på længere sigt ifm. grøn omstilling.</p>	<p>Flere økonomiske tiltag lanceret medio marts, med fokus på nødkompensation, skatteudsættelse, rentenedsættelse, samt lønkompensation og lånegarantier. Danske virksomheder i Nederlandene kan søge om støtte.</p>	<p>Fokus på grøn genopretning med bl.a. en klimahandlingsplan giver gode muligheder inden for bl.a. bygge- og anlægssektoren. Digitalisering og e-handel ligeledes et område i fremgang.</p>
Frankrig 	<p>Gradvis genåbning efter hård nedlukning af Frankrig, hvor fransk økonomi i mellemtiden er gået fra en af EU's højeste vækstrater til at være den hårdest ramte økonomi med en ventet tilbagegang i BNP på -11 pct. i 2020. Dog optimisme på mellemlang sigt.</p>	<p>Danske virksomheders aktivitet i Frankrig kun påvirket i begrænset omfang, hvor bl.a. life science-sektoren har kunne fortsætte produktionen under hele krisen. Flere brancher dog fortsat ramt af krisen, bl.a. automobil og luftfart.</p>	<p>Låne- og hjælpepakker på €500 mia., med særlige pakker til bil-, bygge-, luftart-, turisme- og tech-sektorerne. Hjælpepakkerne udfasesnu gradvist. Kriterierne for at modtage støtte varierer for de enkelte tiltag.</p>	<p>Fortsat stort eksportpotentiale inden for sundhed, digitalisering og grøn energi. Krisen har skabt momentum for grøn omstilling, hvor miljøvenlig renovering af bygninger er øverst på listen.</p>
Polen 	<p>Det ventes, at Polen blandt EU-landene vil klare sig bedst ud af COVID-19-krisen, med mindst økonomisk tilbagegang. BNP steg 3,2 pct. i første kvartal, med et tilsvarende niveau ventet fremadrettet.</p>	<p>Rammebetingelser inden for stærkt regulerede sektorer som forsvar, sundhed og energi kan være dynamiske, med både positive og negative konsekvenser for danske virksomheder.</p>	<p>Den polske regering har lanceret en række hjælpepakker på samlet 530 mia. kr., med fokus på lønkompensation til SMV'erne. Danske virksomheder i Polen kan søge om støtte.</p>	<p>Fortsat gode muligheder inden for energi, hvor energisektoren står over for en transition fra kul til naturgas og vedvarende energi. Samtidig ventes øget fokus på digitalisering og sundhed.</p>
Japan 	<p>Japan er stort set fuldt genåbnet, og der ventes en opbremsning af den økonomiske tilbagegang frem mod september, hvor BNP ventes af falde 8 pct. fra juli-september, mod 21 pct. i perioden april-juni.</p>	<p>Største tværgående udfordring er indrejserestriktioner.</p>	<p>Japan har vedtaget tre støttepakker på samlet 14.500 mia. kr., svarende til 40 pct. af japansk BNP. Danske virksomheder i Japan kan søge om støtte.</p>	<p>Vigtige danske eksportsektorer som sundhed, fødevarer og energi er kun i begrænset omfang påvirket af krisen.</p>

Kilde: Udenrigsministeriet (indberetninger fra ambassader)

Bilag 4: Anbefalinger fra de enkelte genstartsteams

- Genstartsteam for produktionsvirksomheder og grøn teknologi
- Genstartsteam for det blå Danmark
- Genstartsteam for mode og tekstil
- Genstartsteam for turisme og oplevelsesøkonomi
- Genstartsteam for luftfart
- Genstartsteam for life science og biotek
- Genstartsteam for fødevarerektoren
- Genstartsteam for små og mellemstore virksomheder

Genstartsteam for produktionsvirksomheder og grøn teknologi

September 2020

”

*De største usikkerheder består i produktionsnedlukninger og den generelle makroøkonomiske udvikling (...)
Investeringer i en grøn genstart vil være afgørende for at imødekomme disse bekymringer*

Lars Tveen, President, Danfoss Heating, Danfoss A/S

”

Med fokus på den grønne omstilling skal vi igangsætte aktiviteter, som kan styrke den danske konkurrenceevne og derved sikre fremtidig produktion i Danmark

Jesper Thomassen, Managing Director, Nordic Sugar A/S

Genstartsteam for produktionsvirksomheder og grøn teknologi

Produktionserhvervene oplever stor usikkerhed ift. markedsudsigter og erhvervsrejser

Produktionserhvervene i Danmark eksporterer for ca. 400 mia. kr. årligt*, svarende til ca. 60 pct. af Danmarks samlede vareeksport, og danske produktionsvirksomheder er blandt verdens førende i udvikling og levering af grøn energi- og miljøteknologi. Grønne løsninger ses bredt over mange industrier lige fra løsninger inden for vindmøller, intelligente vandpumper og -målere, termostater og energieffektivisering, til energi-service fra rådgivende ingeniørvirksomheder og til enzymer og bioteknologiske klimaløsninger. Alene inden for grøn energiteknologi- og service eksporterede danske virksomheder for ca. 90 mia. kr. i 2019.

Der ligger fortsat et stort potentiale i den grønne omstilling, selv om nogle frygter, at COVID-19 kan bremse klimaambitionerne.

Produktionserhvervene og de grønne teknologivirksomheder favner bredt, men den globale COVID-19 krise påvirker eksportvirksomhedernes afsætningsmuligheder og gør markedsudsigterne meget usikre. Landenes udprægede nationale tilgang til krisen med varierende restriktioner, også over tid, forstærker usikkerheden med tilbageholdenhed til følge – både ift. køb, salg og investeringer. Genstartsteamet foreslår, at danske myndigheder arbejder for mere ensartede tilgange internationalt ift. COVID-19 krisen og at Danmark lægger pres på for at fastholde en regelbaseret tilgang i handelspolitikken.

Med hjælp fra virksomheder og organisationer har genstartsteamet fået indblik i den aktuelle situation hos mere end 500 eksportvirksomheder. De bekræfter behovet for en styrket indsats for dansk eksport, hvor der både er brug for akutte tiltag til at adressere faldende international efterspørgsel, håndtere mobilitetsudfordringer, likviditet og usikkerhed om fremtiden, men også et længerevarende sejt træk, hvor Danmarks styrkepositioner fremmes, nye muligheder åbnes og grønne ambitioner fastholdes, så vi står styrkede i den globale konkurrence efter krisen.

Alle eksporterhverv har brug for, at der er en velfungerende infrastruktur og logistik omkring rejser og transport. Danmark skal have en global tilgængelighed.

De fleste virksomheder udviser dog stor tilbageholdenhed ift. erhvervsrejser, og der er markant usikkerhed om, hvornår og under hvilke forhold man kan gennemføre erhvervsrejser. Derfor ønsker genstartsteamet bedre information om, hvad man må og kan ift. erhvervsrejser, overblik over de enkelte landes restriktioner og mulighed for COVID-19 pas baseret på hurtig test og afklaring.

I en tid med øget usikkerhed skal der sikres en fortsat, men også mere smidig og risikovillig adgang til kapital og kreditfinansiering. Det er vigtigt med initiativer, der peger fremad og sender positive signaler, når udsigterne ellers er præget af ekstraordinær usikkerhed.

Derfor anbefaler genstartsteamet, at en ny projekt- og markedsmodningsfacilitet og et styrket samarbejde mellem danske myndigheder og andre landes myndigheder skal være med til at bane vejen for øget eksport af danske løsninger, herunder understøtte strategiske eksportalliancer. Genstartsteamet foreslår hertil, at der på sigt etableres en fond for eksport af bæredygtige og digitale løsninger, som kan understøtte virksomheder, myndigheder og sektoreksperters eksportindsats inden for grøn teknologi og services på områder som fx energi, vand og cirkulær økonomi.

Det er regeringens ansvar at sikre et højt ambitionsniveau og de rigtige virkemidler. Her er det afgørende med sikkerhed og klarhed om politiske rammevilkår for virksomhederne, så vi ikke mister konkurrenceevne.

Regeringen og Folketinget står imidlertid ikke med ansvaret alene. Virksomhederne skal også arbejde for at bevare eksportmulighederne, og genstartsteamet peger derfor også på tiltag, som virksomhederne selv kan sætte i gang for at understøtte dansk eksport.

COVID-19 krisen stopper ikke 1. januar 2021. Derfor bør regeringen have et vedholdende fokus på situationen for eksportvirksomhederne i tæt samarbejde med erhvervslivet.

*Der er også produktionsvirksomheder omfattet af andre genstartsteams, hhv. fødevarerektoren, life science og biotek, Det Blå Danmark samt Mode og tekstil. Ser man bort fra disse, udgør industriens eksport ca. 190 mia. kr.

Udfordringsbilledet for dansk eksport – set fra produktionserhvervene

Udfordringer ses især ift. rejsemuligheder og øget usikkerhed

Virksomhedernes adgang til eksportmarkederne under COVID-19

- Rejserestriktioner og usikkerhed ift. rejsemuligheder udfordrer den global mobilitet og dermed kunde- og leverandørkontakt.
- Svært alene digitalt at opretholde salg, service, fornyelse af kunde- og handelsaftaler og udføre kvalitetskontroller og test.
- Forstærkede tendenser til protektionisme, handelshindringer og krav om lokal produktion.

Virksomhedernes likviditet og adgang til finansiering

- Virksomheder er presset på likviditet (særligt SMV'er).
- Frygt for kreditklemme, hvis omsætning udebliver de kommende 6-12 måneder.
- Vanskeligere adgang til risikovillig kapital og eksportkreditfinansiering.

Styrket konkurrenceevne og større efterspørgsel på danske løsninger

- Ordreudgang og udskydelse af eksisterende ordrer pga. lavere global efterspørgsel.
- Usikkerhed om efterspørgslen de kommende 6-12 måneder bl.a. pga. evt. 2. runde COVID-19 og håndtering af pandemien på store markeder som USA, Brasilien og Indien.

Innovation til fremtidens efterspørgsel på grønne løsninger

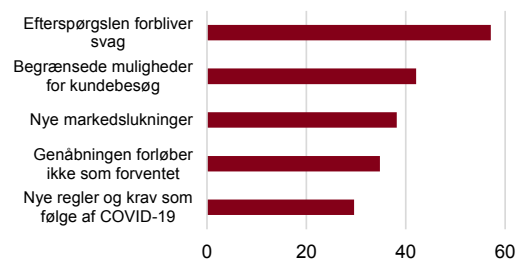
- Frygt for lavere klimaambitioner, men grøn genstart i mange lande skaber eksportmuligheder for danske virksomheder.
- Behov for øget investering i innovation, for at sikre, at danske styrkepositioner står stærkere på sigt efter COVID-19-krisen.

” Den største usikkerhed for os er forsynings sikkerheden. Det er forskellige faktorer, der kan være grund til usikkerhed afhængig af hvilket land, der er tale om, fx øget protektionisme nogle steder, udfordringer med de nationale logistiksystemer andre steder.

- Carsten Rasmussen, LEGO Koncernen

Eksportvirksomhederne er bekymrede

”Hvad er de største usikkerheder, der kan påvirke din virksomheds salg i negativ retning?”

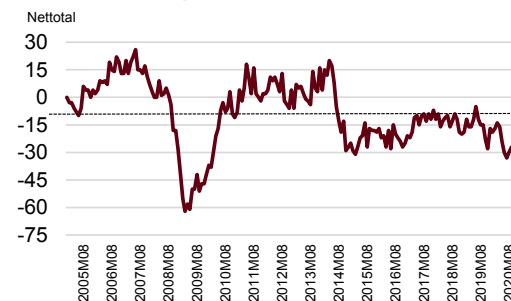
Kilde: DI's Virksomhedspanel uge 34, 818 besvarelser pct.

Generelt har danske produktionserhverv indtil videre ikke været lige så hårdt ramt af corona-krisen, som virksomhederne i andre lande, fx Tyskland og Sverige (målt på industriproduktionen).

Faldet i dansk vareeksport er særligt trukket af lavere eksport til nærmarkederne i Tyskland og Sverige, men også resten af EU. Den lavere efterspørgsel på eksportmarkederne risikerer at få stor betydning for virksomhedernes salg til udlandet. Flere af de større danske industrieksportører har allerede nedjusteret deres forventninger til resultatet for 2020 markant.

På trods af COVID-19 forventes en stigende international efterspørgsel på grøn energi- og miljøteknologi, bl.a. fordi flere lande har fokus på grønne investeringer i deres økonomiske genopretning.

Industriens konjunkturudsigter, Jan. 2005 - aug. 2020

Anm. Et positivt netttotal indikerer, at flere virksomheder (vægtet efter beskæftigelse) har angivet positiv udvikling end negativ udvikling. Kilde: Danmarks Statistik

Genstartsteam for produktionsvirksomheder og grøn teknologi

Anbefalinger til regeringen (1/3)

Udfordring	Anbefalinger
<p>Virksomheders adgang til eksportmarkederne under COVID-19</p> 	<p>KAN IGANGSÆTTES PÅ KORT SIGT OG FINANSIERES AF ALLEREDE AFSATTE MIDLER I 2020 TIL EKSPORTPAKKE</p> <p>1.1 Lettere adgang til erhvervsrejser Genstartsteamet anbefaler styrket kommunikation om retningslinjer for erhvervsrejser fra maj 2020 og om Udenrigsministeriets markedssituationsrapporter, inkl. om rejserestriktioner, på www.eksporthjælp.nu. Mulighederne for regionaliserede rejsevejledninger skal undersøges, og regeringen skal arbejde for at facilitere adgang for erhvervsrejsende i udvalgte lande, herunder igennem EU.</p> <p>1.2 Styrk ambassadernes boots-on-the-ground service og opbyg on-line forum for virksomhedssamarbejde Genstartsteamet anbefaler, at Udenrigsministeriet styrker den nuværende "Boots-on-the-ground"-indsats, så danske virksomheder kan få hjælp til at udføre salg, teknisk service, due diligence, indkøb, kvalitetskontrollgaver mv. uden virksomhedens egne medarbejdere er til stede i landet. Ydelse kan omfatte hjælp fra ambassadernes egne medarbejdere, ambassadens formidling af kontakt til lokale tekniske fagspecialister og oprettelse af et online kontaktforum tilknyttet ambassaden, der giver danske virksomheder adgang til andre danske virksomheders lokalt ansatte og udsendte medarbejdere.</p> <p>1.3 Understøtte virksomheders brug af digitale værktøjer til salg, service mv. i udlandet Genstartsteamet anbefaler, at der gennem SMV:digital oprettes en tilskudspulje målrettet SMV'ernes eksport via digitale kanaler og investering i ny teknologi, hvor virksomheder kan søge om tilskud til privat rådgivning og støtte til indkøb og implementering af nye teknologiske løsninger, der kan styrke virksomhedernes eksportsituation mv. Tilskudspuljen kan supplere e-commerce indsatsen og rådgivningen på ambassaderne. Der er stor efterspørgsel efter direkte investeringsstøtte, som kan give danske virksomheder mulighed for at anskaffe konkrete software-løsninger og udstyr, der kan styrke den digitale omstilling og e-eksport i virksomhederne. Det kan fx være støtte til indkøb og teknisk opsætning af e-handelsløsninger og integration af salg på nye handelsplatforme i deres nuværende systemer</p> <p>KRÆVER LÆNGEREVARENDE INDSATS OG FINANSIERING</p> <p>2.1 Styrket international koordinatoin af rejserestriktioner Pres for styrket koordinatoin inden for EU og Indsats for bilaterale samarbejdsaftaler med 3. lande ift. rejseregler.</p> <p>2.2 Styrk ambassadernes boots-on-the-ground service og udbyg on-line forum for kontakt til virksomheder med udstationerede medarbejdere Genstartsteamet anbefaler styrkede "Boots-on-the-ground"-indsatser også på den længere bane. Virksomhederne skal derfor kunne udnytte ambassadens aktuelle tilbud med reducerede takster også efter 2021. Genstartsteamet anbefaler, at der oprettes en facilitet, som giver mulighed for at supplere ambassadernes tilbud med private ordninger, herunder med tilskud til at afholde udgifter til fagspecialister og teknikere på eksportmarkederne og til private aktørers formidling heraf.</p> <p>2.3 Understøtte virksomheders brug af digitale værktøjer til grøn omstilling og grønne forretningsmodeller Genstartsteamet anbefaler, at SMV:digital fortsættes og udvides til et program, der via et koordineret tilbud af rådgivning og investeringsstøtte målrettet digital og grøn forretningsudvikling skal styrke konkurrence- og omstillingsevnen i SMV'er i hele Danmark. Programmet skal give tilskud til SMV'ers indkøb af rådgivning om nye digitale eksportløsninger, herunder e-eksport, samt tilskud til produktindkøb. Samtidig ønskes tilskud til at omfatte uddannelse og træning af medarbejdere i nye teknologier og en fortsættelse af e-commerce rådgiverne på ambassaderne fortsættes efter 2021.</p>
<p>Virksomhedernes likviditet og adgang til finansiering</p> 	<p>KAN IGANGSÆTTES PÅ KORT SIGT OG FINANSIERES AF ALLEREDE AFSATTE MIDLER I 2020 TIL EKSPORTPAKKE</p> <p>1.4 Øget risikovillig finansiering fra EKF Genstartsteamet anbefaler, at der foretages et kapitalindskud i EKF Danmarks Eksportkredit til mere risikovillig finansiering, fx i forbindelse med grønne løsninger på nye højrisikomarkeder. Det vil gøre det muligt for EKF at gå længere ud i markedet og tilbyde finansiering til virksomheder og projekter i lande forbundet med højere risiko, som EKF under de nuværende omstændigheder har svært ved at yde finansiering til. Yderligere bør fokus øges på bedre markedsføring eller udvikling af informationsmateriale til erhvervslivet om EKF's produkter. For at styrke fokus på virksomhedernes efterspørgsel foreslås et dialogforum med erhvervslivet om EKF's produkter.</p>

Anbefalinger til regeringen (2/3)

Udfordring	Anbefalinger	
<p>Styrket konkurrenceevne og større efterspørgsel på danske løsninger</p> 	KAN IGANGSÆTTES PÅ KORT SIGT OG FINANSIERES AF ALLEREDE AFSATTE MIDLER I 2020 TIL EKSPORTPAKKE	
	<p>1.5 Styrket international branding og markedsføring af danske styrkepositioner</p> <p>1.6 Projekt- og markedsmodningsfond til nye, grønne eksportløsninger</p>	<p>Genstartsteamet anbefaler, at markedsføringskonsortierne (State of Green, Food Nation, Healthcare DENMARK og Creative Denmark) styrkes, fx så de i højere grad via digital markedsføring, virtuelle virksomhedsbesøg og udarbejdelse af let tilgængeligt materiale kan skabe opmærksomhed om danske virksomheders løsninger hos beslutningstagere på eksportmarkederne</p> <p>Genstartsteamet anbefaler, at der lanceres en projekt- og markedsmodningsfacilitet i regi af EKF Danmarks Eksportkredit til finansiering af fx grønne projekter, så der skabes basis for nye grønne ordrer til de danske eksportører. Faciliteten bør støtte såvel forstudier som udsendelse af rådgivere og eksperter på vigtige eksportmarkeder for at opbygge og vedligeholde relationer med relevante interessenter inden for finansieringsområder med henblik på at sikre store eksportordrer til danske virksomheder. Det kunne fx være strategiske tværgående indsatser med fokus på energieffektivitet i henholdsvis Tyskland og USA eller en vandindsats i Indien, som aktører i sektoren har spillet ind som konkrete projekter, som vil kunne realiseres hurtigt og på den korte bane.</p>
	KRÆVER LÆNGEREVARENDE INDSATS OG FINANSIERING	
<p>2.4 Fond til eksport af bæredygtige og digitale løsninger</p> <p>2.5. Styrket grønt økonomisk diplomati og internationalt myndighedssamarbejde skal skabe bedre eksportmuligheder og understøtte virksomhedsalliancer</p> <p>2.6 Håndtering af øgede tendenser til handelsbarrierer i lande uden for EU.</p>	<p>Genstartsteamet anbefaler, at der ud over en projekt- og markedsmodningsfacilitet i EKF også etableres en facilitet, der skal understøtte aktiviteter ud fra en strategisk helhedstænkning, der kombinerer myndighedssamarbejde, kommercielle aktiviteter og teknisk ekspertise samt tilskudsmuligheder i bæredygtige løsninger inden for vand, klima, energi og cirkulær økonomi. Det er afgørende med en samtænkning af indsatser for at sikre reel eksporteffekt. Faciliteten skal have som hovedformål at understøtte virksomhedsalliancer. Det skal blandt andet undersøges, hvad mulighederne er for at give økonomisk støtte til, at private aktører kan bidrage til at mobilisere relevante virksomheder til at deltage i projekterne og agere bindeled i aktiviteter i Danmark og de relevante lande.</p> <p>Genstartsteamet anbefaler at styrke danske myndigheders samarbejde om den grønne omstilling med andre landes myndigheder, herunder på højværdimarkeder. Formålet er at påvirke de politiske rammebetingelser for grøn dansk teknologi på udvalgte eksportmarkeder og aktivt promovere danske løsninger i forhold til konkrete projekter samt understøtte virksomhedsalliancer på konkrete områder og markeder, jf. anbefaling ovenfor. Som del af dette skal eksportordningen på energiområdet styrkes og forlænges frem til 2030, og der skal etableres en national strategi og en eksportordning på vandområdet. Endvidere skal Udenrigsministeriet styrke sin indsats for at sikre, at danske virksomheder får gavn af mulighederne i EU's Green Deal og at danske grønne løsninger bliver positioneret i forhold til medlemsstaternes investeringer i grøn omstilling. Målet er en fordobling af Danmarks grønne eksport i 2030.</p> <p>Genstartsteamet anbefaler, at Udenrigsministeriet styrker sin økonomiske diplomatiindsats for at sikre lige konkurrencevilkår ved at adressere handelshindringer, protektionisme og diskrimination mod danske virksomheder med produktion i lande uden for EU. Det er vigtigt, at håndtering af handelsbarrierer og økonomisk diplomati samtænkes. Den globale indsats for at sikre virksomheders globale værdikæder i lyset af voksende protektionisme er afgørende for danske virksomheders fortsatte produktion og beskæftigelse. Som del af dette, skal Udenrigsministeriet gøre en særlig indsats for at danske virksomheder kan udnytte potentialet i deres grønne styrkepositioner gennem robuste og grønne værdikæder.</p>	

Anbefalinger til regeringen (3/3)

Udfordring	Anbefalinger
Innovation til fremtidens efterspørgsel på grønne løsninger 	KRÆVER LÆNGEREVARENDE INDSATS OG FINANSIERING 2.7 Permanent forhøjet F&U-fradrag på 130 pct. 2.8 Stærkt eksportfokus på fremtidens styrkepositioner inden for energi-, vand- og miljøområdet Genstartsteamet anbefaler højere fradrag for forsknings- og udviklingsaktiviteter, der kan styrke virksomhedernes incitament til at foretage investeringer i forskning, udvikling og innovation til gavn for danske eksporterhverv og underleverandører til disse. Danske eksportvirksomheder skal være stærke på innovation hvis de skal være konkurrencedygtige internationalt og stå stærkt efter COVID-19-krisen. Den aktuelle midlertidige forhøjelse af FoU-fradraget styrker incitamentet til at investere i på kort sigt, men usikkerheden om den økonomiske udvikling skaber behov for mere faste og forudsigelige rammevilkår for investeringer og dermed at permanent højere F&U-fradrag. Genstartsteamet anbefaler et styrket eksportfokus i strategiske nationale klimasatsninger, med henblik på et styrket fokus på udviklingen af Danmarks kommende grønne styrkepositioner. Der skal sikres en stærkt fokus på erhvervs- og eksportpotentialer i nationale klimasatsninger inden for fx CO2-fangst, Power-to-X, havvind, vand, miljø og cirkulær økonomi. Innsatsen for markedsføring af virksomheders adgang til hjemtagning af EU finansiering til forsknings- og udviklingsprojekter bør styrkes, ligesom Udenrigsministeriets indsats målrettet hjemtagning af viden i form af grønne investeringer og innovation bør opprioriteres. Erhvervslivet bør involveres aktivt i udviklings- og samarbejdsprojekter på områderne, hvor regeringen har igangsat strategiarbejder, for at sikre et kommercielt og eksportorienteret fokus.

Genstartsteam for produktionsvirksomheder og grøn teknologi

Formand

- Michael Lundgaard Thomsen, adm. direktør, Aalborg Portland

Virksomheder

- Toke Foss, adm. direktør, DEIF A/S
- Jan Bisgaard Sørensen, adm. direktør, BILA A/S
- Jesper Thomassen, managing director, Nordic Sugar A/S
- Lars Tveen, president, Danfoss Heating, Danfoss A/S
- Morten Dyrholm, group senior vice president, Vestas Wind Systems A/S
- Kim Hedegaard, group vice president, Global Supply Unit, Haldor Topsøe A/S
- Niels Aage Kjær, CEO, AVK Holding
- Carsten Rasmussen, COO, LEGO Koncernen

Organisationer

- Dansk Industri
- Dansk Erhverv
- FH
- Dansk Metal
- 3F

”

Tendensen til at ville hjælpe hinanden ude på markederne er meget større end før, og man er også mere ærlig omkring de udfordringer COVID-19 har medført. Samarbejdet, især på salgssiden, kan med fordel øges, så virksomhederne i Danmark kan hjælpe hinanden endnu mere på eksportmarkederne

Jan Bisgaard Sørensen, adm. direktør, BILA A/S

”

Det er ikke kun det at kunne flytte varer, der er afgørende, men også at kunne flytte mennesker, for virksomhedernes salg, service og produktudvikling. Derfor er der også behov for tiltag, der kan afhjælpe mobilitetsudfordringer

Carsten Rasmussen, COO, LEGO Koncernen

”

Det bedste Danmark kan gøre for grøn eksport er at gå forrest i den grønne omstilling. Og så er EKF et vigtigt redskab der skal endnu mere i spil for at hjælpe virksomhederne på nye markeder

Morten Dyrholm, Group Senior Vice President, Vestas Wind Systems A/S

Indledning

Det Blå Danmark består bl.a. af rederier, skibsværfter, havne mv. samt maritime service- og udstyrsleverandører og udgør ca. 4,4 procent af dansk økonomi (målt ved BVT). Dansk skibsfart opererer verdens 5. største handelsflåde. Det Blå Danmark omsatte i 2018 for ca. 351 mia. kr., hvor sektoren genererede en bruttoværditilvækst på samlet 84 mia. kr. Det Blå Danmark eksporterer ca. 74 pct. af produktionen, svarende til ca. 25 procent af Danmarks samlede eksport af varer og tjenesteydelser, og beskæftiger over 96.000 personer, når det indirekte bidrag gennem efterspørgsel efter varer og tjenester i andre danske brancher indregnes. Det betyder derfor, at en væsentlig del af de services, som udføres af virksomheder med relation til Det Blå Danmark, udgør en central del af den øvrige danske eksport af varer og tjenesteydelser.

Den markante nedgang i verdensøkonomien, som COVID-19 pandemien har medført, har betydet en stor efterspørgselsnedgang på næsten alle varer, hvilket påvirker de danske virksomheder inden for den maritime sektor negativt, bl.a. i forhold til nye handelsstrømme og mere komplekse forsyningskæder. Ligeledes har fald i oliepriserne medført usikkerheder i branchen. Desuden er der i branchen en frygt for en opbremsning af den grønne omstilling, og at billigere samt mindre klimavenlige løsninger som følge heraf vælges på eksportmarkederne.

Det Blå Danmark opererer i en global kontekst, hvor betydningen af en fair og lige konkurrence er helt afgørende for konkurrenceevnen. Derfor vækker de mange maritime statsstøttetiltag rundt om i verden i den seneste tid bekymring. Dertil kommer, at Det Blå Danmark oplever store udfordringer forbundet med de indførte begrænsninger i forhold til rejseaktivitet og usikkerheder i forbindelse med med test og karantænekrav foranlediget af COVID-19. Begrænsningerne for den globale mobilitet har vanskeliggjort forretningsudvikling, salg og kundepleje på vigtige eksportmarkeder, og branchen frygter tab af markedsandele, som vil være svære at indhente igen.

Danmark er imidlertid en af verdens absolutte førende søfartsnationer (verdens 5. største handelsflåde). Danske skibsværfter og resten af den danske maritime industri er samtidig blandt verdens førende leverandører af maritime grønne løsninger. Styrkepositionen på det grønne område giver den maritime industri gode muligheder for at fastholde og udbygge sin position som førende grøn søfartsnation samt leverandør og eksportør af grønne maritime løsninger. Efterspørgslen efter mere klimaneutrale løsninger forventes samtidig at stige betydeligt. Der er derfor mulighed for at fastholde og udbygge Danmarks eksisterende grønne lederskab inden for global søfart til gavn for sektorens omstilling til klimaneutralitet.

Genstartsteamet har på baggrund af det afbildede udfordringsbillede udformet løsningsforslag inden for 4 hovedtemaer:

- 1) Global mobilitet
- 2) Grøn omstilling
- 3) Finansieringsordninger
- 4) Markedsføring og forretningsudvikling

Genstartsteam for Det Blå Danmark

Udfordringsbilledet for dansk eksport – set fra Det Blå Danmark

Udfordringer

Global mobilitet

- Rejserestriktioner og skiftende rejsevejledninger
- Behov for styrkede test-faciliteter
- Store udfordringer med besætningskift

Grøn omstilling

- Frygt for opbremsning af den grønne omstilling og at billigere samt mindre klimavenlige løsninger som konsekvens vælges på eksportmarkeder
- Implementering af grøn IMO-regulering

Finansieringsordninger

- Udfordringer med statsstøtte på internationale markeder som skaber ulige konkurrenceforhold
- Stigende protektionistiske tiltag på eksportmarkeder
- Behov for konkurrencedygtig eksportfinansiering
- Ekstraordinære omkostninger som følge af COVID-19 restriktioner og forbud

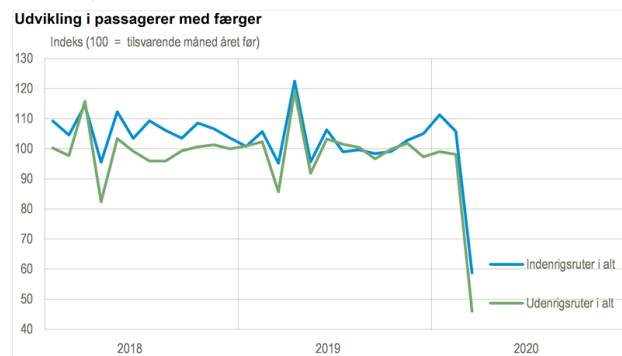
Markedsføring og forretningsudvikling

- Manglende mobilitet/rejseaktivitet påvirker forretningsudvikling og potentielt tab af markedsandele.
- Behov for nytænkning af den digitale eksportforretning

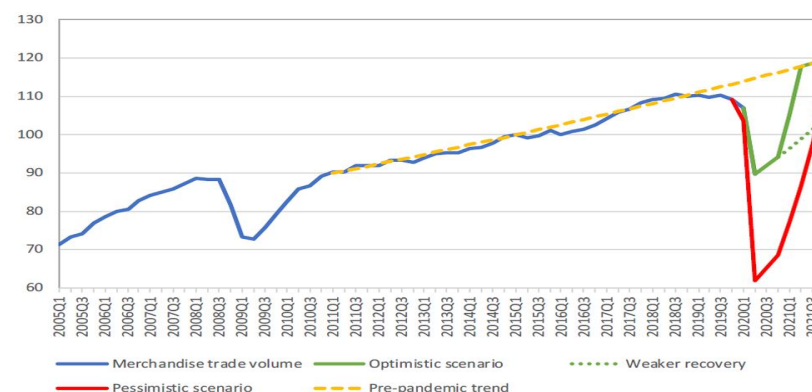
”

”I løbet af få dage lukker lande ned overfor hinanden – det ødelægger vores forretning, og vi kan ikke gøre noget ved det”
- Torben Carlsen, CEO, DFDS

Store fald i passager med færger på både indenrigs- og udenrigsruter

WTOs forventninger til udviklingen i verdenshandlen

Anbefalinger

Udfordring	Anbefalinger
Global mobilitet	KAN IGANGSÆTTES PÅ KORT SIGT OG FINANSIERES AF ALLEREDE AFSATTE MIDLER I 2020 TIL EKSPORTPAKKE
	<p>1.1 Smidigere forhold for erhvervsrejsende</p> <p>Genstartsteamet for Det Blå Danmark anbefaler, at der igangsættes tværgående initiativer med sigte på at skabe smidigere forhold for erhvervsrejsende til gavn for alle eksporterhvervene, herunder at facilitere adgang for erhvervsrejser til eksportmarkederne samt at styrke kommunikationsindsatsen om rejsevejledninger for erhvervsrejsende. For det Blå Danmark er det særligt vigtigt, at der prioriteres at lave bilaterale aftaler med Singapore, Kina, Korea, Japan, USA og Norge for at lette ind- og udrejse til disse markeder.</p>
	<p>1.2 Forlængelse af ordning for besætningsskift</p> <p>For skibsfarten har rejsebegrænsningerne særligt medført store omkostninger i forbindelse med besætningsskift. Regeringen lancerede d. 20. juli 2020 en midlertidig ordning således, at de søfarende, der har behov for det, kan få visum til indrejse eller udrejse gennem Danmark under kontrollerede forhold, så de enten kan komme af eller på skibe herhjemme eller i andre lande. Ordningen der udløber den 15. oktober 2020 har afhjulpet en del af puklen med strandede søfolk, men der vurderes fortsat at være behov for ordningen året ud. Dansk skibsfart opererer verdens 5. største handelsflåde og en forlængelse af ordning for besætningsskift er af afgørende betydning for Det Blå Danmark og den vigtige rolle, som sektoren spiller for den globale forsyningskæde såvel som den øvrige danske eksport af varer og tjenesteydelser.</p>

Anbefalinger

Udfordring	Anbefalinger	
Grøn omstilling	KAN IGANGSÆTTES PÅ KORT SIGT OG FINANSIERES AF ALLEREDE AFSATTE MIDLER I 2020 TIL EKSPORTPAKKE	
	1.3 Pulje til grøn omstilling	De stigende krav til – og efterspørgsel efter – grønne teknologier medfører, at grønne maritime løsninger allerede nu er en vigtig konkurrenceparameter for Det Blå Danmark. På lang sigt er det imidlertid ikke tilstrækkeligt alene at effektivisere sig ud af den klimaudfordring, som Det Blå Danmark står overfor. Der er behov for helt nye tiltag, løsninger og teknologier, som vi ikke kender i dag. Dette fremgår også tydeligt af anbefalingerne fra Klimapartnerskabet for Det Blå Danmark, som der endnu ikke er fulgt op på eller afsat midler til. Udvikling og implementering af nyudviklede grønne maritime løsninger, er ikke kun en mulighed for danske rederier til at få et grønt forspring. Det kan samtidig udgøre et grønt eksporteventyr for den danske maritime industri både på den korte og lange bane. Det anbefales derfor at afsætte midler til maritime udviklings- og demonstrationsprojekter samt implementering af nyudviklede grønne løsninger i skibe i regi af en eksisterende offentlig ordning, fx Innovationsfonden eller EUDP til udmøntning i 2020.
	1.4 Fokuseret kommerciel indsats inden for havvind	Ambitionerne for havvind i Asien og Nordamerika er store, men danske maritime rederier og underleverandører har hidtil ikke formået at vinde samme markedsandele i disse mere komplekse eksportmarkeder som på det europæiske marked. Det Blå Danmark anbefaler derfor en styrket eksportfremme-indsats for at sikre, at danske maritime virksomheder får andel i kommende havvindprojekter i Asien og Nordamerika og dermed får del i den globale vækst inden for havvind. Det Blå Danmark foreslår, at Udenrigsministeriet i koordination med andre aktører udarbejder et katalog for havvindsektoren, der belyser lokale rammebetingelser for vindrederier og maritime underleverandører til havvind. Desuden anbefaler Det Blå Danmark, at der etableres en strategisk alliance bestående hele værdikæden inden for havvind, som i samarbejde med Trade Council og andre interessenter, kan iværksætte en målrettet afsætningsfokuseret dialog med potentielle kunder på udvalgte markeder. Det Blå Danmark foreslår, at de kortsigtede indsats for havvind kobles med en langsigtet eksportfremme-indsats inden for Power-to-X for at understøtte, at Danmark også i fremtiden kan få del i sektorens grønne omstilling.
	KRÆVER LÆNGEREVARENDE INDSATS OG FINANSIERING	
2.1 Forsat fokus på udvikling af grønne maritime løsninger	I tillæg til pulje til grøn omstilling, kan en fremtidig understøttelse af Det Blå Danmarks mulighed for igangsættelse af nye udviklings- og testprojekter samt implementering af nyudviklede grønne løsninger i skibe videreføres i andet regi, herunder Klimapartnerskabet for Det Blå Danmark.	
2.2 Fokuseret indsats inden for havvind og Power-to-X	Det Blå Danmark foreslår, at afsætte midler til at løfte Udenrigsministeriets kortsigtede indsats inden for havvind til en længerevarende indsats, som også vil inkludere et øget fokus på Power-to-X, i regi af Finanslov 2021 eller andre kilder mhp. at fortsætte den målrettede, afsætningsfokuserede dialog med potentielle kunder på udvalgte eksportmarkeder, herunder at fortsætte salgsrettede aktiviteter på digitale platforme og målrettet dialog på markederne.	

Anbefalinger

Udfordring	Anbefalinger	
Finansieringsordninger	KAN IGANGSÆTTES PÅ KORT SIGT OG FINANSIERES AF ALLEREDE AFSATTE MIDLER I 2020 TIL EKSPORTPAKKE	
	3.1 Styrkelse af EKFs risikovillighed og genindførsel af CIRR-ordning	Tilbud om en attraktiv finansieringsløsning er et vigtigt element i at tilbyde konkurrencedygtige tilbud på eksportmarkedet. Særligt de mindre virksomheder vurderer, at eksporten kan styrkes via en mere fleksibel finansieringsmulighed fra EKF, Danmarks Eksportkredit. EKF kan, i modsætning til en række andre OECD landes eksportkreditagenturer, ikke tilbyde en såkaldt CIRR-ordning til danske eksportører i forbindelse med eksportordrer. Det betyder, at danske eksportører har sværere ved at tilbyde fastforrentet finansiering, før en låneaftale er underskrevet. Det stiller danske eksportører svagere, da kunderne ønsker at kende de samlede omkostninger, inden de accepterer forretningen. Danske værfter og andre maritime leverandører har hyppigt oplevet, at de mister forretningen på grund af, at den danske eksportfinansiering ikke lever op til konkurrenternes. Det foreslås derfor at styrke EKFs risikovillighed og rådgivning af eksportører samt at genindføre CIRR-ordningen. En genindførsel af CIRR-ordningen forudsætter langsigtet finansiering, der ligger uden for rammerne af kommissoriet for genstart af eksporterhvervene, idet forslaget indebærer en renterisiko og dermed en potentiel langsigtet forpligtelse jf. nedenstående.
	KRÆVER LÆNGEREVARENDE INDSATS OG FINANSIERING	
3.2 Ved genindførsel af CIRR-ordning	Forslaget om genindførsel af CIRR indebærer en renterisiko og dermed en forpligtelse, der ligger ud over rammerne i kommissoriet for genstart af eksporterhvervene. Den samlede tabsrisiko under en reetableret CIRR-ordning vil afhænge af renteutviklingen. Såfremt et potentielt underskud på ordningen overstiger den afsatte tabsramme, skal staten dække denne omkostning for EKF.	

Genstartsteam for Det Blå Danmark

Formand

- Henriette Hallberg Thygesen, Executive vice president, Mærsk

Virksomheder

- Jan Rindbo, CEO, Norden
- Peter Lytzen, CEO, Esvagt
- Bjarne Foldager, CEO, MAN Energy Solutions
- Søren Hjorth Krarup, direktør, Alfa Laval
- Søren Nørgaard Thomsen, CEO, Blue Water Shipping
- Torben Carlsen, CEO, DFDS
- Lars Petersson, CEO, Hempel

Organisationer

- Danske Rederier
- Danske Maritime
- Danske Havne
- Dansk Industri
- Dansk Metal

Procesplan

12. august

Sættemøde i Forum for Genstart af dansk eksport

21. august

1. møde i Genstartsteam for Det Blå Danmark

21. august – 3. september

Opdatering af branchebeskrivelse, udfoldning af udfordringsbillede og løsningsforslag

3. september

2. møde i Genstartsteam for Det Blå Danmark

3. – 8. september

Kvalificering og beskrivelse af anbefalinger

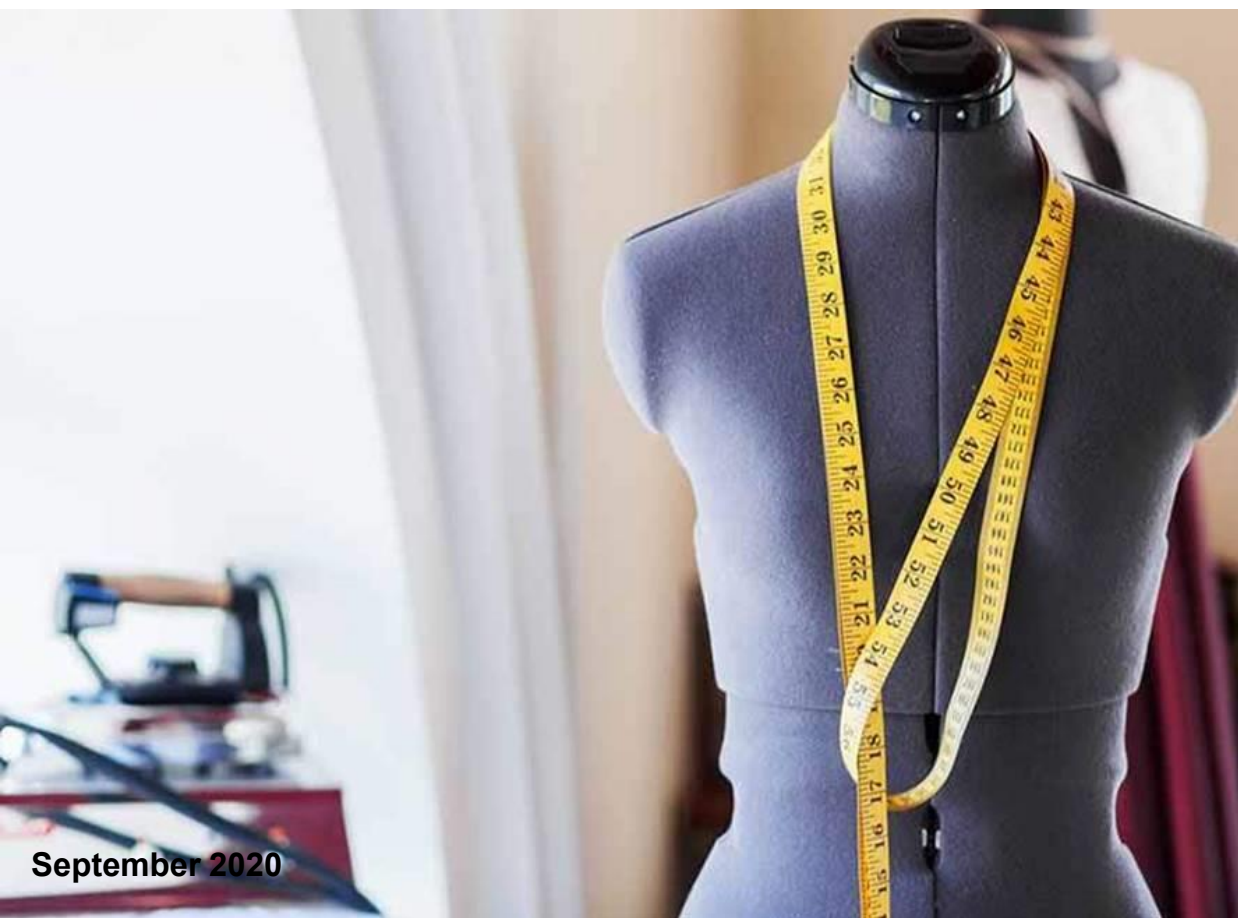
9. – 10. september

Anbefalinger i skriftlig høring hos Genstartsteam for Det Blå Danmark

15. september

Aflevering af anbefalinger for Det Blå Danmark til regeringen

Genstartsteam for Mode og tekstil

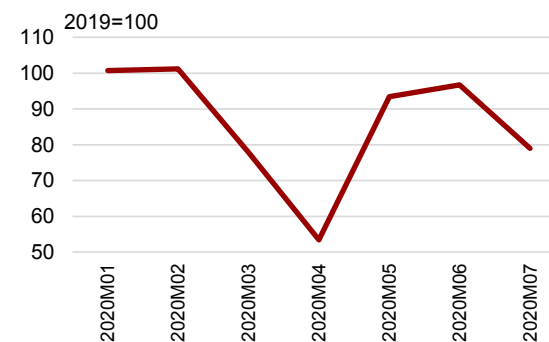

”

Vi oplevede, at hele produktionen lukkede ned, og vi har solgt fra lager [...] Vi har ikke kunne producere nyt, og der er en hel masse der har ligget stille i 3-4 måneder

Frederikke Antonie Schmidt, grundlægger og kreativ direktør, Roccamore

Dansk modeeksport i 2020

Mode- og tekstilbranchen blev ramt af et kraftigt dyk i eksporten ifm. nedlukningerne på eksportmarkederne.

Nedgangen i eksporten blev imidlertid langt mindre end ventet i takt med lempede restriktioner, øget e-handel og forbrugeroptimisme. Men branchen forventer at blive ramt ligeså hårdt som i foråret ved en 2. bølge af COVID-19.

Kilde: Egne beregninger baseret på tal fra Danmarks Statistik

Indledning

Mode- og tekstilbranchen sætter Danmark på verdenskortet som en kreativ nation

Fakta om branchen

- Eksporterede i 2018 for 35 mia. kr.
- Den fjerdestørste varegruppe i den danske vareeksport
- Henter 2/3 af omsætningen på eksportmarkederne

Branchen under COVID-19

- Nedlukninger af Danmark og eksportmarkederne satte branchen i stå
- Stigning i e-handlen, lempelsen af restriktionerne og en tilbagevendende optimisme hos forbrugerne
- Usikkerhed ifm. udviklingen i COVID-19 og en mulig 2. bølge

Genstartsteamet vurderer

- Tid til at genstarte nye, grønne og bæredygtige veje frem for dansk mode og tekstil
- Skabe et solidt fundament for et af Danmarks største eksporterhverv
- Blive en grøn styrkeposition for Danmark
- Bygge videre på nye tiltag til digitale salgskanaler
- Gøre det muligt for særligt SMV'erne at omstille sig til den ny virkelighed

Genstartsteam for mode og tekstil

Udfordringsbilledet for dansk eksport – set fra mode og tekstil

Udfordringer og muligheder

Fremme en bæredygtig omstilling af mode- og tekstilbranchen

- Etablere en Taskforce for bæredygtig mode og tekstil til at kickstarte arbejdet for en bæredygtig omstilling.
- Forske i cirkulær økonomi og teknologier, der nedbringer tekstilspild og øger genanvendelse af tøj og tekstiler

Innovation og digital omstilling

- Understøtte omstillingen af dansk erhvervsliv.
- Justere i forretningsmodeller, innovation og digital omstilling af små og mellemstore mode- og tekstilvirksomheder, til at tilpasse en ny COVID-19 virkelighed og fremme eksporten.
- Øget bæredygtighed med mindre og mere effektiv transport af mennesker og produkter gennem digitalt salg og nye forretningsmodeller inden for udlejning og gensalg af tøj.

Virksomhedernes likviditet og adgang til finansiering af grønne initiativer

- Investeringer i bæredygtige og grønne løsninger inden for bl.a. mode- og tekstilområdet med risikovillig offentlig finansiering af innovative virksomheder.
- Sikre vækst og arbejdspladser inden for mode- og tekstilbranchen fremadrettet ved at forsikre branchen mod manglende betaling fra deres kunder.

Styrket konkurrenceevne og større efterspørgsel på danske løsninger

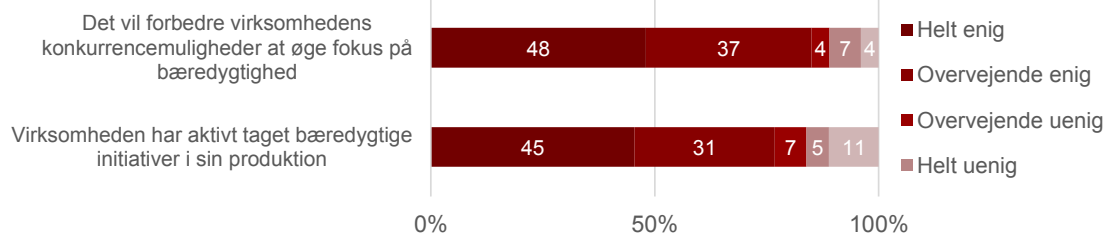
- Løfte eksporten af dansk mode og tekstil ved at styrke international markedsføring.
- Skabe en fælles fortælling om kvalitet og bæredygtighed inden for dansk mode og tekstil.
- Tiltrække investeringer til Danmark og øge branchens eksport.

”

Med 90% af vores omsætning, der går til eksport, er det situationen i Europa, der er altafgørende for os.

- Jens Obel, DK Company

Mode- og tekstilvirksomhedernes bæredygtighed

Virksomheder inden for mode og tekstil har en positiv tilgang til grøn omstilling.

85 pct. af virksomhederne mener, at det vil forbedre mode- og tekstilbranchens konkurrencemuligheder at øge fokus på bæredygtighed og 76 pct. af virksomhederne har allerede taget aktive bæredygtige initiativer i produktionen i en eller anden udstrækning.

Genstartsteam for mode og tekstil

Anbefalinger

Udfordring	Anbefalinger
Fremme en bæredygtig omstilling af mode- og tekstilbranchen	<p>KAN IGANGSÆTTES PÅ KORT SIGT OG FINANSIERES AF ALLEREDE AFSATTE MIDLER I 2020 TIL EKSPORTPAKKE</p> <p>1. Taskforce for bæredygtig mode og tekstil</p> <p>Genstartsteamet anbefaler, at der etableres en Taskforce for bæredygtig mode og tekstil, som skal kickstarte arbejdet for en bæredygtig omstilling og øget eksport af bæredygtig dansk mode og tekstil. Taskforceen skal bl.a. fremme små- og mellemstore mode- og tekstilvirksomheders konkurrenceevne til bæredygtige omstillingsstrategier på tværs af virksomheden, fx justering af produktportefølje-, salgsstrategier-, certificeringer-, samt markedsføring. Taskforceen kickstarter også centrale initiativer anbefalet af Klimapartnerskabet for Handel om at nedsætte et Partnerskab for Bæredygtigt Tøj og Tekstiler.</p>
	<p>2. Forskning og udvikling i mode- og tekstilbranchen</p> <p>Genstartsteamet anbefaler, at der afsættes midler til forskning og udvikling inden for cirkulær økonomi og teknologier, der nedbringer tekstilspild og øger genanvendelse af tøj og tekstiler bl.a. med inspiration fra Sverige. Forskningsindsatsen kan varetages i regi af den nationale klynge for de kreative erhverv, Lifestyle and Design Cluster, i tæt samarbejde med forskningsinstitutioner på tværs af vidensfelter herunder teknologi, design, business, humaniora samt relevante parter fra erhvervslivet. Dette vil sikre, at Danmark i fremtiden vil stå stærkt i den globale konkurrence om eksport af viden inden for mode- og tekstilområdet.</p>
	<p>3. Innovation og digital omstilling af dansk mode og tekstil</p> <p>Genstartsteamet anbefaler, at der afsættes midler til puljen for styrket innovation og omstilling af særligt hårdt ramte erhverv for at sikre en bredere understøttelse af omstillingen af dansk erhvervsliv, herunder for mode- og tekstilbranchen. Nye forretningsmodeller, innovation og digital omstilling af små og mellemstore mode- og tekstilvirksomheder, vil hjælpe virksomhederne med at tilpasse sig en ny COVID-19 virkelighed og fremme eksporten.</p>
Virksomheders adgang til eksportkreditforsikring og grønne investeringer	<p>KAN IGANGSÆTTES PÅ KORT SIGT OG KRÆVER LÆNGEREVARENDE FINANSIERING</p> <p>4. Statslig garantidækning for eksportkreditforsikring</p> <p>Genstartsteamet anbefaler, at den statslige garantidækning for virksomheders handel og eksport forlænges til 31. december 2021 for at sikre vækst og arbejdspladser inden for mode- og tekstilbranchen fremadrettet.</p>
	<p>5. Grøn Matchfinansieringsordning</p> <p>Genstartsteamet anbefaler, at der afsættes midler til styrkelse af matchfinansieringsordningen i Vækstfonden med fokus på investeringer i bæredygtige og grønne løsninger, bl.a. inden for mode- og tekstilområdet. Ordningen skal matche privat finansiering af innovative nye virksomheder med meget risikovillig, offentlig finansiering. En grøn matchfinansieringsordning vil fastholde momentum og sikre stærke, grønne investeringer fremadrettet.</p>
Global nedgang i efterspørgsel	<p>KAN IGANGSÆTTES PÅ KORT SIGT OG FINANSIERES AF ALLEREDE AFSATTE MIDLER I 2020 TIL EKSPORTPAKKE</p> <p>6. International markedsføring af dansk mode og tekstil</p> <p>Genstartsteamet anbefaler, at der afsættes midler til markedsføringskonsortiet, Creative Denmark, til gennemførelse af en international markedsføringsindsats målrettet dansk mode og tekstil. Dette vil løfte eksporten af dansk mode og tekstil efter COVID-19 og styrke markedsføringen på de internationale markeder med en fælles fortælling om kvalitet og bæredygtighed i dansk mode og tekstil.</p>

Genstartsteam for mode og tekstiler

Genstartsteam for mode og tekstil

Formand

- Frederikke Antonie Schmidt, grundlægger og kreativ direktør, Roccamore

Virksomheder

- John Vestergaard, adm. direktør, Egetæpper
- Nicolaj Refstrup, adm. direktør, Ganni
- Dorte Rye Olsen, Sustainability manager, Bestseller
- Jens Obel Jørgensen, adm. direktør, DK Company
- Rune Jungberg Pedersen, Communications & CSR director
- Ellen Dixdotter, adm. direktør, By Malene Birger

Organisationer

- Dansk Mode & Textil
- WEAR
- Dansk Industri
- Dansk Erhverv
- Teknisk Landsforbund

Genstartsteam for mode og tekstil

Fotograf: Kim Wyon

Genstartsteam for turisme og oplevelsesøkonomi

Fotograf: Niclas Jessen

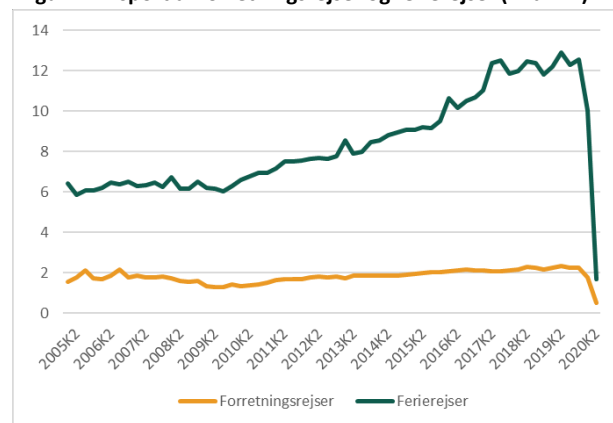
September 2020

”

Det er nu over fem måneder siden Covid-19 pandemien vendte op og ned på vores verden, der stort set blev lukket fra den ene dag til den anden. Alle gæster forsvandt, restauranter blev lukket, møder annulleret og først nu er der ved at være en anelse lysning i at verden og dermed også at vores virksomhed kan vågne op igen.

Dorte Krak, CEO, Arp-Hansen Hotel Group

Figur 1: Eksport af forretningsrejser og ferierejser (mia. kr.)

Forretningsrejser og ferierejser er ramt på et historisk niveau

Indledning

Genstartsteamet for turisme og oplevelsesøkonomi vurderer, at dansk turisme kigger ind i en længerevarende krise. Der estimeres aktuelt en forventet nedgang på ca. 30 mia. kr. i udenlandsk turismeomsætning alene i 2020, og der er ikke udsigt til en genopretning af den udenlandske turisme før i 2022 til 2023.

Der er tale om en markant efterspørgselskrise, hvor rejselysten i betydelig grad er reduceret både til og fra Danmark. Krisen forstærkes af den aktuelle opblusning i smittetallene lokalt i Danmark og internationalt, og forskellige landes reaktioner herpå, som skaber betydelig usikkerhed om udviklingen for turismen i den nære fremtid.

Alle dele af turismeerhvervet er påvirket af krisen, men forskellige dele af det danske turismeerhverv er ramt med forskellig intensitet.

Selvom det ikke kompenserer fuldt ud for forårets og forsommerens tab af udenlandske turister, er store dele af den danske kyst- og naturturisme, der årligt omsætter for ca. 63 mia. kr., genetableret over sommeren, hvor mange danskerne har holdt sommerferie i Danmark, og hvor ferieturisterne fra nærmarkederne igen kunne gennemføre deres planlagte rejser ved bl.a. de danske kyster. Omvendt er både erhvervs- og mødeturisme og krydstogsturismen i hele landet fortsat stort set ikke kommet i gang igen. Antallet af flyafgange til og fra Danmark er fortsat meget begrænset og der kommer aktuelt stort set ikke tilrejsende turister fra fjernmarkeder som USA, Kina mv. Dette har samlet set store konsekvenser for turismen i de større byer, og ikke mindst i hovedstaden, der årligt har en turismeomsætning på over 40 mia. kr., og hvor Wonderful Copenhagen har opgjort den tabte omsætning fra turister i København for juni, juli og august til 8,6 mia. kr.

Turismeerhvervet genererede i 2018 132,5 mia. kr. i omsætning og 169.000 fuldtidsjobs (direkte og indirekte effekt). Turismens bidrag til den danske eksport, i form af salg af serviceydelser og produkter til udenlandske turister, var i 2018 på 58 mia. kr. Erhvervet har estimeret, at der aktuelt er 25.000-30.000 færre medarbejdere i turisme- og oplevelseserhvervet end på samme tidspunkt sidste år.

Dansk turisme står i en alvorlig krise og der er på den baggrund både behov for indsatser, der adresserer de udfordringer turismeerhvervet står overfor på kort sigt, og indsatser, der styrker turismeerhvervet i forhold til at gribe og udnytte nye markedsmuligheder på kort og langt sigt.

Udviklingen i turismeerhvervet er præget af stor usikkerhed og omskiftelighed, ikke mindst da smittesituationens udvikling er svær at forudsige både i Danmark og internationalt. Dette nødvendiggør, at der i forlængelse af arbejdet i genstartsteamet for turisme og oplevelsesøkonomi sker en løbende monitorering af udviklingen i turismeerhvervet med henblik på justeringer af tiltag på kort og langt sigt. Genstartsteamet for turisme og oplevelsesøkonomi anbefaler derfor, at der under Det Nationale Turisforum etableres en undergruppe, med inddragelse af erhvervet, til løbende at monitorere udviklingen i turismeerhvervet med henblik på justeringer af de foreslåede tiltag på kort og langt sigt.

Genstartsteam for turisme og oplevelsesøkonomi

Udfordringsbilledet for dansk eksport – set fra turisme og oplevelsesøkonomi

Udfordringer og muligheder

De udenlandske turister er næsten væk i dele af Danmark – især i byerne

Rejselysten er stærkt reduceret både for ferie- og erhvervsturister

Der er usikkerhed om, hvilke lande, der må rejses til og hvad der gælder i landet

Virksomhederne har ikke råd til at medfinansiere markedsføring af Danmark og de danske destinationer

Behov for en samlet plan for genstart af hovedstadens turisme

Hovedstadsturismen er i knæ og væksten er ikke på vej tilbage

Fjernmarkederne som USA og Kina er lukket og forventes først reetableret på længere sigt.

Krydstogtindustrien er væk

Luffarten forventes først normaliseret i 2023/24

Momentum i kyst- og naturturismen skal udnyttes, bl.a. ved at styrke investeringerne uden for de største byer

Turisterne vil gerne ud i naturen

Flere danske turister i Danmark

Investeringsefterslæb i kyst- og naturturismen, der er i hård international konkurrence

Manglende overnatningskapacitet i højsæsonen

Turismeerhvervets konkurrenceevne er svækket og skal tilpasses "new normal"

Turisternes efterspørgsel vil være påvirket i lang tid

Nye krav og forventninger til afstand, hygiejne og forsamlingsstørrelser

Danmark er blandt de dyreste ferielande

Likviditeten er i bund

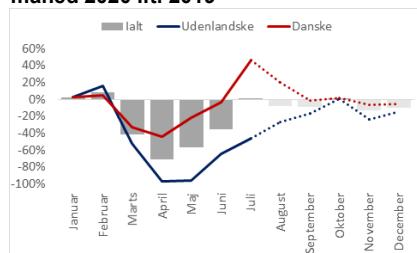
Anvend genstarten til grøn omstilling og bæredygtig turismeudvikling

Turisterne vil i fremtiden efterspørge mere bæredygtige produkter

Dansk turisme skal bidrage til 70 %-målsætningen

VisitDenmark og Center for Regional- og Turismeforskning estimerer med udgangen af august, at antallet af beskæftigede i turismeerhvervet vil falde med i alt 40.000 fuldtidsjob i 2020

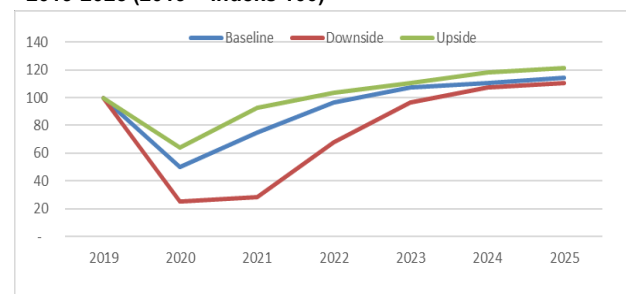
Udvikling i turistovernatningerne pr. måned 2020 ift. 2019

Serviceerhvervene, som fx hotel og restaurationsbranchen, konferencecentre samt oplevelseserhvervene, er direkte påvirkede af mange af de restriktioner, der følger i kølvandet på COVID-19.

Pr. september 2020 kan Danmark se frem til 99 pct. færre krydstogtturister end i 2019 baseret på realiserede tab og aktuelle aflysninger.

Forventet udvikling i de udenlandske overnatninger 2019-2025 (2019 = indeks 100)

Genstartsteam for turisme og oplevelsesøkonomi

Anbefalinger

Udfordring	Anbefalinger	
De udenlandske turister er næsten væk i dele af Danmark – især i byerne	KAN IGANGSÆTTES PÅ KORT SIGT OG FINANSIERES AF ALLEREDE AFSATTE MIDLER I 2020 TIL EKSPORTPAKKE	
	1.1 Markedsføring af Danmark som turistmål i Danmark og på nærmarkeder skal styrkes.	Markedsføring af Danmark som turistmål er helt central i forhold til at få tiltrukket både danske og udenlandske gæster til de danske turismevirksomheder samtidig med, at erhvervets mulighed for medfinansiering er reduceret betydeligt pga. corona. På kort sigt skal VisitDenmarks "Bare Danmark"-kampagne fortsættes i 2021 med henblik på, at det momentum, der i sommeren 2020 har været hos de danske turister. Kampagnen kan med fordel udvides også at omfatte erhvervs- og mødeturisme. I forhold til den internationale markedsføring bør der på kort sigt gennemføres en satsning på nærmarkederne, hvor de internationale turister ser ud til hurtigst at komme tilbage. I den forbindelse skal nye og utraditionelle målgrupper og markeder overvejes, samtidig med at fokus fastholdes på højtforbrugende turister. Der kan også ses på fx rejsende med tog og bil. Markedsføringen skal omfatte både kyst- og naturturisme, storbyturisme og erhvervs- og mødeturisme, og der skal være fokus på flere sæsoner, så efterspørgslen understøttes hele året. Samtidig skal potentialet i markedsføring af Danmark som "corona-ansvarlig"-destination undersøges. Markedsføringen skal koordineres med, og medfinansieres af, de lokale destinationsselskaber.
	1.2 Regeringen bør styrke kommunikationen om gældende rejsevejledninger m.v. til og fra Danmark	Regeringen bør styrke kommunikationen om gældende restriktioner for rejsende ind og ud af Danmark, samt på centrale markeder. Det skal dels skabe klarhed om, at Danmark kan besøges og dels gøre det lettere for danskere at gennemskue hvor de kan rejse hen. Endvidere bør regeringen undersøge mulighederne for at lave en regionalisering af rejsevejledningerne, der tager højde for de store regionale forskelle i smitterisikoen. Regeringen bør ligeledes styrke kommunikationen om, at møder, konferencer, forretningsrejser m.v. internt i Danmark kan afholdes inden for forsvarlige rammer.
	1.3 Der skal ske en målrettet indsats for at genvinde konferencer og møder samt tiltrække store fremtidige sportsevents	Der afsættes midler til at etablere en målrettet indsats i regi af MeetDenmark for at genvinde og fastholde konferencer og internationale møder. Midlerne øremærkes aktiviteter målrettet international møde- og kongresturisme og skal bl.a. kompensere for erhvervets reducerede bidrag til arbejdet som følge af manglende likviditet, herunder til investering i destinationsselskabernes budarbejde m.v. Der afsættes desuden midler i regi af Sport Event Danmark til det langsigtede arbejde med at tiltrække store sportsevents til afvikling i fremtiden og til et kortsigtet arbejde med at udvikle nye formater for sportevents, som kan rummes inden for de gældende restriktioner for at reducere smittespredning.
	1.4 Det nordiske samarbejde på turismeområdet skal styrkes	Det bør afdækkes, om der kan ske en styrkelse af det nordiske samarbejde på turismeområdet, fx i form af fælles markedsføring på fjermarkederne, når disse genetableres
KRÆVER LÆNGEREVARENDE INDSATS OG FINANSIERING		
1.5. Den internationale markedsføring af Danmark som turistmål skal styrkes permanent.	Der er i 2020 afsat ekstra 50 mio. kr. til styrkelse af VisitDenmarks internationale markedsføring, med henblik på at genstarte den danske turismeindustri og turismeeksport. I lyset af, at genstarten af turismeerhvervet tegner til at strække sig over en årrække bør denne styrkelse af den internationale markedsføring videreføres permanent. Markedsføring af Danmark er således helt central i forhold til at tiltrække udenlandske gæster til Danmark, og det er afgørende for en genstart af turismeerhvervets, at markedsføringen på centrale markeder styrkes i takt med at rejselysten øges internationalt.	

Genstartsteam for turisme og oplevelsesøkonomi

Anbefalinger

Udfordring	Anbefalinger
Behov for samlet strategisk plan for hovedstadens turisme, herunder flytrafik	<p>KAN IGANGSÆTTES PÅ KORT SIGT OG FINANSIERES AF ALLEREDE AFSATTE MIDLER I 2020 TIL EKSPORTPAKKE</p> <p>2.1. Rutetiltrækningsprogrammet Copenhagen Connected skal styrkes</p> <p>Hovedstadens turisme er i betydelig grad afhængig af Københavns lufthavn. Konteksten for dansk luftfart er radikalt forandret som følge af COVID19-pandemien. Vækstforventninger er afløst af scenarier, der i bedste fald forudsiger en tilbagevenden til 2019-niveau i 2023/24. I forlængelse af, at der med luftfartspakken er afsat 9 mio. kr. til Vestdanmark Connected, bør der tilsvarende afsættes midler til en styrkelse af genetablering af flyruter i regi af rutetiltrækningsprogrammet Copenhagen Connected, der både understøtter flyruter, men også er nyttige for turismen generelt ved at styrke markedsføring af Danmark i udlandet. Der skal i den forbindelse være fokus på Københavns Lufthavns særlige funktion som hub. Endvidere bør Udenrigsministeriet via ambassaderne, Trade Council og Invest in Denmark iværksætte en målrettet dialog med relevante flyselskaber om hurtig genåbning af ruter til København. Der afsættes midler til denne indsats.</p> <p>2.2. Der skal udarbejdes en samlet plan/strategi for genstart af hovedstadens turisme</p> <p>Hovedstaden er det område i Danmark, hvor turismeerhvervet er hårdest ramt, og hvor krisen har størst risiko for at udvikle sig på en måde, hvor væksten ikke kommer igen på den korte bane. Dette bl.a. pga. den større afhængighed af oversøiske turister (fx fra USA og Kina), krydstogsturisme (som er helt lukket) og erhvervs- og kongresturisme (som ser ud til at være længe om at komme op i gear). I forlængelse af de allerede afsatte 15 mio. kr. til at understøtte genstart af turismen i hovedstaden bør der afsættes tilsvarende midler til at udvikle og eksekvere en samlet plan/strategi for genstart af hovedstadens turisme på både langt og kort sigt. Planen/strategien udvikles på tværs af Wonderful Copenhagen, Københavns Kommune og Erhvervsministeriet og med inddragelse af hovedstadens turismeerhverv og kulturliv samt VisitDenmark og Kulturministeriet.</p>
	<p>KAN IGANGSÆTTES PÅ KORT SIGT OG FINANSIERES AF ALLEREDE AFSATTE MIDLER I 2020 TIL EKSPORTPAKKE</p> <p>3.1. Investeringerne uden for de største byer skal understøttes gennem etablering af Dansk Turismekapital</p> <p>Kyst- og naturturismen har hurtigt genvundet momentum i højsæsonen, men har i flere år lidt under et investeringsefterslæb. Hvis momentum skal udnyttes er der således behov for at sikre en langsigtet udvikling af kyst- og naturturismeproduktet, hvor Danmark er i hård international konkurrence med bl.a. Nordtyskland og Sverige, og hvor det danske produkt i dag er udfordret, når der sammenlignes med fx de tyske konkurrenter. Der bør derfor kigges på det arbejde Realdania og Dansk Kyst- og Naturturisme har lavet vedr. et offentlig-privat samarbejde om en investeringsfond, "Dansk Turismekapital", der har til formål at rejse investeringskapital målrettede investeringer i turismen uden for de store byer, herunder om denne kan realiseres inden for rammerne af den genstartsfond, der er aftalt etableret i Vækstfonden. I forlængelse heraf bør der prioriteres midler til etablering af en tilhørende investeringsmodningsfond, der skal understøtte en modning af investeringsprojekter i turismen uden for de store byer.</p> <p>3.2. Udvikling af sammenhængende attraktions- og oplevelsestilbud</p> <p>Der bør afsættes midler til udvikling af sammenhængende attraktions- og oplevelsestilbud, som kan styrke det samlede ferieprodukt på tværs af land og by, herunder udvikle af nye formater for events, som kan rummes inden for de gældende restriktioner for at reducere smittespredning. Udviklingen af tilbuddene kan bl.a. ske på baggrund af erfaringer fra sommerpakkens tiltag og i samarbejde mellem forskellige interessenter på området, herunder kulturinstitutioner, forlystelsesparker, eventarrangører, transport-, overnatnings- og restaurationsbranchen.</p>
Momentum skal udnyttes, bl.a. ved at styrke investeringerne uden for de største byer	<p>KRÆVER LÆNGEREVARENDE INDSATS OG FINANSIERING</p> <p>3.3. Adgang til naturen og outdoor-turisme skal forbedres for at styrke kyst- og naturproduktet</p> <p>Kyst- og naturturismen har oplevet, at turisterne er vendt tilbage i højsæsonen og turisterne vil gerne mere ud i naturen. I forlængelse heraf kan afgangene til naturen med fordel styrkes, fx ved, at der afsættes midler til et projekt med det formål at styrke adgangen til naturen ved at skabe et samlet og udvidet nationalt netværk af stier og ruter og derved gøre naturen mere tilgængelig.</p> <p>3.4. Tilskyndelse til udlejning af flere sommerhuse ved forlængelse af det forhøjede bundfradrag</p> <p>Der er mangel på attraktiv overnatningskapacitet i kyst- og naturturismen i højsæsonen. For at skabe tilskyndelse til at flere vil udleje sommerhuse i 2021, hvilket kan skabe mere aktivitet og beskæftigelse i sommerhusområderne, foreslås det at forlænge den midlertidige forhøjelse af bundfradraget ved udlejning af sommerhuse, hvor der sker indberetning, så det også omfatter 2021.</p>

Genstartsteam for turisme og oplevelsesøkonomi

Anbefalinger

Udfordring	Anbefalinger	
Turisme- erhvervets konkurrence- evne er svækket og skal tilpasses til "new normal"	KAN IGANGSÆTTES PÅ KORT SIGT OG FINANSIERES AF ALLEREDE AFSATTE MIDLER I 2020 TIL EKSPORTPAKKE	
	4.1. Likviditetsudfordringerne i turismeerhvervet skal adresseres	Manglende likviditet og en svækket soliditet er pt. helt centrale udfordring i turisme- og oplevelseserhvervet. Genstartsfonden på 3 mia. kr. i regi af Vækstfonden, bør derfor indrettes på en måde, så den også kan omfatte større, forbrugerrettede virksomheder, herunder i hotel- og restaurationsbranchen. Dette med henblik på, at genstartsfonden kan skabe grundlag for investeringer i de ellers sunde SMV'er og små midcaps inden for turisme- og oplevelsesvirksomheder, der er særligt hårdt ramt af COVID-krisen, og som har brug for tålmodig kapital til at komme godt ud på den anden side af krisen.
	4.2. Der skal fokus på kompetenceudvikling af medarbejdere, herunder certificeret COVID-19 kursus.	Mulighederne for videreuddannelse af medarbejdere, herunder certificeret COVID-19 kursus til medarbejdere i serviceerhverv, bør undersøges.
	KRÆVER LÆNGEREVARENDE INDSATS OG FINANSIERING	
4.3. Turismeerhvervets konkurrencekraft bør styrkes ved en midlertidig reduktion af moms på hotel- og restaurationsydelser og forlystelsesparker.	Momsen på hotel- og restaurationsydelser og forlystelsesparker bør nedsættes til et niveau tættere på gennemsnittet i det nordeuropæiske konkurrencefelt (ca. 12 pct. for hotel og 15 pct. for restauration) i en begrænset periode (fx op til 3 år). Andre lande i konkurrencefeltet har sænket momsatsene under corona-krisen.	
Anvend genstarten til grøn omstilling og bæredygtig turisme- udvikling	KAN IGANGSÆTTES PÅ KORT SIGT OG FINANSIERES AF ALLEREDE AFSATTE MIDLER I 2020 TIL EKSPORTPAKKE	
	5.1 Danmark bør gå forrest i at skabe en bæredygtig krydstogtregion i Østersøen.	Fra dansk side bør det stærke nordiske og baltiske samarbejde om udvikling af Østersøområdet til det mest bæredygtige krydstogtsområde i Europa fortsættes. Bl.a. ift. reduktion af luftforurening og via etablering af landstrøm.
	KRÆVER LÆNGEREVARENDE INDSATS OG FINANSIERING	
5.2. Prioritering af midler til bæredygtig omstilling af turismeerhvervet.	Regeringen bør følge udmøntningen af puljen under Danmarks Erhvervsfremmebestyrelse til styrket innovation og omstilling for særligt hårdt ramte erhverv, som fx oplevelsesøkonomi, restauranter og hoteller med henblik på at tilføre flere midler til at fremme en bæredygtig omstilling af turismeerhvervet, hvis der er stor efterspørgsel.	
5.3. Prioritering af bæredygtighed i offentlige aktørers indkøb af hotel- og konferenceydelser.	Regeringen bør prioritere bæredygtighed i offentlige aktørers indkøb af hotel- og konferenceydelser i en strategi for grønne indkøb med henblik på at følge op på regeringens klimapartnerskaber.	

Genstartsteam for turisme og oplevelsesøkonomi

Genstartsteamets medlemmer

Formand

- Lars Liebst, fhv. adm. direktør, Tivoli

Virksomheder

- Dorte Krak, CEO, Arp-Hansen Hotel Group
- Jesper Overgaard, adm. direktør, Jesperhus
- Jens Mathiesen, CEO, Scandic
- Per Dam, adm. direktør, Sol og Strand
- Malou Aamund, adm. direktør i Google Denmark
- Mette Bjerrum Jensen, direktør, Ringkøbing-Skjern Museum

Organisationer

- Rejsearrangører i Danmark
- VisitDenmark
- Dansk Industri
- Dansk Erhverv
- Horesta
- 3F
- HK

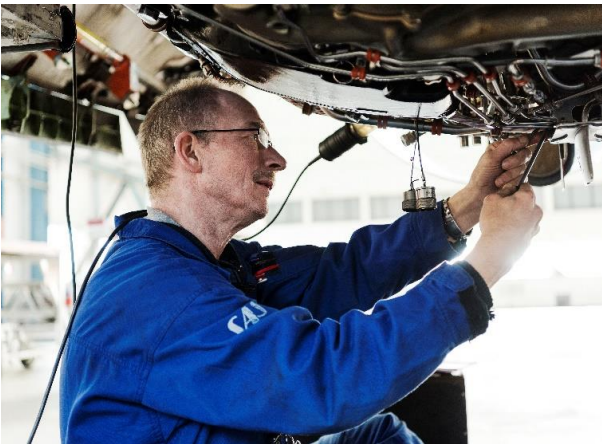
"De første måneder så vi titusindvis af annulleringer. På det tidspunkt så vi ind i en meget dystre fremtid." (Sol og Strand)

"Der var nul gæster, erhvervssegmentet lå ned, alle vores møder blev annulleret, og vores restauranter blev tvangslukket. Overvejelserne gik jo på, skulle man sætte en G4S mand på til at holde foran døren, eller skulle man selv bemane det, og redde hvad redes kunne." (Arp Hansen)

"Åbningen af grænserne har været afgørende for sommersæsonen. Hvis ikke vi var blevet tvangslukket som institution, så havde vi alligevel været nødt til at overveje, om vi skulle holde åbent, hvis der ikke var gæster i sommerlandet." (Ringkøbing-Skjern Museum)

Genstartsteam for Luftfart

”

”Corona har haft en ret stor indflydelse på mit arbejde. Jeg er i Indien for at ansætte en masse mennesker, og jeg har jo været spærret inde i mit hjem i de sidste 50 dage.... Det er en meget anderledes oplevelse at skulle ansætte og starte en masse nye mennesker op uden at kunne møde dem andet end gennem video og telefon. Og det er så en ting, hvor man så selvfølgelig kan gøre noget ud fra CV og ud fra den samtale, du har med en medarbejder eller en person, men der er også hele fasen, hvor vi starter dem op som medarbejder hos os. Hvordan får man dem til at føle sig som en del af virksomheden, som en del af familien og begynde at fornemme værdierne og sådan nogle ting. Hvordan formidler man det igennem en telefonkonference eller en telefonforbindelse? Det er nogle af de udfordringer, vi sidder med i øjeblikket.... Jeg ser i den grad frem til, at vi på et tidspunkt kan mødes fysisk og begynde at arbejde med nogle af de ting, fordi det er helt tydeligt noget af det, vi har sværest ved, når vi ikke kan mødes fysisk.”

48-årig mandlig IT-medarbejder, 5 erhvervsrejser med fly årligt

Citat-kilde: "AirportCityFuture (2020), udtræk fra interviewdatabase".

Fysiske restriktioner

Klart tale fra alle genstartsteams – COVID19-relaterede rejserestriktioner er en kæmpe udfordring for eksporten

Kilde: Erhvervsministeriet og Udenrigsministeriet, "Tværgående udfordringer identificeret af genstartsteams"

”Angående nødvendige rejser. Den almene befolkning, herunder egne medarbejdere, ser ikke erhvervsrejser som nødvendige. Medarbejderne er nervøse. Hvordan bliver der set på dem, når man vender hjem fra en rejse? Anbefaler kommunikation fra sundhedsmyndigheder om, hvordan eksportvirksomheder kan rejse ud. Berolige den danske befolkning.”

”Langt det vigtigste er udlandsrejser og test”

”Alle de steder, vi kommer ud til kunder mv, som har strenge krav når man kommer frem, skal man kunne fremvise en negativ coronatest, som ikke er mere end 48 timer gammel. Den kinesiske ambassade stiller krav om at medsende test, når man indsender visum og derudover kunne medbringe en højst 48 timer gammel test, når man lander i Kina.”

Udvalgte citater fra medlemmer af SMV-teamet

Fotos: SAS, CPH, BLL

Indledning

COVID19 og nedlukningen af samfundet medio marts fik øjeblikkelig og dramatisk effekt på luftfarten. I årets 2. kvartal faldt antallet af flyoperationer i danske lufthavne med 86 % og passagertallet faldt med 97 %. Samlet set er passagertallet i dansk luftfart primo september fortsat ca. 80 % under 2019. Efterspørgslen er dermed betydelig mindre end den indsatte kapacitet. Belly-fragt, der er en væsentlig faktor for god ruteøkonomi, er som følge af den mindre rutekapacitet, også langt under normalen. I 2. kvartal lå den 93 % under 2019 og i juli 77 % under.

Luftfart er omskiftelig. Men den ekstreme usikkerhed og uforudsigelighed, der kendetegner de forretningsmæssige konditioner for at genetablere et ruteudbud som før krisen, er en kæmpe udfordring. Uforudsigeligheden, forskelligartede rejsevejledningsregimer landene imellem, stop-and-go og rejserestriktioner bidrager til svag ruteøkonomi og forsigtighed med kapacitetsindsatser. Samtlige genstartsteams fremhæver enstemmigt behovet for at få strømlinet rejseflowet og de forskellige rejserestriktioner. Mange virksomheder har også indført skærpede rejsepolitikker, tilskyndet af et forsigtighedsprincip, der også er med til at reducere efterspørgslen.

Samlet ses et billede, der indeholder tydelige trusler for Danmarks hidtidige meget stærke position i international tilgængelighed. For eksporten og samfundsøkonomien er det afgørende, at CPH's position som Nordeuropæisk knudepunkt bevares.

Fly er en meget sikker transportform – også når det angår risiko for smittespredning. Sikkerhed er højeste prioritet inden for luftfart, og branchen er vant til løbende at omstille sig til nye forhold. Derfor var luftfarten også den første branche, der indførte COVID19-foranstaltninger, der skal forhindre smittespredning både før, under og efter rejsen. Derfor kan Danmark vurdere at åbne mere op for erhvervsrejser – uden at gå på kompromis med sikkerheden. Udvides testkapaciteten og svarhastigheden i lufthavnene, kan vi styrke sikkerheden yderligere, og dermed gøre det mere attraktivt både for erhvervslivet og turister at rejse til og fra Danmark.

Genstartsteamet for Luftfart har i arbejdet defineret sin rolle som værende en vital "enabler" for eksporterhvervenes kontakt og tilgængelighed til markederne. Derfor tager teamets anbefalinger fokus på at tilfredsstille rejsebehovet og forstærke udbuddet under de gældende omstændigheder. Der er mange barrierer, men også flere enkle løsninger, der kan have stor betydning for genstarten af dansk eksport og turisme.

Målet med teamets anbefalinger er derfor:

- At Danmarks internationale tilgængelighed bevares, og at forbindelser til eksportkritiske destinationer genetableres.
- At forhold for erhvervsrejsende effektiviseres og forbedres, herunder ved adgang til hurtige COVID-19 test.
- At rejseflowet forbedres, effektiviseres og unødige barrierer fjernes. Herunder, at rejseregimerne harmoniseres i EU.
- At vitale luftfartskompetencer kan bevares og være tilgængelige, når efterspørgslen stiger.
- At luftfartens plan for grøn omstilling accelereres og realiseres.

Genstartsteam for Luftfart

Dansk Luftfart spiller en væsentlig rolle for samfundsøkonomien

Mere end 500 virksomheder
... hvoraf SAS, Norwegian og Københavns Lufthavn er nogle af de største

1 branche
... med stor fødekæde og mange forgreninger

50.000 ansatte
... i luftfartens værdikæde. De fleste er ansat af SAS og Københavns Lufthavn

100 mia. kr. i dansk økonomi
... hvoraf den direkte og indirekte omsætning er 30 mia. kr.

33 mio. udenrigspassagerer
... og 1,8 mio. indenrigspassagerer – dvs. udenrigspassagerer udgør ca. 95 % af luftfartstrafikken

Kilde: Danmarks Statistik (primært 2017-data) | Copenhagen Economics: Luftfartens samfundsøkonomiske betydning for Danmark (november 2016)

De primære drivkræfter for værdiskabelse

- Luftfarten skaber værdi via tilgængelighed, passagergevinster og luftfartsjob
- De største gevinster opstår via tilgængelighed
- Interkontinentale ruter med netværksselskab giver størst tilgængelighed
- Interkontinentale ruter giver de største passagergevinster
- Knudepunktet i Københavns Lufthavn repræsenterer en stor værdi

> Alt det er på spil, hvis vi ikke kommer tilbage på sporet

Udfordringsbilledet for dansk eksport – set fra luftfarten

Udfordringer og muligheder

Adgang til vigtige eksportmarkeder og fastholdelse af CPH som hub

Genstart af eksport afhænger af tilgang til markeder. Mange markeder har begrænset eller ingen betjening

Risikoen er stor, ruteøkonomien lider, og det øger risikoen for, at direkte tilgængelighed bliver til indirekte tilgængelighed. Dermed er CPH's knudepunkts-position truet til stor skade for samfundsøkonomien. Samtidig er det også vigtigt at bevare gode direkte forbindelser ud af Vestdanmark.

Nem, sikker og smidig rejse

Vilkår og rammer for at rejse er for uforudsigelige og komplicerede. Det øger den rejsendes usikkerhed, hæmmer rejselysten og er til stor ulempe for eksporterhvervet.

Der er behov for harmonisering og et paradigmeskifte fra restriktioner til at styrke kontrollen med COVID-19 gennem tiltag som f.eks. effektive test-regimer.

Sikre dansk luftfarts kompetencer og konkurrencedygtighed

Vitale kompetencer i den samlede fødekæde forsvinder og vil være svære at erstatte, når det igen går fremad.

Piloter og flyteknikere er underlagt certifikat- og licenskrav, hvor certifikater og licenser skal holdes i live – for det er dyrt, tidskrævende og besværligt at få fornyet, når det først er udløbet. Dertil kommer, at antallet af praktikpladser for flyteknikerlærlinge reduceres.

Sikre Danmarks globale tilgængelighed med udgangspunkt i en grøn og bæredygtig luftfartssektor

Danmarks stærke internationale tilgængelighed er under pres som effekt af COVID19-krisen. Høj tilgængelighed er af vital betydning for et eksport- og vidensbaseret samfund som det danske.

Hvis Danmark taber positionen som Skandinaviens knudepunkt for luftfart, står der tusindvis af jobs på spil i mange år frem. Det er vigtigt for samfundsøkonomien at denne position fastholdes – samtidig med at luftfartens klimaomstillingspotentiale realiseres.

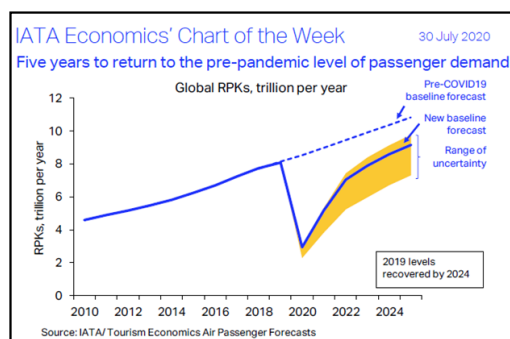
Et øjebliksbillede for knudepunktet CPH (uge 32 og 33)

En række destinationer betjenes nu, men med væsentlig reduceret frekvens og lave passagerantal. Mange har frekvenser på 30 % ift. 2019. Eksempler:

- AMS, EWR, ORD, STO, OSL, CDG, LHR, SIN, BKK
- Danmarks sammenhængskraft er udfordret – ruten BLL – CPH betjenes f.eks. ikke pt.

En række andre eksportvigtige destinationer betjenes ikke pt., herunder Washington, Toronto, Tokyo, Shanghai, Beijing, Delhi, Hong Kong

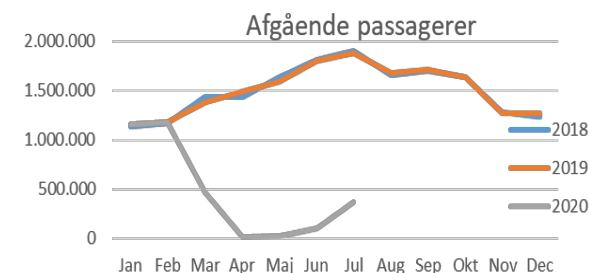
Det tager tid at genvinde 2019-niveau

Vi mister mange arbejdspladser og vitale kompetencer:

- Mange opsigelser og varslinger i den direkte sektor: til dato ca. 5.000 jobs
- 2 større konkurser: bortfald af ca. 1.000 jobs
- Dertil et større antal i den indirekte sektor: butiks- og restaurant-, hospitality-, underleverandører til sektoren osv.

Krisen er dyb og passagererne vender kun langsomt tilbage

Genstartsteam for Luftfart

Anbefalinger

Udfordring	Anbefalinger	
Adgang til vigtige eksportmarkeder og fastholdelse af CPH som hub	KAN IGANGSÆTTES PÅ KORT SIGT OG FINANSIERES AF ALLEREDE AFSATTE MIDLER I 2020 TIL EKSPORTPAKKE	
	1.1 Udvidede midler og ordning for markedsføring af strategisk vigtige ruter (Global Connect format)	Det foreslås, at der med inspiration fra Global Connected-konceptet etableres en statslig støtteordning, der kan understøtte reetableringen af forbindelser til/fra prioriterede eksportkritiske destinationer. Kritiske destinationslande er især USA, Kina, Japan, Storbritannien og Tyskland. Det er samtidig lande, hvor der er sammenfald mellem eksport og turisme og dermed god synergi. Det foreslås, at de økonomiske rammer for Global Connected udvides, og betingelserne lempes, så støtten kan være mere fleksibel end under normale forhold og fx kan bruges til markedsføring af sikker rejse og andre tiltag, der kan fremme rejseaktivitet. Det er vigtigt, at ressourcerne i en markedsføringsindsats bruges til effektivt at understøtte destinationer der er vigtige for både eksporten og turismen. Det foreslås, at der afsættes midler til realisering af denne anbefaling.
	KRÆVER LÆNGEREVARENDE INDSATS OG FINANSIERING	
	2.1 Øget indsats for markedsføring af Danmark som turistland	Markedsføringen af Danmark som turistmål er helt central for tiltrækning af udenlandske gæster. En styrkelse af markedsføringen kan således være med til at styrke efterspørgslen på erhvervets ydelser og kan bidrage til øget efterspørgsel på flyrejser. Den internationale markedsføring skal styrkes og målrettes de lande og segmenter, der gavner både turisme og eksport. Danmark har en styrkeposition som sikker og tryk turistdestination med adgang til natur og outdoor som supplement til byferier.
	2.2 Digitalisering af cargo supply chain	Det foreslås, at der nedsættes en arbejdsgruppe på tværs af "cargo supply chain's" værdikæde, der sammen med relevante myndigheder skal undersøge potentialet for eksporten i en fælles digitaliseret løsning.
Nem, sikker og smidig rejse	KAN IGANGSÆTTES PÅ KORT SIGT OG FINANSIERES AF ALLEREDE AFSATTE MIDLER I 2020 TIL EKSPORTPAKKE	
	1.2 Regionalisering og harmonisering af rejsevejledninger	Regionalt opdeltede rejsevejledninger på prioriterede lande, hvor datagrundlaget er sikkert og tilstrækkeligt nuanceret, vil medvirke til, at Danmark ikke afskærer sig unødigt for tæt erhvervsmæssig kontakt med eksportkritiske lande. Regionalisering vil også understøtte den danske rejsebranche, idet det åbner for muligheden for, at vigtige turistområder kan holdes åbne. Kriterier for at åbne og lukke lande/regioner bør harmoniseres med strategisk vigtige destinationslande.
	1.3 Styrke og lette vejledning for erhvervsrejsere	Der er behov for en stærkere tydeliggørelse af forskellen mellem turistrejser og erhvervsrejser i Udenrigsministeriets rejsevejledninger. Mange virksomheder og erhvervsrejsende er ikke bekendt med, at erhvervsrejser per definition er nødvendige. Der foreslås blandt andet en kommunikationsmæssig indsats i samarbejde med erhvervslivets organisationer, for at tydeliggøre forskellene, samtidig med, at erhvervsvejledningerne fremstår tydeligere og mere tilgængelige på Udenrigsministeriets platforme. Brugen af Corona-passet bør udvides, herunder søges gensidigt anerkendt i eksportkritiske lande. Der foreslås at erhvervsrejsende følger generelle rejseråd og der samtidig laves en ny erhvervsrejsevejledning, hvor brug af COVID-19 test ved både ud og hjemrejse skal smidiggøre erhvervsrejserne og sikre at erhvervsrejsende ikke kommer i karantæne – hverken i ud- eller hjemland.
	1.4 Etablering af hurtig COVID19-test i lufthavne, initialt målrettet erhvervsrejsende og crew	Der er behov for proaktivt at smidiggøre indreisen til Danmark for rejsende, så vi hurtigst muligt får bygget udenlandske relationer op igen, samtidig med at kontrollen med COVID19 øges. Målet er et paradigmeskifte fra restriktioner til hurtige test, så snart testteknologien er klar. Fast-tracks og testeffektivisering vil skabe tryghed for de rejsende og dermed reducere tvivl i forhold til de rejsendes sikkerhed. Danske erhvervsrejsende skal have hurtig adgang til test ved hjemkomst med svartid på max 24 timer og så snart det er teknisk muligt, væsentlig kortere. Udenlandske erhvervsrejsende fra 'gule lande' indrejser som i dag, mens erhvervsrejsende fra 'orange lande' skal fremvise en standarderklæring om erhvervsmæssig gøremål i Danmark, i stedet for som i dag at skulle dokumentere et anerkendelsesværdigt formål. Det vil gøre det langt mere simpelt og smidigt for udenlandske erhvervsrejsende. Det forudsættes, at kapaciteten i de eksisterende testcentre i lufthavnene udvides i takt med behovet.
	KRÆVER LÆNGEREVARENDE INDSATS OG FINANSIERING	
2.3 Etablering af et harmoniseret EU- / EØS-system for rejsevejledninger, håndtering af rejseregler og -restriktioner under COVID19	EU- og EØS-landene har hver især egne regler og retningslinjer for COVID19-relaterede rejsevejledninger, restriktioner, værnemidler, åbninger og lukninger, procedurer ved ind- og udrejse mm. Det er stærkt uhensigtsmæssigt for et effektivt rejseforløb og bidrager samtidig til oplevelsen af usikkerhed og uforudsigelighed. EU-Kommissionen har netop foreslået en øget koordination og harmonisering af rejsevejledningsregimerne mm. Det anbefales, at Danmark slutter op om og bidrager aktivt til dette initiativ. Herunder med særligt fokus på at opnå et paradigmeskifte fra restriktioner til test.	

Genstartsteam for Luftfart

Anbefalinger

Udfordring	Anbefalinger	
Sikre dansk luftfarts kompetencer og konkurrencedygtighed	KAN IGANGSÆTTES PÅ KORT SIGT OG FINANSIERES AF ALLEREDE AFSATTE MIDLER I 2020 TIL EKSPORTPAKKE	
	1.5 Ordning til sikring af tilgængelighed til vitale medarbejdergrupper (licens- og certifikatbelagte – piloter og flyteknikere)	COVID19-krisen medfører, at mange arbejdspladser i luftfarten bortfalder, og vitale kompetencer, der er svære at erstatte, er i fare for at blive tabt, når det igen går fremad. Det gælder især piloter og flyteknikere, der er underlagt internationale certifikat- og licenskrav, og for de nøglemedarbejdere i luftfartsselskaberne, der er kritiske for opretholdelsen af selskabets operationelle tilladelse (AOC). Dertil kommer også, at antallet af praktikpladser for flyteknikerlærlinge reduceres sfa. situationen, hvilket truer den vitale fødekæde til erhvervet. Det foreslås derfor, at der udformes et støtteprogram, der dels medvirker til at sikre, at et relevant omfang af pilotcertifikater og flyteknikerlicenser beholder deres gyldighed, og dels sikrer et minimum af aktiviteter på flyteknikeruddannelsen, f.eks. gennem en udvidet periode for virksomhedsforlagt skolepraktik. Der bør endvidere ses nærmere på, hvordan kritiske AOC-kompetencer (nominated post-holders) kan fastholdes i virksomhederne. Det foreslås, at der afsættes midler til realisering af denne anbefaling. Det kan dertil undersøges om der til formålet kan tilvejebringes midler blandt andet gennem Varslingspuljemidler og målretning af Jobcentres uddannelsesstilbud til piloter.
	KRÆVER LÆNGEREVARENDE INDSATS OG FINANSIERING	
	2.4 Bortfald af afgifter frem til normalisering af luftfarten: safety bidrag, promilleafgiften (flyregistrering), o.lign.	Vilkårene for reetablering af ruteudbuddet kan forbedres, blandt andet ved statslig finansiering af nationalt bestemte afgifter og gebyrer for en nærmere bestemt periode. Det kunne eksempelvis være den såkaldte safety-afgift (med tilknyttede aktivitetsbestemte gebyrer til Trafikstyrelsen) og aflysning af at genindføre den såkaldte promilleafgift (flyregistreringsafgift). Afgifts- og gebyrprovenuet estimeres til 100 – 120 MDKK for 2021. Byrderne for erhvervet kan endvidere lempes gennem en statslig medfinansiering af luftfartsselskabernes betaling af security-omkostninger.
Sikre Danmarks globale tilgængelighed med udgangspunkt i bæredygtig luftfartssektor	KAN IGANGSÆTTES PÅ KORT SIGT OG FINANSIERES AF ALLEREDE AFSATTE MIDLER I 2020 TIL EKSPORTPAKKE	
	1.6 Etablering af Luftfartens klimafond fra 2021	Luftfartens Klimapartnerskab har foreslået etableringen af en klimafond, hvor midlerne opsamles via et mindre bidrag per afgående passager. Fonden skal bidrage til at levere effektiv omstilling uden at skade Danmarks og dansk luftfarts konkurrenceevne, og som samtidig har kapacitet til at skaffe Danmark en førerstilling i bæredygtige teknologier. Klimafonden skal etableres bl.a. med henblik på at udligne prisforskellen mellem fossilt og bæredygtigt brændstof. Klimafonden skal finansieres gennem et klimabidrag på 20-30 kr. per lokalt afgående passager fra danske lufthavne. Dermed kan branchen selv yde et afgørende bidrag og den nødvendige finansiering til at sikre den bæredygtige omstilling af luftfarten. Klimafonden vil kunne udløse et teknologisk eksportpotentiale og sikre en klar styrkelse af luftfartens klimaprofil. Danmark kan herudover tage initiativ til en samlet nordisk / skandinavisk strategi for luftfartens omstilling. Det foreslås endvidere, at Luftfartspakkens afsatte 25 MDKK til klimainitiativer overføres til klimafonden som startkapital.
	KRÆVER LÆNGEREVARENDE INDSATS OG FINANSIERING	
	2.5 Evaluering og opdatering af Danmarks luftfartsstrategi for sikring af stærk dansk luftfartssektor og CPH position som ledende Nordeuropæisk hub	Konteksten for dansk luftfart er radikalt forandret som følge af COVID19-pandemien. Vækstforventninger er afløst af scenarier, der i bedste fald forudser en tilbagevenden til 2019-niveau i 2023/24. Luftfarten står over for grundlæggende strukturelle forandringer, der har negative konsekvenser, der rækker langt ud over branchen selv. Faldende internationalt og oversøisk ruteudbud udfordrer Københavns Lufthavns stærke position og opretholdelsen af den samlede fødekæde af flyskoler, flytekniske virksomheder og de mange tilknyttede servicevirksomheder. Det samme gælder for trafikken i de vestdanske lufthavne. Dertil kommer, at mange af de 169.000 arbejdspladser som turismeerhvervet skaber, står på spil uden en stærk dansk-baseret luftfartssektor. Den danske arbejdsmarkedsmodel, der er kendetegnende for de dansk-baserede luftfartsvirksomheder, risikerer desuden at blive udfordret, hvis en stor del af markedet bliver overtaget af udenlandske aktører, der bekender sig til mindre samarbejdsorienterede arbejdsmarkedsmodeller. Det foreslås derfor, at disse trusler og perspektiver analyseres og adresseres i en opfølgning på luftfartsstrategien fra 2017. Det foreslås endvidere, at luftfartsstrategien herefter evalueres og opdateres hvert 4. år.

Genstartsteam for luftfart

Formand

- Simon Pauck Hansen, koncerndirektør, SAS

Virksomheder

- Thomas Woldbye, adm. direktør, Københavns Lufthavn
- Jan Hesselund, adm. direktør Billund Lufthavn
- Søren Svendsen, adm. direktør, Aalborg Lufthavn
- Andreas Hjørnholm, kommunikationschef, Norwegian
- Kristian Tvergaard, kommerciel direktør, SunAir
- Søren Graversen, Administrerende direktør, Star Air (Cargo)

Forskere

- Jeppe Juul, Seniorrådgiver, Klima og Transport, Rådet for Grøn omstilling
- Claus Lassen, Transportforsker med speciale i luftfart, Aalborg Universitet

Organisationer

- Dansk Industri
- Dansk Erhverv
- 3F
- Flyvebranchens Personale Union

Genstartsteam for Luftfart

At få gang i erhvervsrejserne er en klar prioritet for DI's virksomhedspanel

Genstartsteamet for Luftfart har afholdt 2 møder. Forud for første møde 21. august 2020 fremsendte medlemmerne og en udvidet kreds af stakeholders deres ideer og forslag til sekretariatet. Forslagene er bearbejdet og efterfølgende drøftet og kommenteret på andet møde den 4. September. Et endeligt udkast er derefter rundsendt til skriftlig kommentering. Nærværende papir er det konsoliderede resultat heraf.

Teamet er sekretariatsbetjent i et tæt samarbejde mellem Transportministeriet og DI Transport / Dansk Luftfart

Genstartsteam for life science og biotek

”

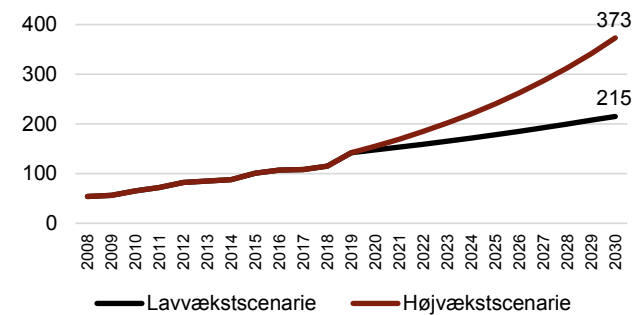
Covid-19 har vist os styrken af tætte offentligt-private partnerskaber. Vi må fortsætte samarbejdet om styrkede rammevilkår for i årene frem at realisere det enorme vækstpotentiale for dansk life science og biotek

Lars Fruergaard Jørgensen, CEO Novo Nordisk og formand for genstartsteam

September 2020

Potentialet for life science-eksporten frem mod 2030

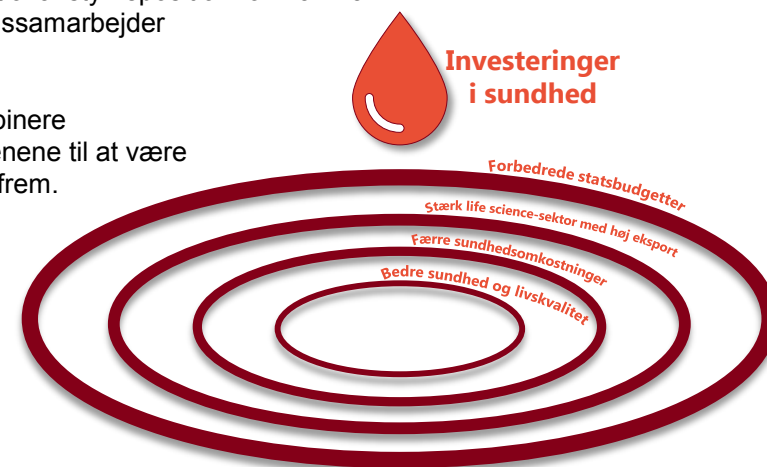

Hvis eksporten for life science stiger med samme gennemsnitlige årlige vækst som fra 2008-2019, når eksporten 373 mia. kr. i 2030

Kilde: Damvad Analytics for Novo Nordisk, 2020.

Indledning – en grøn og sund genstart med life science og biotek

- Life science og biotek er en stærk innovativ industri og har over de seneste 10 år haft en stigende betydning for dansk økonomi. Life science har haft en årlig vareeksport på over 100 mia. kr. i perioden 2015 - 2019 og er kilde til omkring 48.000 højproduktive arbejdspladser og har dermed et markant og voksende økonomisk fodaftryk.
- For life science og biotek er det ønsket og ambitionen om en stærk patientbehandling og grønne løsninger i Danmark og globalt, der driver gode ideer og innovative løsninger frem til gavn for dansk eksport.
- Det er innovative produkter, der hver dag hjælper borgere med sygdomme og lidelser i Danmark og skaber værdi for den enkelte, for sundhedsvæsenet og for samfundet. Her har Danmark muligheden for at indtage en ledende position internationalt og være et stærkt udstillingsvindue, hvis vi sikrer patientbehandling i verdensklasse med hurtig adgang til innovative produkter og løsninger.
- Alle globale life science- og bioteksuccesser starter med forskning og udvikling, hvor grundforskning og prioriteringen af forskning er altafgørende for at nå fra idé til et færdigt produkt. Her er sektoren i skarp international konkurrence, og derfor er prioriteringen af forskning afgørende.
- Digitalisering og sundhedsdata spiller her en vigtig rolle. Det gælder både i forskningen og udviklingen af innovative løsninger samt opfølgning på, om behandlinger virker på den rigtige måde. Derfor bør adgangen og brugen af digitalisering og sundhedsdata styrkes.
- Stærke offentligt-private partnerskaber inden for sundhed og den grønne omstilling er en markant international styrkeposition for Danmark. De integrerede løsninger inden for sundhed og den grønne omstilling skal bringes i spil i tætte myndighedssamarbejder og sektorfokuseret eksportfremme i form af sundhedsdiplomati og grønt diplomati.
- Det er når industrien sammen med borgerne, sundhedsvæsenet og forskningsmiljøer lykkes med at kombinere en stærk patientbehandling med forskning og udvikling samt brugen af data, at Danmark bygger grundstenene til at være en førende life science nation, hvor vi skaber helstøbte sundhedsløsninger, som kan eksporteres i årene frem.
- Også inden for biotek har vi potentiale til at kunne levere morgendagens løsninger til den grønne omstilling, hvis vi investerer i life science og biotek.
- Sådan kan Danmark være nok et lille land, men et fyrtårn inden for life science og den grønne omstilling. Et fyrtårn, der bidrager til en grøn og sund genstart for dansk eksport.

Genstartsteam for life science og biotek

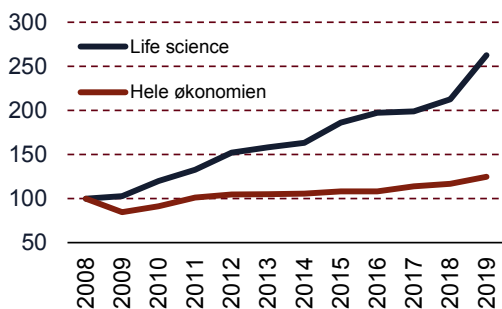
Udfordringsbilledet for dansk eksport – set fra life science og biotek

Udfordringer og muligheder

Life science og biotek har bidraget til at holde hånden under dansk økonomi

- En del af branchen er mindre konjunkturfølsom
- Dele af branchen har oplevet øget efterspørgsel under krisen (hamstringseffekt) og muligheder for udvikling af nye produkter

Vækst i dansk eksport

Indeks 100=2008

Virksomheder har oplevet væsentlige udfordringer ifm. COVID-19

- Virksomheder der sælger personlige hjælpemidler (høreapparater, knæimplantater) har været udfordret af begrænset adgang til kunderne
- Generelle udfordringer ift. længere leveringstider og øgede fragtpriiser
- Udfordringer ifm. udvikling og test af medicin og produkter. Gælder især ift. adgang til kliniske forsøg
- Især virksomheder i biotekindustrien har været udfordret af manglende milepælsbetalinger fra investorer pga. manglende gennemførelse af laborietests eller kliniske forsøg

Omsætningsfald er langt fra normalen

- 37 pct. af virksomhederne har oplevet omsætningsfald på mellem 0-25 pct.
- Det skal ses i forhold til en gns. årlig stigning i omsætningen på 6 pct. i perioden 2008-2017
- Omsætningen i life science- og biotekindustrien udgør godt 6 pct. af omsætningen i den samlede danske økonomi

Virksomhedernes input til styrket eksport

Fem hovedelementer kan sikre en grøn og sund genstart

- Patientbehandling i verdensklasse, så Danmark kan fungere som et udstillingsvindue – gennem forbedret patientbehandling, fokus på sundhedspersoner samt optag og udvikling af innovative løsninger
- Forskning og udvikling skal understøttes både igennem en udvidelse af kapitalgrundlag og offentlig finansiering samt initiativer, som understøtter udviklingen af innovation
- Bedre brug af sundhedsdata samt øget brug af digitale løsninger
- Globale indsatser og sektorfokuseret eksportfremme, herunder øget og målrettet markedsføring samt internationalt samarbejde
- Grøn omstilling med inddragelse af anbefalinger fra klimapartnerskabet

Genstartsteam for life science og biotek

Anbefalinger som kan igangsættes på kort sigt

Udfordringer	Anbefalinger
Global afsætning truet som følge af COVID-19	KAN IGANGSÆTTES PÅ KORT SIGT OG FINANSIERES AF ALLEREDE AFSATTE MIDLER I 2020 TIL EKSPORTPAKKE Anbefaling 1.1: Der skal tages initiativ til at sikre et stærkt dansk sundhedsvæsen med patientbehandling i verdensklasse. Dette skal først og fremmest være til gavn for patienterne, men vil også være et effektivt udstillingsvindue for Danmark, og en central forudsætning for dansk eksport. Dette kan gøres ved på kort sigt at igangsætte arbejdet med udpegningen af et nyt bemyndiget organ i Danmark samt styrke den kliniske forskning i regi af Trial Nation ved bl.a. at skabe bedre overblik over igangsatte kliniske forsøg i Danmark.
Likviditetsudfordringer	Anbefaling 1.2: Der skal sikres forskning, udvikling og uddannelse i topklasse, hvilket er en vigtig forudsætning for en fortsat stærk dansk life science eksport. Dette kan gøres ved på kort sigt at dedikere midler til early-stage finansiering af nye idéer og innovative løsninger i regi af Innovationsfonden, ved at forskning og erhvervsliv kobles bedre sammen, og ved at der i regi af Innovationsfonden prioriteres midler til at øge antallet af erhvervs-ph.d'er og erhvervs-post.docs inden for life science og biotek samt ved at skattefordordningen forbedres.
Hjemsendte ansatte i forsknings- og udviklingsafdelinger	Anbefaling 1.3: De unikke danske sundhedsdata skal anvendes bedre til offentlig og privat forskning, hvilket kan danne grundlag for udvikling af nye innovative løsninger, teknologier og produkter samt øget eksport. Dette kan gøres ved på kort sigt at igangsætte analyser af muligheder for bedre brug af sundhedsdata, bl.a. med nye datadrevne teknologier som algoritmer og data fra medicinsk udstyr og 'wearables', samt styrke digitale kompetencer hos sundhedspersoner. Derudover bør etableres et nationalt partnerskab med offentlig og privat deltagelse for bedre anvendelse af danske sundhedsdata til forskning, kvalitetsudvikling og innovation, samt igangsættes en international promoveringsindsats om mulighederne for brug af danske sundhedsdata til forskning og udvikling.
Længere leveringstider	Anbefaling 1.4: Healthcare Denmark skal tilføres midler med henblik på at understøtte den styrkede indsats for markedsføring, særligt gennem virtuel international markedsføring af danske styrkepositioner inden for sundhedsområdet. Der skal samtidig tages initiativ til en analyse i regi af Udenrigsministeriet af eksportpotentialer og - markeder for dansk life science og biotek.
Øgede fragtpriser	Anbefaling 1.5: De store klimamæssige potentialer inden for dansk life science og biotek skal udnyttes til at skabe et nyt dansk eksporteventyr ved på kort sigt at igangsætte en analyse forud for en national strategi for bioteknologiske løsninger. Formålet er at sikre en klar politisk prioritering af en industri, der både rummer et stort grønt såvel som eksportmæssigt potentiale.
Forsinket udvikling og test af nye lægemidler	

Genstartsteam for life science og biotek

Anbefalinger som kan igangsættes på længere sigt

Udfordringer	Anbefalinger
Global afsætning truet som følge af COVID-19	INITIATIVER DER KRÆVER LÆNGEREVARENDE INDSATS OG FINANSIERING 2.1 Verdens bedste patientbehandling - et udstillingsvindue for Danmark Der bør udarbejdes en national handlingsplan om forebyggelse og behandling af kroniske sygdomme, igangsættes nye risikodelingsprojekter, nedsættes et life science råd samt sikres incitament til værdibaserede indkøb samt udvikles en datadrevet model for værdibaseret indkøb. Derudover bør der ved organiseringen af arbejdsgangene i de statslige medicinske komitéer sættes fokus på en effektiv sagsbehandling af ansøgninger om kliniske forsøg. 2.2 Forskning og udvikling - grundsten for banebrydende opdagelser, innovation og forudsætningen for vækst På længere sigt bør FoU fradraget øges permanent til 130 pct. uden loft, og samtidig bør skattekreditordningen udvides. Det offentlige forskningsbudget bør øges, og der bør sikres gratis adgang til videnskabelig litteratur for startup-virksomheder. 2.3 Digitalisering og sundhedsdata - digitaliseringen bør anvendes mere aktivt i forskning, patientbehandling og effektmåling De igangværende initiativer for én fælles indgang til forskning i sundhedsdata skal styrkes, samtidig bør der afsættes midler til en national dataanalyseplatform, udvikling og brug af tekniske løsninger til sikker og fleksibel brug af ikke-personhenførbare sundhedsdata, et nationalt forum for styrkede digitale kompetencer i sundhedsvæsenet samt midler til en styrket indsats for sundhedsdata til forskning og innovation i Sundheds- og Ældreministeriet. 2.4 Sundhedsdiplomati - globale indsatser og sektorfokuseret eksportfremme Globalt sundhedsdiplomati og myndighedssamarbejde bør styrkes for at skabe nye markedsmuligheder i udlandet blandt internationale beslutningstagere. 2.5 Klima og miljø - det grønne bidrag og uforløste potentiale fra biotek Med baggrund i en national strategi for biotek bør fokus på længere sigt være, at følge op på klimapartnerskabets anbefalingsrapport og afsøge muligheden for en nordisk bio-hub med fokus på innovation og udvikling af klimavenlige bioteknologiske løsninger.
Likviditetsudfordringer	
Hjemsendte ansatte i forsknings- og udviklingsafdelinger	
Længere leveringstider	
Øgede fragtpriser	
Forsinket udvikling og test af nye lægemidler	

Genstartsteam for life science og biotek

Genstartsteamets medlemmer og baggrund for arbejdet

Formand

- Lars Fruergaard Jørgensen, CEO, Novo Nordisk

Virksomheder

- Lars Bang, Executive Vice President, Product Development & Supply, Lundbeck
- Kristian Villumsen, CEO, Coloplast
- Gitte Aabo, CEO, GN Hearing
- Peter Drøidal, Country Manager, Novartis
- Tina Sejersgaard Fanø, Executive Vice President, Agriculture & Bioenergi, Novozymes
- Søren Nielsen, CEO, Demant

Forskere

- Morten Sommer, professor på DTU

Organisationer

- Lægemedelindustriforeningen
- Medicoindustrien
- Dansk Biotek
- Dansk Industri
- Dansk Erhverv
- 3F
- PharmaDanmark
- Danske Regioner
- Morten Sommer, professor på DTU

Baggrund for genstartsteamets arbejde

- Genstartsteamet har i deres anbefalinger lagt særligt vægt på, at hjemmemarkedet skal fungere som udstillingsvindue for global afsætning, og at en solid langsigtet vækst og eksport skal sikres gennem ambitiøse initiativer i en strategi for life science.
- Life science og biotek står for godt en femtedel af den danske vareeksport og er generelt et af de mere konjunkturrobuste erhverv, da efterspørgslen efter medicin er konjunkturaafhængig. Det betyder, at industrien med de rette rammevilkår kan være med til at føre Danmark sikkert gennem sundhedskrisen.
- For at samle erfaringerne fra industrien er der afholdt tre arbejds møder i genstartsteam for life science og biotek.
- Som input til arbejdet er der blevet udarbejdet en spørgeskemaundersøgelse, som er blevet udsendt til life science- og biotekvirksomheder i de deltagende erhvervsorganisationer. Det er sket for at sikre en inddragende proces og for at afdække udfordringsbilledet på tværs af industrien.
- Formandsskabet har desuden taget initiativ til at udarbejde analysen "Dansk life science frem mod 2030 – bedre sundhed skaber vækst og velfærd". Den beskriver potentialerne ved forbedrede rammevilkår i et høj- og lavvækst scenarie. Resultatet indgår i anbefalingsrapporten.
- Endelig er der udarbejdet et bilag til anbefalingsrapporten, der sætter rammen for anbefalingerne fra genstartsteamet. Bilaget er vedlagt anbefalingsrapporten.

Genstartsteam for Fødevaresektoren

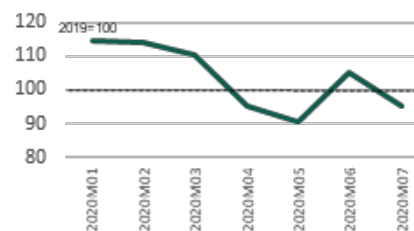
September 2020

”

Fødevareklyngens udfordring er, at dele af sektorens virksomheder viser fine resultater, mens råvarepriserne er faldet betydeligt som følge af COVID-19. Hele prisdelen er ”forsvundet” ud blandt de mange danske landmænd og er derfor ikke umiddelbart så synlig som i andre industrier. Bekymringen er selvfølgelig at Brexit nu vil lægge yderligere pres på denne situation. Det er derfor vigtigt, at vi lykkes med de tiltag der er beskrevet her, som alle styrker virksomhedernes konkurrencekraft og samtidigt sikrer at eksporten understøtter den grønne omstilling af fødevaresektoren

Jais Valeur, Group CEO, Danish Crown, formand for genstartsteam for fødevaresektoren

Fødevareeksporten 2020

En stor del af produktionen i primærsektoren videreføres og indgår i eksporten fra fødevareklyngen, og primærsektoren er derfor også i høj grad afhængig af eksportmarkederne. Mange virksomheder i fødevareklyngen er desuden også meget afhængige af import af input og produkter til videre forarbejdning.

Anm. Eksport af næringsmidler og levende dyr i mia. kr. Omregnet til indeks ift samme måned året før.

Kilde: Danmarks Statistik

Indledning

- Eksporten er helt afgørende for fødevareklyngen. I 2019 udgjorde eksporten fra fødevareklyngen ca. 170 mia. kr. Det svarer til ca. 23 % af den danske vareeksport. Ifølge Landbrug & Fødevarers opgørelse beskæftiger fødevaresektoren 186.000 ansatte, og heraf er 75 % af arbejdspladserne knyttet til eksport.
- For en sektor med en høj eksportandel er det således en væsentlig udfordring at fastholde dansk markedsadgang og markedsandel i en periode med vigende efterspørgsel og faldende priser for særligt visse sektorer. Landbrug & Fødevarer estimerer et fald på 14 mia. kr. i 2020 i forhold til en situation uden corona.
- Fødevareklyngen har generelt kunnet sælge sine produkter i hele perioden men til vigende priser. Det er – set i forhold til mange andre sektorer - ikke en mulighed at stoppe produktionen, så der er reelt mistet en betydelig indtjening, og tabet fordeles i hele værdikæden
- Disse udfordringer forstærkes af en række protektionistiske tendenser i form af handelsrestriktioner, nationale støtteordninger og andre tiltag som favoriserer lokale fødevarer og produkter, og som gør konkurrencen for danske produkter mere vanskelig end vanligt.
- Hertil kommer en international handelspolitisk situation præget af stor usikkerhed på centrale markeder for den danske fødevaresektor. Det gælder USA. Og det gælder i høj grad Storbritannien, som i lyset af Brexit kan blive en stor udfordring for fødevareklyngen.
- Men der er bestemt også muligheder for sektoren - og danske virksomheder i øvrigt. Danske virksomheder står stærkt på parametre som bæredygtighed og klimaaftryk, og har en helt unik mulighed for at vinde markedsandele.
- Men det kræver, at vi kommer styrket og fokuserede ud af krisen. Derfor skal vi satse på løsninger, der hjælper virksomhederne med at styrke deres konkurrenceevne og levere bæredygtige og klimavenlige løsninger.

Genstartsteam for Fødevaresektoren

Udfordringsbilledet for dansk eksport – set fra virksomheder

Udfordringer og muligheder

Eksportfremme, markedsføring og repræsentation på markederne

Der opleves i stigende grad nye handels- og markedsbarrierer for fødevarerklngen. Det vurderes, at der er et betydeligt behov for strategiske markedsindsatser, der kan fastholde, åbne og udvikle nye markeder.

Teknologi og udvikling

Klimaudfordringerne stiller krav til investeringer i fødevarerklngen omstilling. En tendens som forstærkes af corona-krisen. Samtidigt stiller krisen nye og øgede krav til digitalisering. Danmark har en række grønne styrkepositioner, der kan udnyttes til at stå stærkere efter krisen.

Omkostninger, adgang til kreditter og likviditet

Faldende priser og/eller ordrenedgang giver likviditetsproblemer.

Covid-19 sætter eksportvirksomhedernes konkurrenceevne under yderligere pres.

Handelsbarrierer og internationale rammevilkår

Under Covid19-krisen er protektionistiske tiltag såsom tekniske handelshindringer blevet mere udbredt.

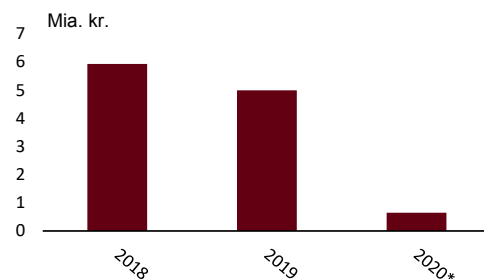
Tendensen ses både hos tredjelande og på det indre marked.

Det jeg kan være usikker på, det er, hvad det er, vi kigger ind i. Går vi ind i en global recession? Vil de emerging markets stå af? Vil olieprisen gå i kælderen og forbruget falde? Vil Kina komme sig så hurtigt, som de siger? Vil restauranterne komme tilbage? Det prøver vi at have et syn på og en parathed til at håndtere.

- Hanne Søndergaard, Arla Foods

Eksport af minkskind

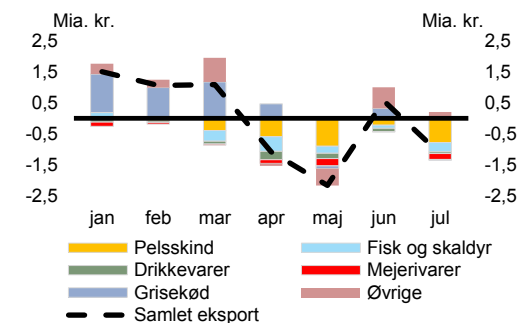

Anm. 2020 indeholder jan-jul.
Kilde: Landbrug og Fødevarer pba. Danmarks Statistik

Visse dele af fødevarerklngen, som er særlig afhængig af afsætning til foodservice (dvs. restauranter, hoteller, catering og lign.), har været hårdt ramt af covid-19 situationen. De største tab er dog knyttet til eksporten af minkskind, som bl.a. er ramt af aflyste auktioner og lav prissætning.

Fødevarerklngens eksport 2020

Anm. Fødevarerklngens eksport i årets første 7 måneder sammenlignet med samme periode sidste år.
Kilde: Landbrug og Fødevarer pba. Danmarks Statistik

Genstartsteam for Fødevarerklngen

Anbefalinger

Udfordring	Anbefalinger	
<p>Eksportfremme, markedsføring og repræsentation på markederne</p> <p>Der opleves i stigende grad nye handels- og markedsbarrierer for fødevareklyngen. Det vurderes, at der er et betydeligt behov for strategiske markedsindsatser, der kan fastholde, åbne og udvikle nye markeder.</p>	KAN IGANGSÆTTES PÅ KORT SIGT OG FINANSIERES AF ALLEREDE AFSATTE MIDLER I 2020 TIL EKSPORTPAKKE	
	<p>1.1 Grøn og bæredygtig branding af fødevareklyngen</p> <p>1.2 Afsætningsprojekter med fokus på klima og bæredygtighed</p>	<p>For at sikre danske markedsandele er der et betydeligt behov for at udbrede kendskabet til og fortælle de gode historier om fødevareklyngens mange styrkepositioner, herunder inden for bæredygtighed og klima- og miljøeffektive produkter og løsninger. Det foreslås, at der afsættes et 14 mio. kr. til sikring af den offentlige medfinansiering af Food Nation.</p> <p>Der er aktuelt en stor og positiv interesse for fødevareklyngens klima- og bæredygtighedstiltag, men nye markedsmuligheder for bæredygtige og grønne produkter og løsninger forudsætter både langsigtede og vedholdende tiltag samt offensive og konkrete afsætningsinitiativer. Der foreslås etableret et eller flere konkrete afsætningsprojekter med inddragelse af erhvervsorganisationer og relevante myndigheder på udvalgte markeder.</p>
<p>Teknologi og udvikling</p> <p>Klimaudfordringerne stiller krav til investeringer i fødevaresektorens omstilling samt til forskning og udvikling af nye, grønne produkter og løsninger. En tendens som forstærkes af corona-krisen.</p> <p>Samtidigt stiller krisen nye og øgede krav til digitalisering.</p> <p>Danmark har en række grønne styrkepositioner, der kan udnyttes til at stå stærkere efter krisen.</p>	KAN IGANGSÆTTES PÅ KORT SIGT OG FINANSIERES AF ALLEREDE AFSATTE MIDLER I 2020 TIL EKSPORTPAKKE	
	<p>1.3 Grøn teknologiudvikling for SMV'er</p> <p>1.4 Digitale eksportcertifikater</p> <p>1.5 Blockchain-teknologi</p> <p>1.6 Nye digitale platforme</p>	<p>Det vurderes, at der er et betydeligt behov for strategiske markedsindsatser, der kan fastholde, åbne og udvikle nye markeder. Der bør sættes ind både i forhold til ressourcekapacitet (opsamling på uløste markedsudfordringer) og i forhold til en mere strategisk tilgang (fremrettet håndtering af kommende udfordringer), herunder i lyset af Brexit. Konkret finansieres udgifter forbundet med 3-årig ansættelse af en statskonsulent til MENA-regionen samt en eller flere medarbejdere i FVST.</p> <p>Rejserestriktioner som følge af covid-19 betyder, at traditionelle eksportfremstød og messer ikke eller kun i meget begrænset omfang vil kunne gennemføres i den nærmeste fremtid. Det foreslås at iværksætte en målrettet og langsigtet markedsindsats via repræsentationer på markederne med opbakning fra sektorministerier og i samspil med erhvervslivet. Indsatsen bygger videre på den eksisterende brandingindsats fra brandingkonsortierne.</p> <p>Der er et stort potentiale for øget eksport af grønne SMV-løsninger til nærmarkederne, og samtidig sikres vækstlaget inden for den danske fødevareklynge og potentiel eksport til fjernere markeder. Mange mindre virksomheder har dog brug for en ekstra assistance til at sikre en vellykket eksportudvikling, og i disse år øges kravene til danske virksomheder om at bidrage med investeringer i sektoren. Det foreslås dels afsætte en pulje til understøttelse af F&U med henblik på senere afsætning og i 2020 som udmøntes via landbrugets eksisterende fonde (særligt til pressede sektorer, herunder pelsdyr), dels en pulje til understøttelse af innovation og iværksætteri som udmøntes via Food & Bio Cluster Denmark.</p> <p>Digitalisering af Fødevarestyrelsens arbejde med og udstedelse af eksportcertifikater (bl.a. veterinærcertifikater og indenrigserklæringer) forventes af effektivisere ansøgnings- og sagsbehandlingstider og dermed reducere omkostninger for både myndigheder og virksomheder, og dermed lette virksomhedernes adgang til eksport. Det foreslås at sikre ressourcer til færdiggørelse og implementering af DIX-systemet i 2021, således at det kan gøres operativt for de danske eksportvirksomheder.</p> <p>Blockchain-teknologi kan anvendes til markedsføring bæredygtige danske fødevarer og dansk fødevarer sikkerhed direkte for kunder og forbrugere på udvalgte eksportmarkeder, som fremover i stigende grad vil stille krav vedr. digital dokumentation til sikring af fødevarer sikkerhed. Det foreslås, at etablere et blockchain-demonstrationsprojekt som konsortium baseret på et eksisterende projekt. Projektet foreslås udrullet med pilotprojekter på fire centrale eksportmarkeder for den samlede danske fødevareklynge i form af Kina, Japan, Korea og Vietnam.</p> <p>Covid19-restriktioner fordrer en gentænkning af processer med øget brug af digitale løsninger for at mindske fysisk kontakt. Det foreslås at iværksætte en indsats til understøttelse af udvikling og udbredelse af digitale kompetencer og værktøjer til digital markedsføring og afsætning.</p>

Genstartsteam for Fødevaresektoren

Anbefalinger

Udfordring	Anbefalinger	
<p>Omkostninger og adgang til kreditter og likviditet</p> <p>Faldende priser og/eller ordrenedgang kan give likviditetsproblemer.</p> <p>Covid-19 sætter danske virksomheders internationale konkurrenceevne under yderligere pres</p>	<p>KAN IGANGSÆTTES PÅ KORT SIGT OG FINANSIERES AF ALLEREDE AFSATTE MIDLER I 2020 TIL EKSPORTPAKKE</p>	
	<p>1.7 Eksportkreditter</p>	<p>Adgangen til finansiering og eksportkreditter er en vigtig konkurrenceparameter for dansk erhvervsliv på eksportmarkederne. Det skal derfor sikres, at adgangen til eksportfinansiering af SMV'er med fokus på grønne løsninger, herunder maskin- og udstyrsproducenter, via Danmarks Eksportkredit (EKF) sker på de mest konkurrencedygtige vilkår ift. lantedækning, pris og risikovillighed i OECD-kredsen. Det foreslås, at den udvidede statslige garantiramme for private kreditforsikringssekskabers genforsikring af kreditaftaler med eksportvirksomheder i op mod 180 dage, som indtil videre gælder i 2020, fortsættes uændret i 2021.</p>
	<p>1.8 Adgang til likviditet</p>	<p>Nogle sektorer er særlig hårdt ramt af forskudt og forsinket afsætning, som stiller store krav til likviditet og økonomisk ballast. Det foreslås afdækket, om der via Eksportkredit Fonden kan etableres særlige faciliteter, som kan sikre likviditet for sektorer/virksomheder, som er ekstraordinært og midlertidigt berørt af store forskydninger i afsætningen.</p>
	<p>1.9 Fjern gebyrer på eksportcertifikater</p>	<p>Danske fødevarer virksomheder betaler gebyrer for de certifikater, som følger varerne til eksport, herunder veterinær- og sundhedscertifikater. Det foreslås, at der sker en tilbageførelse af betalte gebyrer for eksportcertifikater for 2020, og betaling af gebyrer for eksportcertifikater annulleres for den resterende del af 2020.</p>
	<p>KRÆVER LÆNGEREVARENDE INDSATS OG FINANSIERING</p> <p><i>(Likvitetsproblemerne, som er opstået i køvet af krisen, vurderes generelt at være af kortsigtet natur, hvis verdensmarkederne retter sig op inden for en overskuelig fremtid)</i></p>	
<p>Handelsbarrierer og internationale rammevilkår</p> <p>Under Covid19-krisen er protektionistiske tiltag såsom tekniske handelshindringer blevet mere udbredt.</p> <p>Tendensen ses både hos tredjelande og på det indre marked.</p>	<p>KAN IGANGSÆTTES PÅ KORT SIGT OG FINANSIERES AF ALLEREDE AFSATTE MIDLER I 2020 TIL EKSPORTPAKKE</p>	
	<p>1.10 Fokus på protektionistiske tiltag</p>	<p>Under Covid19-krisen er protektionistiske tiltag såsom tekniske handelshindringer, statsstøtte og nationale sourcing-krav blevet mere udbredt. Der foreslås et øget fokus protektionistiske tiltag, herunder hindringer for den frie im- og eksport, med henblik på at støtte eksportgrundlaget fra danske virksomheder.</p>
	<p>1.11 Indsats for importen</p>	<p>Importen bør gøres til et indsatsområde og der er behov for hjælp til danske importører til at nedbringe de særlige transaktionsomkostninger, som er forbundet med at handle internationalt, herunder ved e-handelseksport til andre lande, både i EU og DK.</p>
<p>KRÆVER LÆNGEREVARENDE INDSATS OG FINANSIERING</p>		
	<p>2.3 Udnyttelse af eksisterende aftaler</p> <p>Det foreslås, at der etableres et tættere samspil med Europa-Kommissionen og en øget fokusering på at optimere udnyttelsen af handelsaftaler og derved skabe endnu bedre afsætningsmuligheder for fødevarerklngen. Arbejdet kan forankres på basis af oprettelse af en national ekspertstilling med fokus på både handel og fødevarerområdet i EU-Kommissionen, enten i DG Trade eller i DG Agri, alternativt via EU-repræsentationen i Bruxelles.</p>	

Genstartsteam for Fødevarersektoren

Genstartsteamets medlemmer

Formand

- Jais Valeur, Group CEO, Danish Crown

Virksomheder

- Hanne Søndergaard, CMO, Arla Foods
- Christian Wulff Søndergaard, Vice President, Corporate Affairs, Carlsberg
- Anne Marie Meisling, director, Sustainability, Chr. Hansen
- Poul Pedersen, adm. direktør, Thise
- Christian Munk, adm. direktør, Dragsbæk
- Søren Møgelvang Nielsen, koncerndirektør, Communication & Marketing, Danish Agro
- Kim Vejby Hansen, CEO, FOSS

Organisationer

- Landbrug & Fødevarer
- Dansk Industri
- Dansk Erhverv
- Danish Seafood Association
- NNF
- 3F

Genstartsteam for Fødevarerektoren

Genstartsteam for små- og mellemstore virksomheder

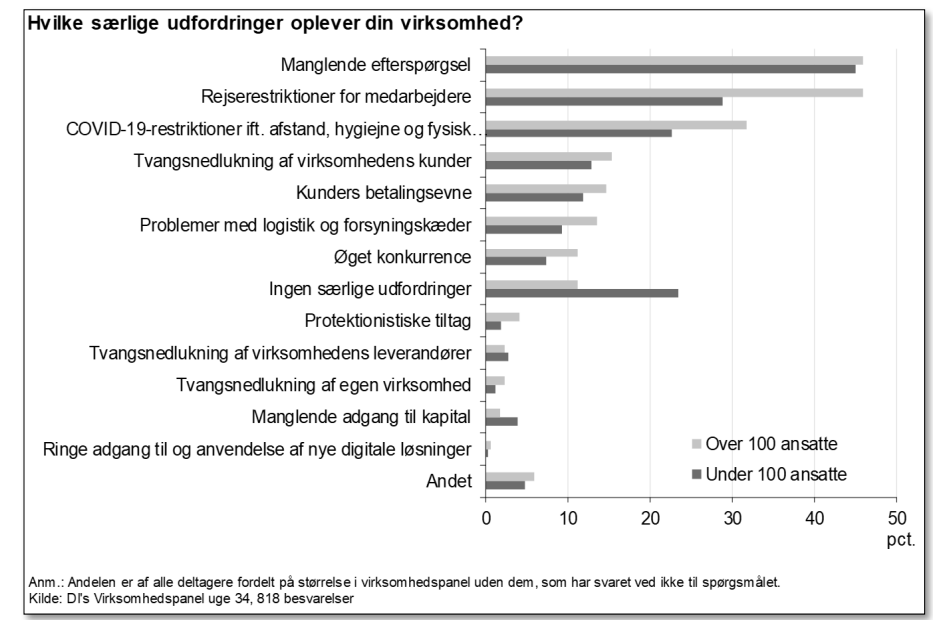
September 2020

”

For en virksomhed som vores, der er omsætningen stadig den vigtigste parameter - vi skal vokse. Bundlinjen betyder noget, men den er i nuværende fase af MiR's udvikling af mindre betydning end toplinjen. Det har betydet mange penge på bundlinjen, at vi har betalt ekstra for flyfragt, og at vi sourcer anderledes. Men den største udfordring er, når omsætningen ikke stiger som planlagt, og det er primært pga. rejser, og fordi vores kunder også har usikre fremtidsudsigter og udskyder investeringer.

Søren E. Nielsen, CEO, MiR Mobile Industrial Robots

Eksportorienterede SMV'er rammes af manglende efterspørgsel og muligheder for erhvervsrejser

SMV'ers største udfordring er at kunne foretage erhvervsrejser igen

I Danmark – ligesom i mange andre EU-lande – udgør små- og mellemstore virksomheder (SMV'er) langt hovedparten af alle virksomheder. De er i alle brancher, men primært inden for produktion, handel og transport, erhvervsservice samt bygge og anlæg. SMV'erne har en stor betydning for Danmarks eksport, eftersom de årligt eksporterer for mere end 670 mia. kr. eller 57 pct. af den samlede eksport. Ofte er de også underleverandører til andre, der eksporterer. SMV'erne beskæftiger omkring 1 mio. fuldtidsansatte – knap halvdelen af alle fuldtidsansatte.

Der er store forskelle på tværs af SMV'erne, og derfor påvirker COVID-19 krisen virksomhederne i forskellig grad. Mange har mærket den lavere internationale efterspørgsel og tilbageholdenhed – også virksomheder, der var i vækst inden krisen – men ikke alle. Fælles er, at krisen skaber en usikkerhed, der udfordrer alle.

Først og fremmest er der brug for at bekæmpe smittespredningen. Men med udsigt til, at COVID-19 bliver i samfundet et stykke tid endnu, skal vi finde en vej, hvor vi fortsat kan producere og sælge varer og tjenester til udlandet. Den største udfordring set fra genstartsteamets side er at kunne genoptage erhvervsrejser – selvfølgelig under forsvarlige forhold. SMV'er har oftest ikke udstationerede medarbejdere og er tit afhængige af at kunne komme ud på markederne selv – til salg, test, kontroller, service o.l. Her er der brug for bedre information om rejserestriktioner og vejledning i, hvor man kan foretage erhvervsrejser til, og under hvilke forholdsregler. Men der er også brug for hurtige COVID-19 test og svar, så man kan leve op til reglerne i det land, der skal rejses til.

Hvornår en rejse er så nødvendig, at man afviger fra de generelle rejsevejledninger kan være vanskeligt at afgøre for virksomhederne – med tanke på de ansatte, kolleger og pårørende. Derfor lægger genstartsteamet også op til et styrket samarbejde med virksomheder, der allerede er ude på destinationen, hvor ambassaderne kan facilitere en kontakt og et netværk til relevante derude, der kan hjælpe SMV'en på distancen.

Meget kan heldigvis også klares digitalt. COVID-19 krisen har understreget behovet for at kunne handle digitalt – såvel i indkøb som salg – men også for digital omstilling og nye kompetencer ude på virksomhederne, så man står stærkere efter krisen.

COVID-krisen har ikke blot betydet lavere efterspørgsel, men også gjort det sværere at rejse kapital til ens virksomheds fortsatte udvikling. Derfor peger teamet på forskellige måder at styrke SMV'ernes adgang til kapital og projektmodning.

Teamets anbefalinger skal understøtte, at virksomheder med eksport, store som små, lettere kan komme til hægterne igen og bygge videre på de erhvervsmæssige styrkepositioner dansk erhvervsliv har – også i forhold til den grønne omstilling, som er omdrejningspunktet for mange af teamets anbefalinger.

Undersøgelser fra SMV-Danmark viser, at kun få SMV'er har viden om, hvad der allerede findes af muligheder for at få hjælp til eksport. Så der er ikke brug for at opfinde en masse nyt. Men kommunikationen skal styrkes, så initiativerne kan udbredes. Både fra myndigheder, erhvervsorganisationer, fagbevægelsen og fra virksomhed til virksomhed.

Teamets anbefalinger retter sig mod den afsatte ramme på ca. ½ mia. kr. i 2020, men det er ikke udtømmende for behovet, så vi efterlader et inspirationskatalog, som regeringen og Folketinget kan arbejde videre med. Men også anbefalinger til os selv i erhvervslivet.

Genstartsteam for små- og mellemstore virksomheder

Udfordringsbilledet for dansk eksport – set fra SMV'erne

Udfordringer pga. lavere efterspørgsel og større usikkerhed

Rejserestriktioner og adgang til eksportmarkeder under COVID-19

Rejserestriktioner udfordrer kunde- og leverandørkontakt ift. opretholdelse af internationale service- og driftsforpligtelser samt salg, markedsføring og distribution

Problemer med logistik og forsyningskæder, herunder manglende eller fejlbehæftede leverancer og væsentligt længere leveringstider

Skabe efterspørgsel efter danske produkter og løsninger

Lavere ordreindgang og udskudte ordrer

Gensalg og fornyelse af længerevarende kundefaftaler er besværlige

Messer og salgsmøder aflyses, så der skal findes brugbare alternativer ift. synlighed

Virksomhedernes likviditet og adgang til finansiering

Virksomheder er presset på likviditet, fx når ordrer udskydes, eller varer ikke kan sluttetes og afregnes

Behov for risikovillig kapital til produktudvikling og investeringer i fremtidig vækst

Digital omstilling, kompetencer og innovation

Fastholdelse og adgang til at ansætte kvalificerede medarbejdere

Større behov for adgang til digitale handelsplatforme og anvendelsen af nye digitale løsninger mhp. fx salg og produktudvikling

” Vi kan vækste os ud af denne krise gennem den grønne omstilling – det er derude muligheden ligger for, at Danmark kan være førende... Vores største udfordring er adgangen til kapital. Både soft money men også de tunge investeringer – det er jo klassiske udfordringer for en virksomhed som vores, men omstændighederne er blevet skærpet under coronakrisen, hvor alle investorer er blevet meget afventende

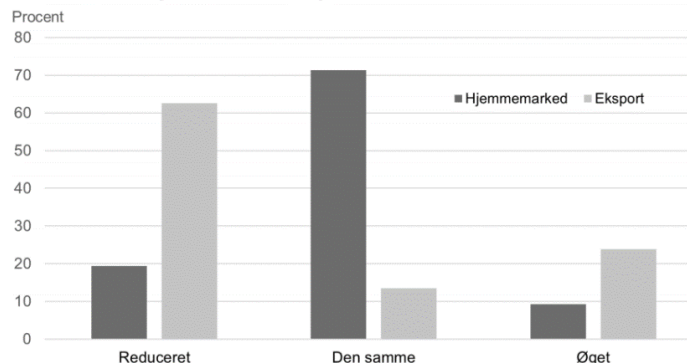
- Thomas Brorsen, CEO, Pond A/S

Lavere ordrebeholdning for især eksportvirksomheder

Anm.: Beskæftigelsesvægtede andele.
Kilde: DI's Virksomhedspanel.

Hvad var din virksomheds ordrebeholdning i sidste uge i forhold til ordrebeholdningen i en normal uge?

Eksempler på nye erhvervsomstændigheder i lyset af Covid-19:

- Pond A/S: "Nye produktmuligheder – fx indenfor produktion af bio-baserede og bio-nedbrydelige ansigtsmasker og værnemidler generelt"
- MiR Mobile Industrial Robots: "Vores robotter har fundet anvendelse til desinficering med både UV lys og væske spray."
- Envotherm: "Kunder ønsker mere service/support digitalt og køber flere og tidligere reservedele end tidligere. Derudover er der en større interesse i leje/leasing af anlæg"
- Cabinplant: "Flere vil være mere uafhængige af personale i produktionen. Det giver os mulighed for at tilbyde anlæg med en højere automationsgrad"

Genstartsteam for små- og mellemstore virksomheder

Anbefalinger til regeringen (1/2)

Udfordring	Anbefalinger	
<p>Rejse-restriktioner og adgang til eksport-markederne under COVID-19</p> 	KAN IGANGSÆTTES PÅ KORT SIGT OG FINANSIERES AF ALLEREDE AFSATTE MIDLER I 2020 TIL EKSPORTPAKKE	
	1.1 Bedre adgang for erhvervsrejser	Styrket kommunikation om retningslinjer for erhvervsrejser og om Udenrigsministeriets markedssituationsrapporter, inkl. om rejserestriktioner, på eksporthjælp.nu. Regeringen skal arbejde for at facilitere adgang for erhvervsrejsende i udvalgte lande, herunder igennem EU. Der skal endvidere arbejdes for styrket testkapacitet og hurtigere testsvar til brug for COVID-19 pas.
	1.2 Boots-on-the-ground-indsatser	Oprettelse af en online markedsplads, hvor danske virksomheder i udlandet stiller f.eks. montører og ingeniører til rådighed (gratis eller mod betaling) for andre danske virksomheder, som ikke kan rejse ud. Brug af danske repræsentationer til facilitering af kontakt til lokale eksperter og til fremskudt salg og due diligence baseret på nuværende, reducerede takster.
	KRÆVER LÆNGEREVARENDE INDSATS OG FINANSIERING	
<p>Skabe efterspørgsel efter danske produkter/løsninger</p> 	KAN IGANGSÆTTES PÅ KORT SIGT OG FINANSIERES AF ALLEREDE AFSATTE MIDLER I 2020 TIL EKSPORTPAKKE	
	1.3 Øget markedsføring af danske styrkepositioner med et digitalt løft af markedsføringskonsortierne	Genstartsteamet anbefaler, at markedsføringskonsortierne for danske styrkepositioner (State of Green, Food Nation, Healthcare DENMARK og Creative Denmark) styrkes. Fx for at konsortierne i højere grad, via digitale markedsføringsindsatser, virtuelle virksomhedsbesøg og let tilgængeligt materiale on-line kan skabe opmærksomhed om danske virksomheders løsninger hos beslutningstagere på eksportmarkederne i samarbejde med Udenrigsministeriets repræsentationer. Det skal være et fokus for konsortierne at markedsføre danske SMV'ers løsninger.
	KRÆVER LÆNGEREVARENDE INDSATS OG FINANSIERING	
	2.3 Øget indsats for robuste og grønne værdikæder	Eksporten afhænger også af erhvervslivets importmuligheder, da mange SMV'er viderebearbejder råvarer og andre input til færdige produkter og løsninger. Derfor skal den globale indsats via Udenrigsministeriet styrkes for at sikre danske virksomheders robuste globale værdikæder i lyset af voksende protektionisme, inkl. analyse af sårbarheder, bistand til bæredygtig sourcing og til håndtering af barrierer på markeder uden for EU.
2.4 Styrket myndighedssamarbejde og støtte til virksomhedsalliancer	Styrket myndighedssamarbejde skal hjælpe danske virksomhedsalliancer med at vinde nye, særligt grønne, markedsandele. Efterspørgslen styrkes desuden via bl.a. bedre adgang til globale e-commerce platforme og flere eksportfremstød på længere sigt (efter 2021).	
2.5 Opbygning af SDG-beregnere	Der skal udvikles en SDG-beregner for virksomhederne, så de gennem dokumentation af produkternes klimaeffekter kan understøtte øget eksport. Indsatsen kan fx tage udgangspunkt i Klimakompasset, der understøtter overslag over virksomhedens klimaaftrek og udbygge denne service, men forslaget vil kræve et udviklingsarbejde og en efterfølgende kommunikationsindsats for at udbrede kendskabet til det.	

Genstartsteam for små- og mellemstore virksomheder

Anbefalinger til regeringen (2/2)

Udfordring	Anbefalinger		
Virksomhedernes likviditet og adgang til finansiering 	KAN IGANGSÆTTES PÅ KORT SIGT OG FINANSIERES AF ALLEREDE AFSATTE MIDLER I 2020 TIL EKSPORTPAKKE		
	1.4 Mere risikovillig eksportkredit 1.5 Grøn projekt- og markedsmodningsfond 1.6 Risikovillig kapital til SMV-ernes udvikling og investeringer: A. Styrkelse af matchfinansieringsordningen B. Udvidelse af små vækstkautioner i Vækstfonden	<p>Det anbefales, at der foretages et kapitalindskud i EKF Danmarks Eksportkredit til mere risikovillig finansiering. Det vil gøre det muligt for EKF at gå længere ud i markedet og tilbyde finansiering til virksomheder og projekter forbundet med højere risiko, som EKF under de nuværende omstændigheder har svært ved at yde finansiering til.</p> <p>Det anbefales, at der lanceres en projekt- og markedsmodningsfacilitet i regi af EKF Danmarks Eksportkredit til finansiering af fx Feasibility-studier og udsendelse af danske eksperter til grønne projekter i udlandet, som kan skabe basis for nye ordrer til de danske eksportører.</p> <p>Den aktuelle krise betyder, at de private investorer bliver mere påpasselige og 'trækker længere op i markedet' til mere modne virksomheder. Derfor vil mange nystartede iværksættervirksomheder få endnu sværere ved at rejse finansiering på det private marked. Det foreslås på den baggrund af afsætte en særlig pulje til styrkelse af matchfinansieringsordningen i Vækstfonden. Ordningen betyder, at Vækstfonden giver et lån, som matcher finansiering fra private investorer.</p> <p>Den aktuelle krise betyder, at mange SMV'er har været nødt til at realisere eller belåne de tilgængelige aktiver i virksomheden, som gør det vanskeligt at finansiere nødvendige investeringer, da der ikke er aktiver tilbage i virksomhederne, der kan stilles som pant. Derfor foreslås det at udvide ordningen med små vækstkautioner i Vækstfonden, hvor Vækstfonden kan dække en del af risikoen på visse enkeltlån fra banker eller andre finansieringsinstitutter, hvilket letter SMV'ernes adgang til lån. Det gør det muligt for SMV'er at fortsætte udbygningen af deres forretning, fx gennem investeringer i produktionsfaciliteter, ressourcebesparende initiativer eller opdyrkning af nye markeder.</p>	
	KRÆVER LÆNGEREVARENDE INDSATS OG FINANSIERING		
2.6 Bedre lånemuligheder for SMV'er i hele landet	<p>Som følge af krisen er mange SMV'er presset på soliditeten, hvilket de kommende år vil gøre det sværere at finansiere de nødvendige investeringer, der skal sikre virksomhedens fremtid. Der er derfor brug for en statslig låneindsats for at sikre muligheden for lån til sunde virksomheder og rentable investeringsprojekter i tilfælde, hvor de private långivere er tilbageholdende. Det foreslås derfor, at rammen for Vækstfondens vækstlæneordning udvides fra 6 til fx 9 mia. kr.</p>		
Digital omstilling, kompetencer og innovation 	KAN IGANGSÆTTES PÅ KORT SIGT OG FINANSIERES AF ALLEREDE AFSATTE MIDLER I 2020 TIL EKSPORTPAKKE		
	1.7 Digital omstilling af SMV'er til at understøtte eksport	<p>Genstartsteamet anbefaler, at der gennem SMV:Digital oprettes en tilskudspulje målrettet e-eksport og investering i ny digital teknologi, hvor danske virksomheder kan søge om tilskud til privat rådgivning og støtte til indkøb og implementering af nye teknologiske løsninger, der kan styrke virksomhedernes eksportsituation.</p>	
	KRÆVER LÆNGEREVARENDE INDSATS OG FINANSIERING		
2.7 Program for omstilling og anvendelse af teknologi i danske SMV'er i hele landet 2.8 Permanent FoU-fradrag på 130 pct. målrettet mod SMV'er 2.9 Løft af SMV'ers digitale kompetencer gennem korttidsansættelser	<p>Genstartsteamet anbefaler, at SMV:Digital fortsættes og udvides til et program, der via et koordineret tilbud af rådgivning og investeringsstøtte målrettet digital og grøn forretningsudvikling skal styrke konkurrence- og omstillingsevnen i SMV'er i hele Danmark, hvilket udgør et fundament for genstart af danske SMV'ers eksport.</p> <p>Genstartsteamet anbefaler en permanent forhøjelse af fradraget for virksomhedernes forsknings- og udviklingsaktiviteter (FoU-fradraget) til 130 pct. fra 2022, og at denne forhøjelse målrettes SMV'er med et loft over fradraget eller skatteværdien af fradraget. Der vil skulle udarbejdes et konkret model herfor.</p> <p>Pulje til løntilskud til brug for korttidsansættelser, fx af nyuddannede ledige til at understøtte virksomhedernes viden om eksportmuligheder, digitale omstilling og vidensopbygning om brugen af ny teknologi.</p>		

Genstartsteam for små- og mellemstore virksomheder

Anbefalinger til erhvervslivet selv

Anbefalinger	
Begrænse udbredelsen af COVID-19	<ul style="list-style-type: none">• Overholde sundhedsanbefalinger og gældende restriktioner fra myndighederne for at reducere smittetrykket og smittespredningen, herunder også anbefalinger fra de sektorspecifikke partnerskaber. Dertil følge Udenrigsministeriets rejsevejledning for erhvervsrejser.• Yderligere kommunikation og kampagner rettet mod at sikre at flere arbejdspladser ikke smittes med Covid-19. Information kan særligt videreformidles til medarbejdere og selvstændige ved brug af blandt andet erhvervsorganisationerne og fagbevægelsen ved brug af deres tillidsmænd.
Udarbejde guidelines for erhvervsrejser og udbrede kendskabet til rejsevejledninger	<ul style="list-style-type: none">• Der er behov for at skabe øget tryk og legitimitet omkring erhvervsrejser. På baggrund af myndighedernes anbefalinger bør der etableres guidelines over, hvad en "nødvendighed" rejse er, og hvad der er "anerkendelsesværdige formål" i forbindelse med erhvervsrejser ind og ud af landet. Viden om gældende regler og vejledninger skal udbredes, fx gennem erhvervsorganisationer og gennem andre med tilstedeværelse på de enkelte virksomheder, fx tillidsmænd.
Styrke samarbejdet på tværs af erhvervslivet, herunder også via virksomhedsalliancer på eksportmarkedet	<ul style="list-style-type: none">• Samarbejde på tværs af erhvervslivet – hos store som små virksomheder – kan styrkes, for at opnå fordele af hinandens tilstedeværelse på de internationale markeder. Samarbejdet og etablering af virksomhedsalliancer kan blandt andet ske via erhvervsorganisationerne.• Fokus på forhandling af priser på e-handelsplatforme for grupper af virksomheder, fx iværksat via erhvervsorganisationerne.
Benytte perioder med lavere aktivitet til mere systematisk efter- og videreuddannelse	<ul style="list-style-type: none">• Flere medarbejdere kan opfordres til at søge opkvalificering i form af kurser mv. inden for efter- og videreuddannelsessystemet.• Gentækning og justering af Industriens Kompetenceudviklingsfond (IKUF), herunder fx med reduceret egenbetaling.
Udbrede kendskabet til muligheder i eksisterende offentlige ordninger	<ul style="list-style-type: none">• Yderligere information og kommunikation om udbuddet af offentlige ordninger til erhvervslivet. Fx om mulighederne for at søge om og rejse kapital fra offentlige fonde til private investeringer. Ligeledes rettet mod udbuddet af tilbud om offentlige efter- og videreuddannelse. Informationen kan videreformidles ved brug af erhvervsorganisationer og fagbevægelsen med informationskampagner.

Genstartsteam for små- og mellemstore virksomheder

Genstartsteam for små- og mellemstore virksomheder

Formand

- Carsten Jensen, adm. direktør, CKJ Steel

Virksomheder

- Per Hastrup, adm. direktør, Prodan
- Søren E. Nielsen, adm. direktør, MiR Mobile Industrial Robots
- Vibeke Svendsen, CEO, Envotherm
- Carsten Beith, adm. direktør, Fonfisk Hanstholm
- Thomas Brorsen, CEO, Pond
- Ralf Astrup, CEO, Cabinplant
- Claus Justsen, adm. direktør, Justsen Energiteknik

Organisationer

- SMVDanmark
- Dansk Industri
- Dansk Erhverv
- FH
- Dansk Metal
- HK privat

Hvordan har genstartsteamet arbejdet?

Med hjælp fra virksomheder og organisationer har vi i genstartsteamet for SMV'er fået indblik i den aktuelle situation hos mere end 542 eksportvirksomheder – heraf 412 virksomheder med færre end 100 ansatte. Og de bekræfter behovet for en indsats for dansk eksport – både på helt kort sigt, men også langsigtet, så vi kommer styrket ud af krisen.

På den baggrund er vi nået frem til 7 centrale anbefalinger, som bør gennemføres hurtigst muligt. Men udfordringerne for eksporten stopper ikke på kort sigt. Derfor har teamet også udformet 9 anbefalinger til det lidt længere sigte for eksporten.

SMV-teamet understreger, at rejse- og transportmuligheder er afgørende for eksporten – uanset branche. Derfor støtter SMV-teamet også op om den fælles indsats, som *Genstartsteam for luftfart* vil iværksætte for at understøtte fortsat luftfart og infrastruktur i form af lufthavne.

Og så opfordrer vi fra genstartsteamet til, at eksportudviklingen fortsat følges, og at der gøres status på, om de nye initiativer er tilstrækkelige.

” Hvis vi ikke får styr på corona-smitten, så har det ikke så stor betydning, hvad vi ellers gør i forhold til eksporten. Frygten og tilbageholdenheden vil eksistere uanset alle gode initiativer, ikke kun i Danmark men i hele verden.

- Carsten Beith, adm. direktør, Fonfisk

Genstartsteam for små- og mellemstore virksomheder